Cimelia

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
KLEBELSBERG KUNO KÖNYVTÁRA
KINCSEI

TREASURES
OF THE KLEBELSBERG KUNO LIBRARY,
UNIVERSITY OF SZEGED

CIMELIA

A SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
KLEBELSBERG KUNO KÖNYVTÁRA
KINCSEI

TREASURES OF THE KLEBELSBERG KUNO LIBRARY,
UNIVERSITY OF SZEGED

Szerkesztette és tervezte / Edited and designed by

VARGA ANDRÁS

Írták / Authors

FARKAS KATALIN – VARGA ANDRÁS

Szeged
SZTE Klebelsberg Könyvtár
2021

Készült a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtárában
Published by the Klebelsberg Kuno Library, University of Szeged

Lektorálta / Copy-edited by

Kokas Károly

Fordította / Translated by

Fenyvesi Anna
Ralph Reindler

Digitalizálta / Digitized by

Molnár Sándor
Varga András

ISBN 978-963-306-788-8

Megrendelhető / Media owner
SZTE Klebelsberg Könyvtár
H-6701 Szeged, Pf. 393.
(iroda@bibl.u-szeged.hu)

TARTALOM / CONTENTS

Lectori salutem! i
Előszó / Preface iii

15. század / 15th century

Középkori oklevelek / Medieval charters 2
A legrégebbi kódex / The oldest codex 4
A legrégebbi könyv / The oldest book 6
Krónika a magyarokról / Cronicle of the Hungarians 8
Alsóvárosi glosszák / Glosses from Alsóváros, Szeged 10
A szegedi ferencesek könyvtára / The library of the Franciscans in Szeged 12

16. század / 16th century

Cirill kódexek a 16. századból / Cyrillic codices from the 16th century 14
Egy 16. századi könyv egyetlen példánya / The only copy of a 16th century book 16
Az első magyarországi flóráskönyv / The first botanical book of Hungary 18
Kártyatöredékek a 16. századból / Fragments of playing cards from the 16th century 20
Egy 16–17. századi perzsa kódex / A Persian codex from the 16–17th century 22

17. század / 17th century

Egy 17. századi eposz másolata / A copy of an epic poem from the 17th century 24
Egy 17. századi elveszett kódex másolata / A copy of a lost codex from the 17th century 26
Útikönyvek a 17. századból / Travel guides from the 17th century 28
Egy 17. századi verskiadás egyetlen példánya / A unique edition of a poem from the 17th century 30
Az első magyar nyelvű nyomtatott szakácskönyv / The first Hungarian language printed cookbook 32
Kéziratos Korán a 18. századból / Quran manuscript from the 18th century 34

18. század / 18th century

II. Rákóczi Ferenc aláírása és pecsétje / Signature and seal of Ferenc Rákóczi II 36
A szegedi minoriták könyvtára / The library of the Order of Friars Minor Conventual in Szeged 38
Versgyűjtemény a 18. századból / Collection of poems from the 18th century 40
A szegedi piaristák könyvtára / The library of the Piarist order in Szeged 42
Dugonics András kézirata / A manuscript of András Dugonics 44

19. század / 19th century

Karl Klapka gyógyszerészeti kézirata / Karl Klapka's pharmaceutical manuscript 46
Csokonai Vitéz Mihály könyvbejegyzései / Inscriptions of Mihály Csokonai Vitéz 48
Magyarország első modern térképe / The first modern map of Hungary 50
Litografált útirajz Magyarországról / A lithographic travel guide to Hungary 52
Kölcsey Ferenc könyvei / Ferenc Kölcsey's books 54
Széchenyi István könyvbejegyzései / István Széchenyi's inscriptions 56
Jósika Miklós emlékalbumának másolata / A copy of Miklós Jósika's memorial album 58
A Győri Olvasó Társaság könyvei / Books of the Győr Readers' Society 60
Földgömbritkaságok / Rare globes 62
Vallásos ponyvák a 19–20. századból / Religious yellowbacks of the 19th to 20th centuries 64

20. század / 20th century

Klebelsberg Kunoné hagyatéka / Mrs. Kuno Klebelsberg's legacy 66
Az ismeretlen Móra Ferenc / Ferenc Móra, the unknown 68
Egy cigány néprajzi kézirat / Gypsy ethnographic manuscript 70
Első világháborús tábori levelezőlapok / Military camp postcards from World War I 72
Juhász Gyula, Szeged költője / Gyula Juhász, poet of Szeged 74
József Attila levele / Attila József's letter 76
Radnóti Miklós, az egyetem hallgatója / Miklós Radnóti, student of the university 78
Egy tragikus sorsú szegedi diák rendezői könyve / Director's handbook by a student of tragic destiny in Szeged 80
Szent-Györgyi Albert pohárköszöntője / Banquet toast by Albert Szent-Györgyi 82
Történelem karnyújtásnyira / History at one's fingertips 84
A magyar informatika úttörője / A pioneer of information science in Hungary 86
Tiltott irodalom Magyarországon / Banned books in Hungary 88
Egy tőzsdeszakértő bibliotékája / The library of a stock broker 90

A képek jegyzéke / Illustration credits 93

LECTORI SALUTEM!

„Szeged megkapta az egyetemet". A város napilapja 1921. március 8-án ezzel a címmel, vezető hírben számolt be a kultuszminiszter döntéséről. Ez, ahogyan az újságíró fogalmaz: „… nagy örömet kelt Szeged városában. Végre főiskolához jut a legnagyobb magyar város, mely mindenképpen megérdemli, hogy gócpontja és empóriuma legyen a magyar kulturának." A határozatot az 1921. évi XXV. törvénycikk erősítette meg, amelynek nyomán a trianoni békekötést követően Kolozsvárról Budapestre menekült Ferenc József Tudományegyetem október 9-én már Szegeden kezdhette meg az új tanévet.

Az 1920-as évek oktatáspolitikájának egyik fontos stratégiai eleme volt a három vidéki tudományegyetem fejlesztése, a város pedig példátlan gyorsasággal bocsátott a javait vesztett intézmény rendelkezésére épületeket és telkeket a működéséhez megfelelő körülmények biztosítására. Így az 1879-es pusztító árvíz után éppen csak újjáépített Szegeden az 1920-as évek közepén ismét óriási építkezések indultak, hogy a város mai arculatát is meghatározó új épületekben is folytatódhasson az oktatás, a tudományos munka és a gyógyítás. Az egyetem tekintélyének erősödését jelzi, hogy a még részben Kolozsvárról, az intézménnyel együtt áttelepült professzori testület további jeles tudósokkal bővült, köztük a később Nobel-díjjal elismert Szent-Györgyi Alberttel.

Ma, száz évvel később a jogutód Szegedi Tudományegyetem 12 karával egyike a legnagyobb hazai felsőoktatási intézményeknek. Az oktatás színvonala, az itt megszerzett diplomák versenyképessége és az élhető városi környezet évente több mint hétezer új magyar és külföldi hallgatót vonz ide. Az intézmény tudományos teljesítményének rangja számos hazai és nemzetközi együttműködés alapja, egyben a további fejlődés motorja.

A teljes tudományegyetemet kiszolgáló könyvtár széles társadalmi összefogással, majd tudatos gyarapító politikával alakította mára másfél milliós, jelentős mennyiségű digitális tartalmat is magában foglaló gyűjteményét. Küldetésének megfelelően egyszerre őrzi az egyetem és könyvtára múltjának dokumentumait, és építi a 21. század kihívásainak is megfelelő szolgáltatásait.

A centenárium alkalmából örömmel nyújtjuk át az egyetemi polgároknak és minden érdeklődő olvasónak ezt a válogatást az elmúlt évszázadban gyűjtött, féltve őrzött, ritkán látható kincseinkből.

Kötetünket a most nyolcvan esztendős Mader Bélának, a Klebelsberg Könyvtár nyugalmazott főigazgatójának ajánljuk.

Keveházi Katalin
a Klebelsberg Könyvtár főigazgatója

LECTORI SALUTEM!

"Szeged gets the university" – that was the headline on March 8, 1921, with which the city's daily proclaimed the decision of the Minister of Culture. This, as the journalist put it, caused "... great joy in the city of Szeged. The largest Hungarian city is finally getting a college, which definitely deserves to be a center and focal point and empiric of Hungarian culture." The decision was codified in Law XXV of 1921, as a result of which the Ferenc József University, which had fled from Cluj/Kolozsvár (today Cluj-Napoca in Romanian) to Budapest after the Trianon Peace Treaty, was able to start the new academic year in Szeged on October 9.

An important strategic element of education policy in the 1920s was the development of the three universities outside Budapest, and Szeged provided buildings and plots of land to the institution that had lost its assets, with unprecedented speed, to ensure the right conditions for its operation. Thus, in the city of Szeged, which had just been rebuilt after the devastating flood of 1879, a series of large-scale construction projects reappeared in the mid-1920s, so that education, research, and medicine could continue in the new buildings that define the city's image today. The strengthening of the prestige of the university is indicated by the fact that the many professors who relocated from Cluj/Kolozsvár together with the institution were joined by other prominent scholars, including the future Nobel Prize winner Albert Szent-Györgyi.

Today, a hundred years later, the successor University of Szeged, with its 12 faculties, is one of the largest higher education institutions in Hungary. The quality of education, the competitiveness of the degrees obtained here, and the highly livable urban environment attract more than seven thousand new Hungarian and international students every year. The high standing of the institution's scientific performance is the basis of many domestic and international collaborations, and at the same time the engine of further development.

The library, which serves the entire university, has developed a collection of one and a half million items, including a significant amount of digital content, through broad societal collaboration followed by a scrupulous acquisition policy. In keeping with its mission, it simultaneously preserves documents from the past of the university and the library, and builds on its services to meet the challenges of the 21st century.

On the occasion of the centenary, we are pleased to present to university faculty and students as well as all interested readers this selection of our meticulously preserved and rarely seen treasures collected over the past century.

We dedicate our volume to retired director general of the Klebelsberg Library Béla Mader, on the occasion of his eightieth birthday.

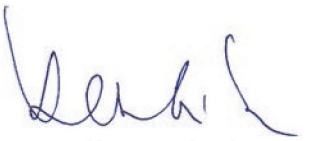

Katalin Keveházi
Director General of the Klebelsberg Library

ELŐSZÓ

Cimeliumnak, többes számban cimeliának – kincseknek, ékszereknek – hívják a könyvtárakban és más gyűjteményekben őrzött különleges értékeket, ritkaságokat. Általában régi vagy díszes dokumentumokat, tárgyakat szokás idesorolni, de tágabb értelemben cimelium mindaz, ami tartalmi vagy alaki szempontból a gyűjtemény számára jelentős értéket képvisel. Így például a keletkezés helyétől és idejétől, a kialakítás gazdagságától függetlenül kincsnek számít az is, amit előállításának körülményei, technikája tesz különlegessé, illetve amelynek alkotója, létrehozója vagy egykori tulajdonosa a társadalmi, politikai, kulturális vagy tudományos életben jelentős szerepet töltött be.

Bár a Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára nemcsak Magyarország egyik legdinamikusabban fejlődő, modern egyetemi könyvtára, hanem – az alapítás óta eltelt egy évszázad alatt folytatott gyűjtőmunka eredményeként – az ország egyik jelentős régi könyvállományának büszke tulajdonosa is, az állomány kialakításakor a különlegességek, ritkaságok beszerzésére csak elvétve kerülhetett sor.

„Az egyes egyetemi könyvtárak könyvanyaga jórészt attól függ, hogy az anyaegyetem mekkora történelmi múltra tekint vissza" – írja Bibó István 1933-ban a szegedi Egyetemi Könyvtárról adott elemzésében. A sommás, bár kétségtelenül helytálló megállapítás hátterében az a tény áll, hogy a Ferenc József Tudományegyetem gazdag bibliotékája az első világháborút lezáró békét követően Kolozsváron maradt, az 1921-ben alapított szegedi egyetemi könyvtárban pedig – amely a mindenkori művelődésügyi tárca költségvetéséből működött – természetszerűleg nem képződhetett országos jelentőségű régi vagy ritkaságokban, különleges kincsekben bővelkedő könyvállomány. Pedig a könyvtár számára a könyvgyűjtés már az átköltözéssel egyidőben elkezdődött. Az induló állomány néhány nagykönyvtár fölöspéldányaiból állt: a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtára 11 000, a Budapesti Egyetemi Könyvtár 9600, a budapesti Városi Nyilvános Könyvtár 5700, az Akadémiai Könyvtár 5700, a Pénzügyminisztérium 3500 kötetet juttatott az újonnan alapított gyűjteménynek. Később az ügyészségi köteles példányok biztosították az éves gyarapodás mintegy felét, melynek eredményeként a bibliotéka 1922 júliusában már 50 000 kötetes könyvanyaggal rendelkezett. Az egyetemi tanárok és gyűjtők ajándékai és az egyes magánkönyvtárak megvásárlása is gazdagította az állományt: 1922–1924 között Tarnovszky Géza, Lechner Károly és Imre Sándor 3–3000 kötetes hagyatéka, 1924–1930 között Márki Sándor könyvtára (10 000 kötet), 1930–1932 között Dézsi Lajos (2000 kötet) és Gyuritza Sándor (3000 kötet) gyűjteménye került a könyvtárba. Kormánysegélyből két jelentősebb gyűjteménynek, Binder Jenő 1500 kötetes könyvtárának és a Győri Olvasó Társaság 612 kötetes bibliotékájának megvételére is sor került. Ezekből a magángyűjteményekből azonban csak kevés régi vagy különleges dokumentum került elő: egy részük a modern könyvanyagba olvadt, a másik – mint például a budai Paedagogiumból kinőtt Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola régi állománya – 1989-ig az egyetem Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének könyvtárában koncentrálódott. Ennek ellenére már 1938-ban felmerült a „Régi Magyar Könyvtár Osztálya" létrehozásának gondolata,

főként a régi magyar könyvek elkülönítésének céljára, „egyelőre záros külön szekrény alakjában".[1]

Fordulatot az 1949 és 1952 közötti évek hoztak, amikor a szekularizált, illetve államosított egyházi és főúri könyvtárak anyagából a szegedi gyűjtemény – az ekkor létrehozott népkönyvtári elosztó hálózaton keresztül – 3742 régi könyvvel bővült. Az egykor Szegeden őrzött rendi gyűjteményeknek azonban csak töredékét irányították ide. A szegedi ferencesek középkori alapítású bibliotékája 1930 körül 4000 tételből állt; az államosításkor 540 kötet jutott az Egyetemi Könyvtár tulajdonába – igaz, a könyvtár 15 ősnyomtatványából 11 tétel ebből a gyűjteményből származik. A szegedi piaristák 1719-ben alapított könyvtára 1931-ben 19 000 kötetben 9500 művet számlált. A gyűjtemény nagy része 1951-ben szétszóródott, ma ezek közül 246 kötet található nálunk. A minoriták 1726-ban alapított szegedi bibliotékája az államosításkor a többi szerzetesi gyűjtemény sorsára jutott. Az 1913-ban regisztrált 4080 kötetből ma 144 művet őrzünk a különgyűjteményünk falai között. A régikönyv-állomány további gyarapodására csaknem fél évszázadot kellett várni. Előbb – mint említettük – a Magyar Irodalomtörténeti Tanszék engedte át az oktatás és a kutatás támogatására a tulajdonában lévő 343 régi magyar könyvet, majd 2001–2002-ben az Országos Széchényi Könyvtár juttatott a többespéldányaiból 2600 művet Szegedre.

Jelentős értékeket őriz a könyvtár kéziratállománya is. Középpontjában a Kolozsvárról átköltözött professzorok – Márki Sándor, Dézsi Lajos, Herrmann Antal, Szádeczky-Kardoss Béla és mások – hagyatéka áll, amelyek nemcsak a szegedi egyetemi oktatás első évtizedeiről nyújtanak fontos információkat, hanem az örökhagyók gyűjtőszenvedélye, szakismerete folytán számos különleges dokumentumot is tartalmaznak. Az pedig a véletlennek, és nem a tervszerű gyűjtésnek köszönhető, hogy a szegedi irodalmi és kulturális élet kiemelkedő személyiségeinek (Juhász Gyula, József Attila, Radnóti Miklós, Móra Ferenc, Horváth István) néhány relikviája is eljutott ide. Ezt a heterogén, de kincsekben gazdag könyv- és kéziratgyűjteményt egészíti ki az 1970-ben létrejött Egyetemi Gyűjtemény tudomány- és egyetemtörténeti jelentőségű állománya, amely – többek közt – Szent-Györgyi Albert Nobel-díjas tudós 1992-ben Amerikából Szegedre került hagyatékának egy részét is magában foglalja. Az Egyetemi Gyűjteményhez hasonló különgyűjteményi egységek sorát 1982-ben a muzeális dokumentumokat immár szervezetten feldolgozó Régi Könyvek és Kéziratok Tára, majd 1987-ben az orientalisztikai tárgyú hagyatékokból álló Keleti Gyűjtemény megalapítása folytatta. Végül az 1990-es években tagolódott az Egyetemi Könyvtár szervezetébe a Bölcsészettudományi Kar épületében működő Társadalomelméleti Gyűjtemény.

A cimeliát – valamely gyűjtemény féltve őrzött állományát – a kollektív megismerés és megbecsülés teszi kimagasló értékűvé, ahogy a műtárgyból is csak akkor lesz kulturális közkincs vagy éppen befektetési eszköz, ha a múzeumlátogató közönség vagy a műgyűjtő szcéna elismerése legitimálja. A rejtőzködő, ismeretlen kincsek objektív, immanens értékét csak a jó értelemben vett marketing és pozicionálás hozhatja felszínre, ezért kiadványunk – a szegedi Klebelsberg Könyvtár

[1] Mader Béla: Az Egyetemi Könyvtár az oktató, kutató és a tanulmányi munka szolgálatában = A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. Szerk. Szentirmai László, Ráczné Mojzes Katalin. Szeged, 1999. 484. p.

centenáriumának méltó megünneplése mellett – elsősorban a könyv- és íráskedvelő közönség, illetve a hazai és nemzetközi kutatás figyelmének, érdeklődésének felkeltésére irányul.

Itt mondunk köszönetet a szerkesztésben résztvevő munkatársainknak: Gausz Ildikónak, Laczkó Sándornak és Pap Kornéliának.

Varga András

PREFACE

The treasures and rarities preserved in libraries and other collections are often called *cimelia* (*cimelium* in the singular) in the European tradition (from Ancient Greek κειμήλιον "gem, treasure"). Usually old or ornate documents and objects are categorized as such, but in a broader sense, *cimelia* includes everything that represents a significant asset for the collection in terms of content or form. Thus, for example, regardless of the place and time of its creation or the richness of its design, something that is made special by the circumstances or technique of its production can be regarded as a *cimelium*, as can something else whose author, creator or former owner played a significant role in social, political, cultural or scientific life.

Even though the Klebelsberg Kuno Library of the University of Szeged is one of the most dynamically developing modern university libraries in Hungary and also the proud owner of one of the country's major old book collections as a result of meticulous acquisition since its founding a century ago, it has been able to obtain especially valuable and rare books only infrequently.

"The holdings of each university library largely depend on the depth of the history of its university," wrote historian and political theorist István Bibó in his 1933 analysis of the University Library of Szeged. The terse but undoubtedly correct statement was contextualized by the fact that the rich library of the legal predecessor of the University of Szeged, Ferenc József University remained in Cluj/Kolozsvár after the peace treaty that ended World War I, and the Szeged University Library, founded in 1921, operated on a budget allotted by the ministry of culture and was not able to develop a book collection of old, rare, and special treasures of national significance. Yet for the library, book acquisition had already begun at the time of the move. The initial collection consisted of duplicate copies of some major libraries: the Széchényi Library of the Hungarian National Museum provided 11,000 volumes to the newly established collection, the Budapest University Library 9,600, the Budapest City Public Library 5,700, the Library of the Academy 5,700, and the Ministry of Finance 3,500 volumes to the newly established collection. Later, copies submitted as legal deposit provided about half of the annual increase, as a result of which the library already had 50,000 volumes of books in July 1922. Gifts from university professors and collectors as well as the purchase of individual private libraries further enriched the holdings. Indeed, between 1922 and 1924 the legacy of Géza Tarnovszky, Károly Lechner and Sándor Imre with 3,000 volumes each, between 1924 and 1930 the library of Sándor Márki (10,000 volumes), between 1930 and 1932 the collections of Lajos Dézsi (2,000 volumes) and Sándor Gyuritza (3,000 volumes) were added to the library in turn. Two major collections, the 1,500-volume library of Jenő Binder and the 612-volume library of the Győr Reading Society, were also purchased from government aid. However, only a few old or significant documents were found in these private collections, some of which merged into the modern book collection, while others, such as the old holdings of the State Teacher Training College that had grown out of the Paedagogium in Buda, were concentrated in the university's Department of Hungarian Literary History until 1989. Nevertheless, the idea of creating the "Section of the Old Hungarian Library" arose

as early as 1938, mainly for the purpose of setting apart the old Hungarian books, "in the form of a separate locked bookcase for the time being".[2]

The years between 1949 and 1952 brought a turning point when the Szeged collection was expanded by 3,742 old books from the material of the secularized and nationalized church and aristocratic libraries through the public library distribution network established at that time. However, only a fraction of the collections of the orders once preserved in Szeged were directed here. The medieval library of the Franciscans of Szeged consisted of 4,000 items around 1930; at the time of nationalization, 540 volumes became the property of the University Library – although 11 of the library's 15 incunabula come from this collection. The library of the Piarists of Szeged, founded in 1719, held 9,500 works in 19,000 volumes in 1931. Most of the collection was scattered in 1951, and today we have 246 of these volumes. The Szeged library of the Order of Friars Minor Conventual, founded in 1726, suffered the same fate as the other monastic collections during the nationalization. Of the 4,080 volumes registered in 1913, 144 works are now preserved within the walls of our special collection. Nevertheless, it took almost half a century for the old book collection to grow any further. First, as mentioned, the Department of Hungarian Literary History transferred 343 old Hungarian books in its possession to support education and research, and then in 2001–2002 the National Széchényi Library sent 2,600 of its duplicates to Szeged.

The library's manuscript collection also preserves several items of significance. At its core is the legacy of the professors who moved from Cluj/Kolozsvár – Sándor Márki, Lajos Dézsi, Antal Herrmann, Lajos Szádeczky-Kardoss and others – which not only provides important information about the first decades of university education in Szeged, but also contains a number of special documents related to the respective collecting passion and expertise of the legatees. It is due to chance, and not to planned acquisition, that some relics of the outstanding personalities of the literary and cultural life of Szeged (Gyula Juhász, Attila József, and Miklós Radnóti, Ferenc Móra, and István Horváth) also ended up here. This heterogeneous but treasure-rich collection of books and manuscripts is complemented by the holdings of the University Collection, established in 1970, significant to the history of science and the university, which include a part of the legacy of the Nobel Prize-winning scientist Albert Szent-Györgyi, which was brought to Szeged from the United States in 1992. The series of special collection units similar to the University Collection was continued in 1982 with the founding of the Archive of Old Books and Manuscripts, which now systematically processes documents worthy of museum-standard preservation in an organized manner, and in 1987 with the Oriental Collection, which houses legacies of an Orientalist nature. Finally, the Social Theory Collection, formerly operating in the building of the Faculty of Arts, was made part of the University Library in the 1990s.

Cimelia – the carefully preserved holdings of a collection – gain their outstanding value by collective awareness and appreciation, just as an artwork

---

[2] Mader, Béla: Az Egyetemi Könyvtár az oktató, kutató és a tanulmányi munka szolgálatában = A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. [The University Library in the service of teaching, research and learning = The past and present of the University of Szeged, 1921–1998.] Ed. László Szentirmai, Katalin Ráczné Mojzes. Szeged, 1999. p. 484.

becomes a public cultural treasure or an investment tool only if it is legitimized by a museum's audience or the art collecting scene. The objective, immanent value of the hidden, unknown gems can only be brought to the surface by marketing and profiling in the noblest sense of the words, and therefore this publication is primarily aimed at attracting the attention of an audience of book and writing lovers, besides national and international researchers, as well as at providing a worthy celebration of the centenary of the University Library of Szeged.

Finally, we would like to thank our colleagues involved in the process of editing this volume: Ildikó Gausz, Sándor Laczkó, and Kornélia Pap.

András Varga

CIMELIA

KÖZÉPKORI OKLEVELEK
1. *1406. január 26.*; 2. *1500. január 22.*

A szegedi Klebelsberg Könyvtár tulajdonában két középkori oklevél található, mindkettő birtokfelosztási üggyel kapcsolatos. Csaknem száz év választja el őket: a korábbi I. Zsigmond (1368–1437), a későbbi II. Ulászló (1456–1516) magyar király uralkodása idején keletkezett. Az elsőben kisherestyéni Gyepes András fia, Miklós és ennek testvérei, László és Lukács kérésére I. Zsigmond király átírja és megerősíti saját, 1404. május 7-én Zólyomban kelt oklevelét, és a Bars megyei Kisherestyén nevű birtokot – mivel a birtokra vonatkozó eredeti oklevelek elvesztek – Gyepes András fiának, Miklósnak a hűségéért, testvéreinek pedig új adományként adja.

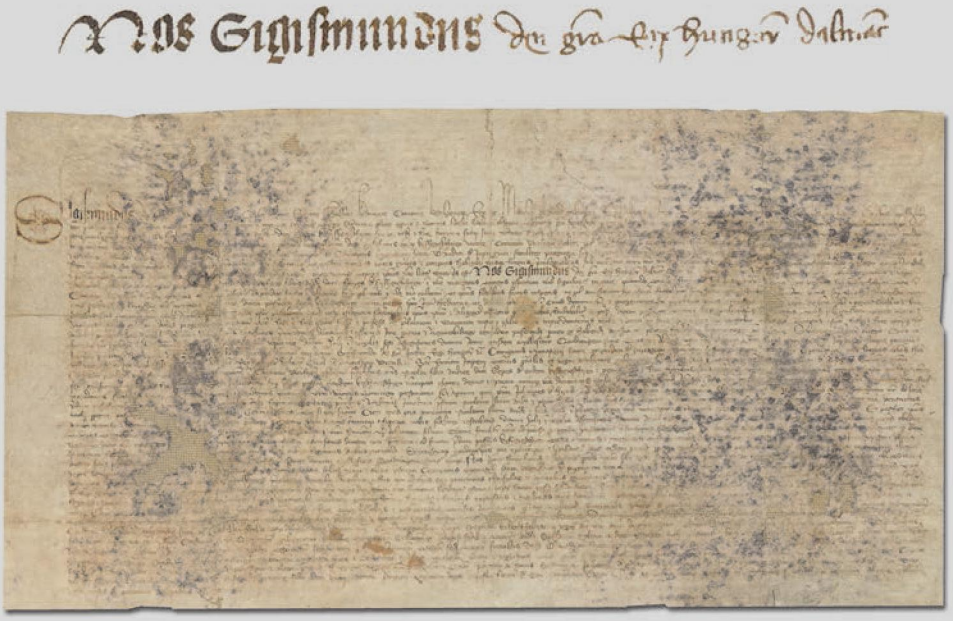

MEDIEVAL CHARTERS
1 *26 January 1406;* 2 *22 January 1500*

The Klebelsberg Library in Szeged owns two medieval charters, both of which are documents in connection with the division of property. They were created almost a hundred years apart: one under the reign of Hungarian king Sigismund I (1368–1437), the other under Vladislaus II (1490–1516). In the first, at the request of Miklós, the son of András Gyepes of Kisherestyén, and his brothers, László and Lukács, King Sigismund I rewrites and confirms his own charter dated 7 May 1404 in Zólyom bestowing the estate called Kisherestyén in Bars county to András Gyepes's son, Miklós, as reward for his loyalty, and to his brothers as a new conferral, as the original deeds for the estate were lost.

A második oklevél 1500. január 22-én kelt, kibocsátója a veszprémi káptalan volt. Ebben miskei Kontra István fia, György a Veszprém megyei Miske birtokon található nemesi telkét – amit még I. Mátyás magyar királytól nyert – 50 magyar aranyforintért eladja miskei Kontra Jakab fiának, Miklósnak. Az előbbi a somlóvásárhelyi járás szolgabírája volt és tudjuk róla, hogy a bakonybéli apátsággal perben állt. Az utóbbi 1496-ban Veszprém megye alispánjaként működött.

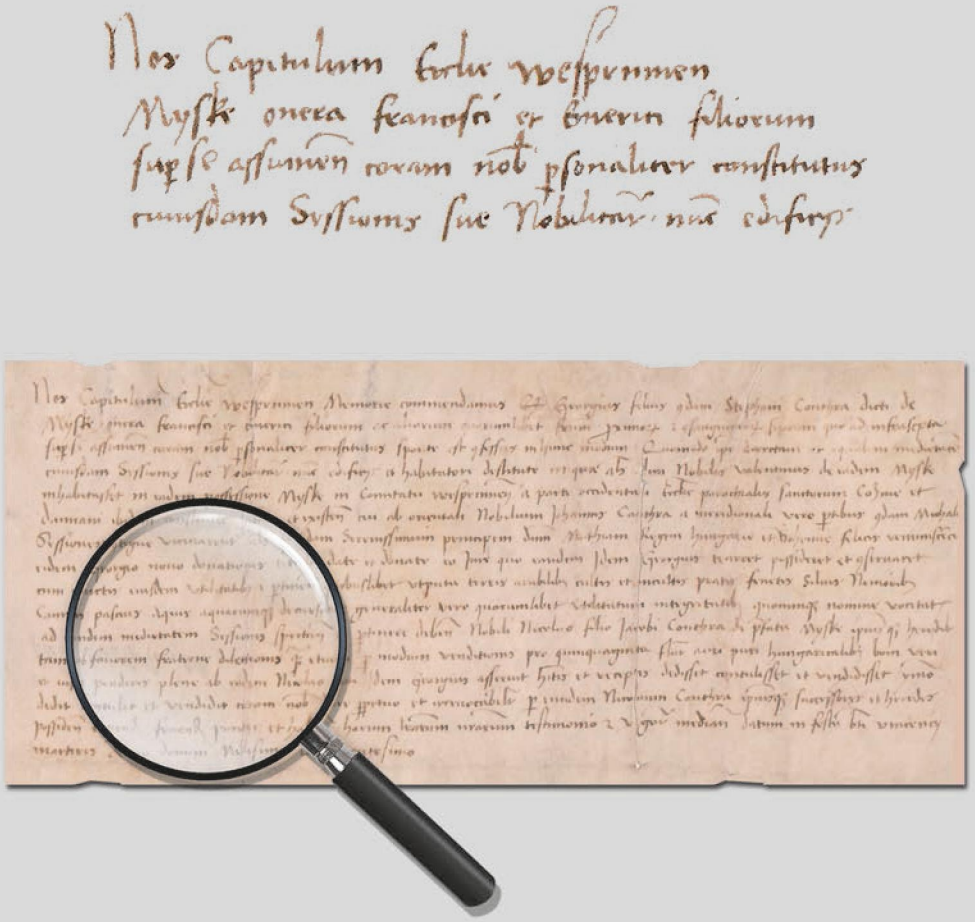

The second charter is dated January 22, 1500, and was issued by the Veszprém cathedral chapter. In it, György, the son of István Kontra from Miske, selling a plot of titled land on the Miske estate in Veszprém county, which he had received from Hungarian King Matthias I, to Miklós, the son of Jakab Kontra from Miske, for 50 Hungarian gold forints. The former was judge of the Somlóvásárhely district nobility court, and we know that he was involved in litigation with the abbey of Bakonybél. The latter served as the deputy head of Veszprém county in 1496.

A LEGRÉGEBBI KÓDEX

Aristoteles: De bona fortuna interprete Bartholomaeo de Messana (Itália, 15. század)

A kódex az Aristotelesnek tulajdonított *Magna Moralia* (Nagy etika) című erkölcsfilozófiai mű egy fejezetét tartalmazza Bartholomaeus de Messana (13. század) latin fordításában. A *Magna Moraliát* Aristoteles korai etikai műveként tartják számon, latin fordítása Manfréd szicíliai király (1258–1266) ösztönzésére született.

THE OLDEST CODEX

Aristoteles: De bona fortuna interprete Bartholomaeo de Messana (Italy, 15th century)

The codex contains a chapter of the moral philosophical work *Magna Moralia* [Great Ethics] attributed to Aristotle in the Latin translation of Bartholomaeus de Messana (13th century). The *Magna Moralia* is considered an early ethical work by Aristotle, and its Latin translation was commissioned by King Manfred (1258–1266) of Sicily.

A tíz levélből álló, modern kötésű kézirat valószínűleg Itáliában keletkezett a 15. században. Kiállítása szerény, díszítések, iniciálék nincsenek benne. Gabriel Silagi medievista ajándékaként 1988-ban jutott a Klebelsberg Könyvtár tulajdonába.

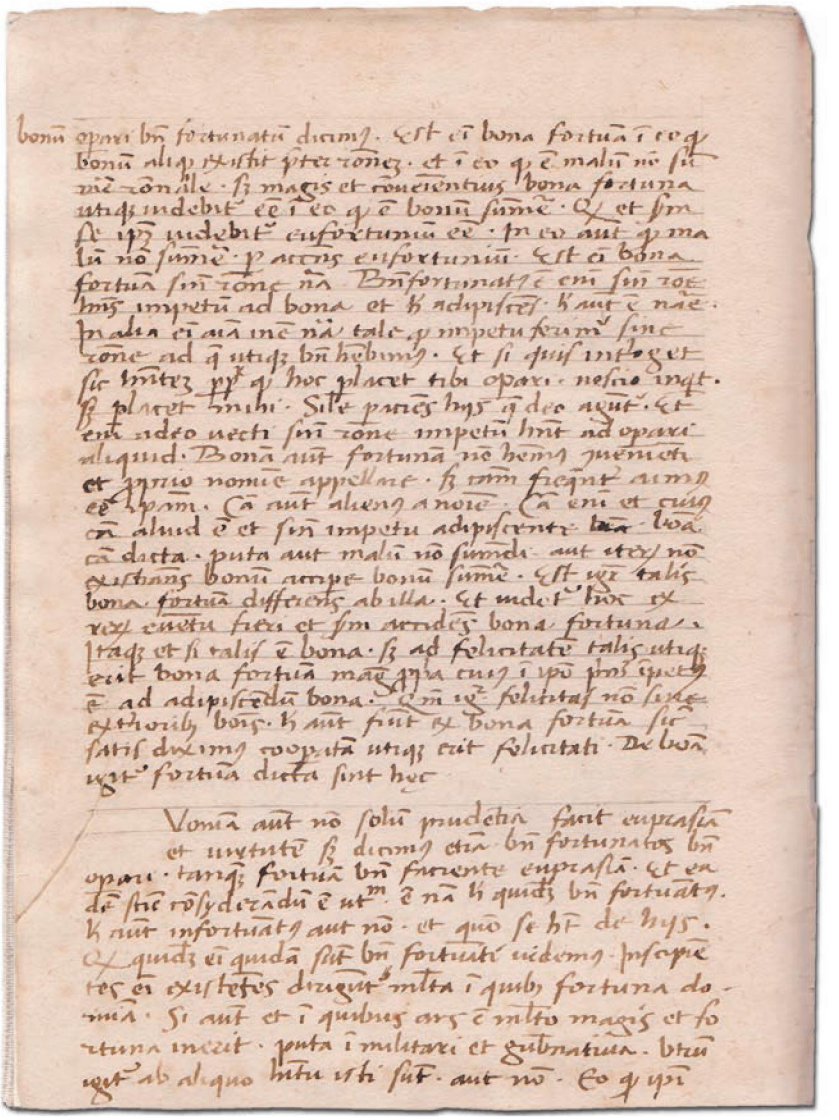

The manuscript, consisting of 10 folios and using modern binding, probably originated in Italy in the 15th century. Its presentation is modest, with no embellishments or illuminated initials. It became the property of the Klebelsberg Library in 1988 as a gift from the medievalist Gabriel Silagi.

A LEGRÉGEBBI KÖNYV

Biblia (Venetiae, Franciscus de Hailbrun ; Nicolaus de Frankofordia, 1476)

A Klebelsberg Könyvtár 15 ősnyomtatványt – azaz 15. századi könyvet – őriz. A legtöbbjük eredetileg a szeged-alsóvárosi ferences bibliotéka tulajdonában volt, és az 1950-es években került az egyetemi könyvtár állományába. Közülük a legrégebbi egy 1476-ban Velencében megjelent Biblia, melynek szövegét 2-3 hasábba tördelték, a könyv végéhez pedig konkordanciát, azaz betűrendes bibliai mutatót csatoltak.

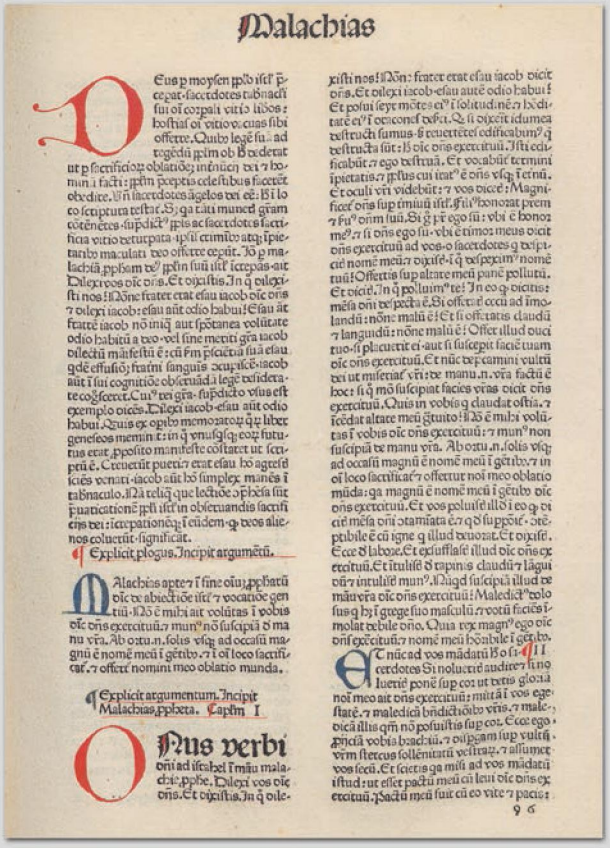

Malachias

Explicit plogus. Incipit argumētū.

Explicit argumentum. Incipit Malachias ppheta. Capm I

THE OLDEST BOOK

Biblia (Venetiae, Franciscus de Hailbrun ; Nicolaus de Frankofordia, 1476)

The Klebelsberg Library preserves 15 incunabula, i.e. 15th century books. Most of them were originally owned by Franciscan library in the Alsóváros (Lower Town) neighborhood of Szeged, and in the 1950s they became part of the university library. The oldest of these is a Bible published in Venice in 1476, the text of which is divided into 2-3 columns, and a concordance, i.e. an alphabetical biblical index, is attached at the end of the book.

Az iniciálék (díszes kezdőbetűk) helyét a tipográfusok kihagyták, azokat a könyv tulajdonosa piros és kék tintával utólag rajzolta a kiadványra. A szöveget a szegedi ferencesek több helyen megjelölték, aláhúzták vagy latin nyelvű jegyzetekkel látták el. A könyvet – mint a rendház többi könyvét – az évszázadok alatt többször átkötötték.

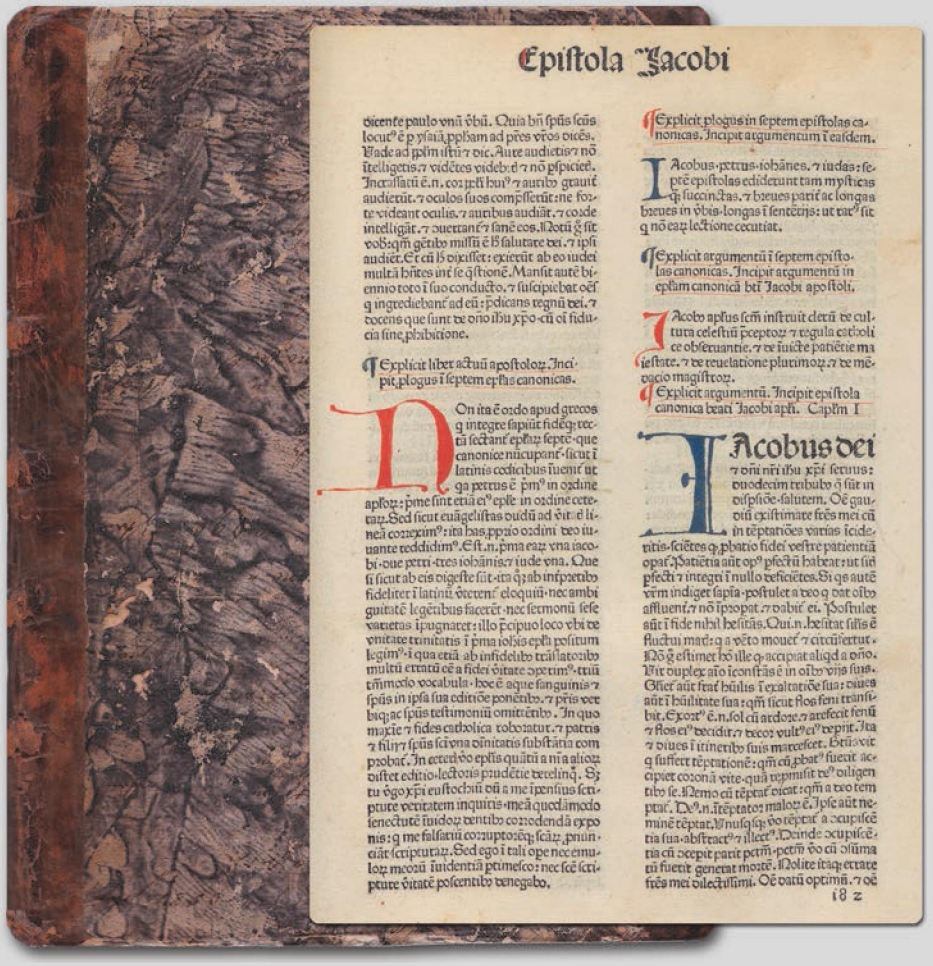

Epistola Iacobi

dicente paulo vnū vbū. Quia bñ spūs scūs locut⁹ ē p ysaiā ꝓpham ad pres vros dicēs. Vade ad ꝓplm istū ⁊ dic. Aure audietis ⁊ nō ītelligetis. ⁊ videtes videbit ⁊ nō ꝑspicietis. Incrassatū ē. n. cor ꝑpli hui⁹ ⁊ auribꝫ grauit audierūt. ⁊ oculos suos compsserūt: ne forte videant oculis. ⁊ auribus audiāt. ⁊ corde intelligāt. ⁊ ouertant ⁊ sanē eos. Notū ḡ sit vob: qm̄ gētibꝫ missū ē hꝫ salutare dei. ⁊ ipsi audiēt. Et cū hꝫ dixisset: exierūt ab eo iudei multā hñtes int se q̄stionē. Mansit autē biennio toto ī suo conducto. ⁊ suscipiebat oēs q ingrediebant ad eū: ꝑdicans regnū dei. ⁊ docens que sunt de dño ihu xp̄o cū oī fiducia sine ꝓhibitione.

¶ Explicit liber actuū apostoloꝝ. Incipit ꝓlogus ī septem epl̄as canonicas.

Non ita ē ordo apud grecos q integre sapiūt fideq; rectā sectant epl̄aꝝ septē que canonice nūcupant. sicut ī latinis codicibus īuenit ut qa petrus ē ꝑm⁹ in ordine apl̄oꝝ: ꝑme sint etiā ei⁹ epl̄e in ordine ceteraꝝ. Sed sicut euāgelistas ouidū ad vitā ꝺ lineā correxim⁹: ita has ꝓprio ordini deo iuuante reddidim⁹. Est. n. ꝑma eaꝝ vna iacobi. due petri. tres iohānis. ⁊ iude vna. Que si sicut ab eis digeste sūt. ita q̄ ab inꝑpetibꝫ fideliter ī latinū vterent eloquiū. nec ambiguitatē legētibus facerēt. nec sermonū sese varietas ipugnaret: illo ꝑcipuo loco vbi de vnitate trinitatis ī ꝑma iohis epl̄a positum legim⁹. ī qua etiā ab infidelibꝫ trāslatoribꝫ multū erratū cē a fidei vitate ꝯperim⁹. triū tm̄modo vocabula. hoc ē aque sanguinis ⁊ spūs in ipsa sua editiōe ponētibꝫ. ⁊ pris verbiq; ac spūs testimoniū omittētibꝫ. In quo maxīe ⁊ fides catholica roboratur. ⁊ patris ⁊ filij ⁊ spūs sci vna dīnitatis substātia comprobat. In ceteris vo epl̄is quātū a nī a alioꝝ distet editio. lectoris prudētie derelinq̄. Sꝫ tu vgo xp̄i eustochiū dū a me īpensius scripture veritatem inquiris. meā quodāmodo senectutē īuidoꝝ dentibꝫ corrodendā exponis: q me falsariū corruptoreq; scāꝝ ꝓnūciāt scripturaꝝ. Sed ego ī tali ope nec emuloꝝ meorū īuidentiā ꝑtimesco: nec scē scripture vitatē poscentibꝫ denegabo.

¶ Explicit ꝓlogus in septem epistolas canonicas. Incipit argumentum ī easdem.

Iacobus. petrus. iohānes. ⁊ iudas: septē epistolas ediderunt tam mysticas q̄ succinctas. ⁊ breues parit ac longas breues in vbis. longas ī sentētijs: ut rar⁹ sit q nō eaꝝ lectione cecutiat.

¶ Explicit argumentū ī septem epistolas canonicas. Incipit argumentū in epl̄am canonicā bti Iacobi apostoli.

Iacobꝫ apl̄us scm̄ instruit clerū de cultura celestiū ꝑceptoꝝ ⁊ regula catholice obseruantie. ⁊ de īuicte patiētie maiestate. ⁊ de reuelatione plurimoꝝ. ⁊ de mēdacio magistroꝝ.

¶ Explicit argumentū. Incipit epistola canonica beati Iacobi apl̄i. Capl̄m I

Iacobus dei ⁊ dñi nr̄i ihu xp̄i seruus: duodecim tribubꝫ q̄ sūt in dispsiōe. salutem. Oē gaudiū existimate frēs mei cū in tēptatiōes varias īcideritis. sciētes q ꝓbatio fidei vestre patientiā opat. Patiētia aūt op⁹ ꝑfectū habeat: ut sit ꝑfecti ⁊ integri ī nullo deficiētes. Si qs autē vr̄m indiget sapīa. postulet a deo q dat oībꝫ affluenti. ⁊ nō ꝑpropat. ⁊ dabit ei. Postulet aūt ī fide nihil hesitās. Qui. n. hesitat similis ē fluctui maris: q a vēto mouet ⁊ circūfertur. Nō ḡ estimet hō ille q accipiat aliqd a dño. Vir duplex aīo īconstās ē in oībꝫ vijs suis. Glier aūt frat hūilis ī exaltatiōe sua: diues aūt ī hūilitate sua: qm̄ sicut flos feni transibit. Exort⁹ ē. n. sol cū ardore. ⁊ arefecit fenū ⁊ flos ei⁹ decidit. ⁊ decor vult⁹ ei⁹ deꝑijt. Ita ⁊ diues ī itineribꝫ suis marcescet. Btūs vir q suffert tēptationē: qm̄ cū ꝓbat⁹ fuerit accipiet coronā vite. quā reꝑmisit de⁹ diligentibꝫ se. Nemo cū tēptat dicat: qm̄ a deo tēptat. De⁹. n. ītēptator maloꝝ ē. Ipse aūt neminē tēptat. Vnusq;q; vo tēptat a ꝯcupiscētia sua. abstract⁹ ⁊ illect⁹. Deinde ꝯcupiscētia cū ꝯcepit parit pctm̄. pctm̄ vo cū ꝯsūmatū fuerit generat mortē. Nolite itaq; errare frēs mei dilectissimi. Oē datū optimū. ⁊ oē

18 z

fluctui maris: q a vēto mouet

Spaces for illuminated initials (ornate first letters) were left out on its pages by the typographers, and decorated initials were subsequently drawn by the owner of the book in red and blue ink. The text was marked, underlined, and appended with notes in Latin by the Franciscans of Szeged in several places. The book, like the other books of the friary, was rebound several times over the centuries.

KRÓNIKA A MAGYAROKRÓL

Chronica Hungarorum (In civitate Brunensi, Konrad Stahel ; Matthias Preinlein, 1488)

Thuróczy János (1435–1489 k.) történetíró kis- illetve középbirtokos családból származó, írástudó fiatalemberként került a királyi kancelláriához, ahol tehetségét hivatalnokként kamatoztatta. Saját érdeklődése miatt és környezete ösztönzésére kezdett a magyarok történetével foglalkozni. Az 1480–1488 között keletkezett *Chronica Hungarorum* című művét a korábbi krónikák szó szerinti beemelésével, néhol módosításával és a hiányzó történelmi események kiegészítésével írta. A mű 1488-ban kétszer is megjelent, a Klebelsberg Könyvtárban az első, brünni kiadása található.

CRONICLE OF THE HUNGARIANS

Chronica Hungarorum (In civitate Brunensi, Konrad Stahel ; Matthias Preinlein, 1488)

János Thuróczy (1435–c. 1489) came to the Royal Chancellery as a literate young man from a family of small and medium-scale landowners, and put his talent to use there as a clerk. Spurred on by his own interest and encouraged by people around him, he began to study the history of the Hungarians. He wrote *Chronica Hungarorum* between 1480 and 1488, by including verbatim the texts of earlier chronicles, sometimes modifying them and supplementing missing historical events. The work was published twice in 1488, and the Klebelsberg Library has a copy from the first edition in Brünn (today's Brno, Czechia).

A Thuróczy-krónika különlegesen gazdagon illusztrált ősnyomtatvány: latin nyelvű szövegét 42 fametszet díszíti. Az első kép a magyarok bejövetelét örökíti meg, a többi metszet a fejedelmeket és királyokat ábrázolja. Az iniciálék helyét a Velencéből Brünnbe települt Konrad Stahel nyomdász és társa, Matthias Preinlein kihagyta. A könyvtárunkban őrzött példány tulajdonosai nem színezték ki a betűkihagyásokat és illusztrációkat, viszont az elülső és hátsó borítóbelsőt gazdagon teleírták jegyzetekkel és kottajegyekkel.

The Thuróczy Chronicle is a particularly richly illustrated incunabulum: its Latin text is decorated with 42 woodcuts. The first image captures the arrival of the Hungarians in the Carpathian Basin, while the other engravings depict Hungarian princes and kings. Space for the illuminated initials was omitted by the printers Konrad Stahel (who moved to Brünn from Venice) and Matthias Preinlein. The owners of the copy owned by our library did not decorate the book with initials or illustrations, but added copious notes and musical notations on the inside front and back covers.

ALSÓVÁROSI GLOSSZÁK

Bartholomaeus Anglicus: Tractatus de proprietatibus rerum (Nürnberg, A. Koburger, 1483)

Bartholomaeus Anglicus fő műve (Értekezés a dolgok sajátosságairól) a kor tudományos ismereteit foglalja össze. Az 1483. évi nürnbergi kiadás egy példánya nem sokkal a megjelenése után kerülhetett a szeged-alsóvárosi ferencesek könyvtárába, majd innen az egyetemi könyvtár állományába. A könyvet 1767-ben újrakötötték. Sajnos a művelet során a könyvet körbevágták és ezzel a kéziratos lapszéli bejegyzéseket alaposan megcsonkították.

GLOSSES FROM ALSÓVÁROS, SZEGED

Bartholomaeus Anglicus: Tractatus de proprietatibus rerum (Nürnberg, A. Koburger, 1483)

The main work of Bartholomaeus Anglicus, *On the Properties of Things* (c. 1240) summarizes the scientific knowledge of the age. A copy of the Nuremberg edition of 1483 may have found its way to the library of the Franciscans in Alsóváros, Szeged, shortly after its publication, and then in the 20th century into the holdings of the university library. The book was rebound in 1767, during which process, unfortunately, the book was cropped, and many of the handwritten notes on the margins were lost.

A könyv lapszéli jegyzetei többnyire a latin szöveg fordításai, és az ásványok (feketeszén, kénkő) és növények (mandula, fokhagyma, cékla, uborka, tök stb.) orvosi hatásával foglalkoznak, s így a ferences szerzetesek természettudományos és orvosi érdeklődéséről vallanak. Bálint Sándor néprajzkutató mutatta be őket és nevezte el *Alsóvárosi Glosszák*nak. Ma a szegedi írásbeliség és könyvolvasás legkorábbi emlékei közé tartoznak.

Prohemium huiꝰ libri

Prohemium de ꝓprietatibus rerum fratris Bartholomei anglici de ordine fratrum minorum incipit.

Cum ꝓprietates rerum sequãt substantias

as ſm diſtinctões 7 ordinẽ ſubſtantiarũ ſit ordo et diſtinctio ꝓpꝛietatum de ꝙbꝫ dicunto no diuino eſt ꝓns opuſculũ cõpilatũ ſile mihi 7 fortſitan aliis q̃ naturas rez 7 ꝓprietates ꝑ ſanctoꝝ libꝛos necnõ 7 ꝑbos diſperſas nõ cognouerũt ad intelligenda 7 data ſcripturarum que ſub ſimbolis 7 ꝓprietatuꝫ rerum naturaliũ 7 artificialiũ a ſpiritu ſancto ſunt tradite 7 relate quodammodum oſtendit beat⁹ Dyonyſius in hꝛa angelica circa principia dicens. Neceſſe eſt alter nobis poſſibile lucere diuinum niſi varietate ſacroꝝ velaminũ anagogice circũclatuꝫ. quonã impoſſibile eſt ſenſibili noſtro ad immateriale celeſtiũ hierarchiarum aſcendere ꝓtemplationem niſi ea quodammodo ſub ſenſum ẽ materiali manuductõe ꝛtatura ſenſibilia quaſi dicerez. Nõ põt anim⁹ noſter ſuper ſenſibiliũ ꝓtemplatõnez aſcendere niſi ſenſibiliũ conſideratõez dirigat. Inuiſibilia dei ꝑ ea que facta ſunt intellecta conſpiciunt vt dicit apoſtolus. Et ideo theologi quidem ſacris 7 poeticis informatõibꝰ vſa ſunt 7 rerũ viſibiliũ ſimilitudinibꝰ allegorice locutões et myſtici intellectꝰ tranſmittões formenez 7 ſic carnalibꝰ 7 viſibilibꝰ ſpiritualia et inuiſibilia coaptent. Huiꝰ rei gratia preſens efficio opuſculũ ad edificationez domus domini qui eſt deus gloꝛioſus ſublimis et benedictus in ſecula ſeculoꝝ. In quo agit de quibuſdam ꝓprietatibꝰ rerũ naturaliũ quarũz alia eſt incoꝛꝑꝛea alia coꝛꝑoꝛea. Et primo de ꝓprietatibus ſubſtantie incoꝛꝑoꝛee ſm ſui differentias quaꝝ alia eſt coꝛꝑoꝛi ymbilis vt anima rationalis ſenſibilis et vegetabilis. alia nõ ymbilis coꝛꝑoꝛi vt angelus. Et angelorũ alij ſunt boni: alij mali. In bonis 7o angelus eſt ordo ſm trinã multiplicationẽ trinitatis. vnde a beato Dyonyſio diſtinguunt tres hierarchie celeſtes quaꝝ quelibet trinũ ordinum continet diſpoſitiones. Nouẽdecim itaq; ſunt de quibus in hoc opuſculo adiuuante deo p̃ ordinez eſt agendum. et hoc tam in cõmuni q̃ in ſpeciali. Primo igit̃ agitur de deo 7 nominibꝰ diuinis. que dicunt de deo vel quo ad eſſentiã vel ꝑſonam ſiue quo ad effectũ ſiue appꝛopꝛiationem. Secundo de ꝓprietatibus angelorꝝ tam bonorum q̃ malorum in generali et ſpeciali. Tercio de ꝓprietatibus anime rõnalis quo ad nature ſue ſimplicitatẽ. 7 quo ad virtũ ſuarũz diuerſitatez. et de eius vnione 7 operatõne in coꝛꝑe ꝓout confert ei formam 7 ꝑfectionem. Quarto de ꝓprietatibus ſubſtantie coꝛꝑoꝛee ſcz de elementis et elementatibꝰ qualitatibus et quibꝰ componit̃ omne coꝛꝑ⁹. et de quatuor humoribꝰ et quibꝰ componunt̃ coꝛꝑa tꝛa hominum q̃ brutoꝝ. Quinto de hominis coꝛꝑe 7 ſingulis eius ꝓtibus de quibꝰ ſacra ſcriptura facit mentionẽ. Sexto de etatibus. Septimo de infirmitatibꝰ 7 venenis. Octauo de mũdo 7 coꝛꝑibus celeſtibus. Nono de tꝛe 7 partibus tꝛpis. Decimo de materia 7 forma 7 quaꝝ ꝓprietatibus 7 elementis. Undecimo de aere 7 paſſionibꝰ eius. Duodecimo de aquis in generali 7 in ſpeciali. Tercẽdecio de aquis et eaꝝ differentijs 7 ornatu ſcz de piſcibus. Quatꝛodecimo de terra 7 eaꝝ ꝓtibus. Quintodecio de puncijs. Decimoſexto de lapidibus 7 metallis. Decimoſeptimo de herbis et plantis. Decimooctauo de animalibꝰ. Decimonono de accidentibꝰ ſcz de coloꝛibus ſaporibus ⁊c. In iſtis.xix. libellus rerum naturaliũ ꝓprietates ſummatim 7 breuiter ꝓtinent̃. ꝓut ad manus meas ſpice q̃ effugerũt manus metentiũ peringere potuerũt. In quibꝰ de meo parua vel quaſi nulla apoſui. ſed omnia q̃ dicent̃ de libris autenticis ſanctoꝝ 7 ꝑbꝰ ꝛcipies ſub breui hoc compendio parter cõpilari ſicut ꝑ ſingulos titulos poteꝛit legentium induſtria experiri.

The notes on the margins of the book are mostly translations of the Latin text and discuss the medicinal effects of minerals (black coal and brimstone) and plants (almond, garlic, beet, cucumber, pumpkin, etc.), testifying to the scientific and medicinal curiosity of the Franciscan order. Ethnographer Sándor Bálint wrote about these and named them *Glosses from Alsóváros* in one of his papers. Today they are among the earliest testaments of literacy and reading in Szeged.

A SZEGEDI FERENCESEK KÖNYVTÁRA

A szeged-alsóvárosi ferences rendház könyvei (Szeged, 15. század–1949)

Szegeden a katolikus egyház kezén létesültek azok a könyvtárak, melyek a 19. század második feléig a város művelődésügyét alkották. Ezek közül az elsőség az alsóvárosi ferences rendházat illeti, amely a 16. század elejétől fogva kétszáz éven át a szegedi könyvkultúra egyedüli letéteményese volt. Csak a 18. század derekán lépett nyomába a piaristák, majd a felsővárosi minoriták könyvtára.

THE LIBRARY OF THE FRANCISCANS IN SZEGED

Books from the Franciscan monastery in Alsóváros, Szeged (Szeged, 15th century to 1949)

In Szeged, the Roman Catholic Church established the libraries which shaped the city's education until the second half of the 19th century. The first of these was the library of the Franciscan monastery in Alsóváros, which was the sole custodian of Szeged's book culture from the early 16th century for two hundred years. It was not until the mid-18th century that the library of the Piarists and then of the Order of Friars Minor Conventual in Szeged's Upper Town (Felsőváros) followed.

A szeged-alsóvárosi ferencesek művelődési intézményei között az élen a rendház könyvtára áll, az egyetlen olyan hazai gyűjtemény, amelynek eredete még a középkorba nyúlik vissza és folytonossága csak a 20. században szakadt meg. Az egyetemi könyvtárba jutott néhány száz kötet a szekularizáció előtti állományt csak véletlenszerűen reprezentálja, de annyit megállapíthatunk, hogy az ősnyomtatványok száma 12, ebből két bibliakiadást, illetve Laskai Osvát (1450 körül–1511) és Temesvári Pelbárt (1435 körül–1504) ferences szerzetesek öt prédikációskötetét kell kiemelni. Tartalmilag nagyobb számban a szónoklattal, a dogmatikával, az apológiával, és az erkölcsi oktatással kapcsolatos kiadványok fordulnak elő.

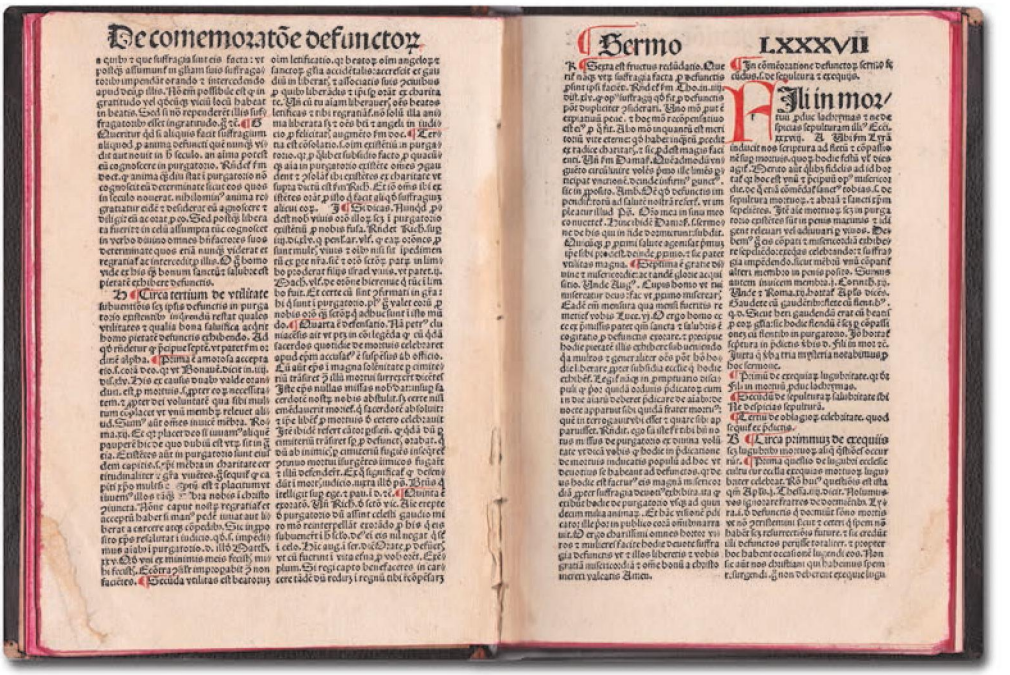

Conventus Inferioris. Szegediensis Civitatis.

Among the cultural institutions of the Franciscans of Alsóváros, the library of the monastery is at the forefront. This is the only Hungarian collection whose origins date back to the Middle Ages and whose continuity was only interrupted in the 20th century. The few hundred volumes in the university library represent its pre-secular holdings only randomly, and the incunabula in its possession number just 12. Of these, two are Bibles, and two other notable tomes are Osvát Laskai's (c. 1450–1511) and Pelbárt Temesvári's (c. 1435–1504) volumes of sermons. In terms of content, there are a larger number of publications related to rhetoric, dogmatics, apologia, and moral education.

CIRILL KÓDEXEK A 16. SZÁZADBÓL

1. *Szegedi Minea (16. század)*; 2. *Szegedi Levelek (16. század)*

A Klebelsberg Könyvtár két 16. századi cirill betűs szláv kéziratot őriz: a 363 folió terjedelmű *Szegedi Mineát* és a mindössze néhány lapos töredéket, a *Szegedi Leveleket*. Az előbbit a könyvtár az 1970-es évek első felében vásárolta Sárospatakról, ahol az ottani görög katolikus egyház tulajdonában volt. Az egyházi szláv nyelven írott kódex a szeptember 1-től augusztus 31-ig terjedő esztendő 52 egyházi ünnepének változó szertartásszövegét tartalmazó liturgikus könyv, a másolása kétségtelenül keleti szláv területen történt. A *Szegedi Levelek* a *Minea* kötéstábláihoz ragasztva maradtak fenn, és az ortodox szertartás énekeskönyvéből tartalmaznak részleteket.

CYRILLIC CODICES FROM THE 16TH CENTURY

1 *The Szeged Menaion (16th century)*; 2 *The Szeged Folios (16th century)*

The Klebelsberg Library preserves two 16th century Slavic manuscripts written in the Cyrillic: the 363-folio *Szeged Mineaion* and the *Szeged Folios*, a fragment of just a few folios. The former, an Eastern Orthodox liturgical book, was purchased by the library in the early 1970s from the Greek Catholic Church of Sárospatak. This codex was written in the Church Slavic language and contains the propers (i.e. the variable part of the liturgy) of the 52 church holidays of the liturgical year, from September 1 to August 31. The copying was undoubtedly performed in an Eastern Slavic language area. The *Szeged Folios* were glued to the binding boards of the Minaion and contain fragments of the Eastern Orthodox songbook.

A *Szegedi Minea* datálatlan nyelvemlék, litvániai gyártású papírja a 16. századból származik. Szövegét egy hasábban, 30 sorban írták. Az írás úgynevezett félunciális, annak is a kalligrafikus változata. Díszítése meglehetősen szerény, az iniciálék pedig egyszerűek. A könyvet a 17. században újrakötötték, majd az 1970-es években restaurálták. A lapszéleken található kéziratos bejegyzések között ukrán nyelvűek is találhatók, ami arra utal, hogy a szertartáskönyvet a történeti Magyarország északkeleti részén használták.

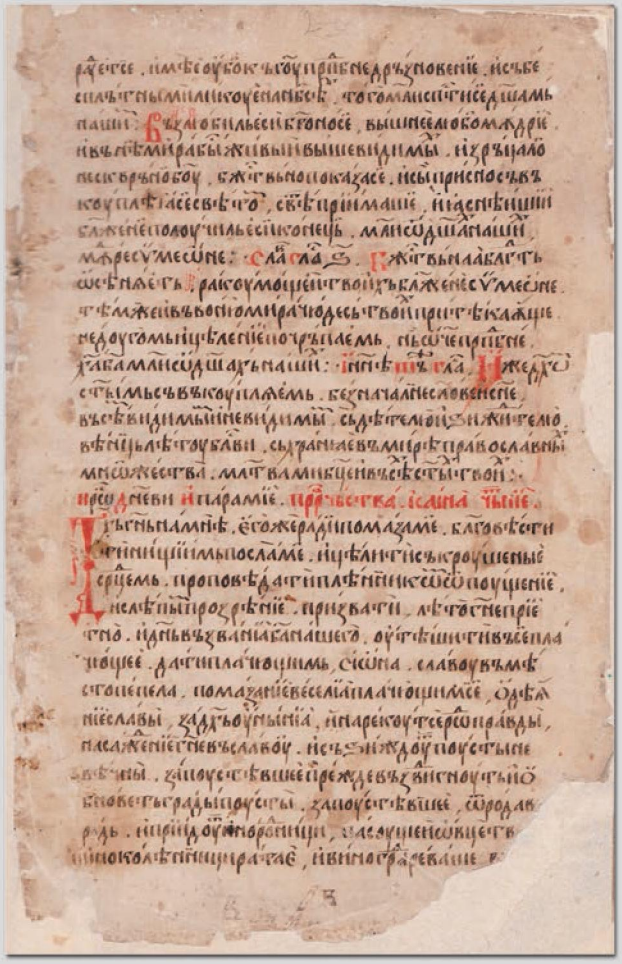

The *Szeged Minaion* is an undated manuscript of historical linguistic significance, written on paper made in Lithuania in the 16th century. Its text was arranged in one column of 30 lines per page. The writing is in calligraphic, half-uncial script. Its decoration is modest, and its initials plain. The book was re-bound in the 17th century and then restored in the 1970s. Some of the notes on the margins are in Ukrainian, suggesting that the ceremonial book was used in the north-eastern part of historical Hungary.

EGY 16. SZÁZADI KÖNYV EGYETLEN PÉLDÁNYA

Melanchthon, Philipp: Grammatica (Syntaxis) (Leipzig, Ernst Vögelin, 1562)

Philipp Melanchthon (1497–1560) német humanista pedagógus latin grammatikájának 1562-ben Leipzigben megjelent kiadásából ma három példány ismert: kettő német könyvtárakban, a harmadik pedig Magyarországon, a Klebelsberg Könyvtárban található. A szegedi példány úgynevezett kolligátum, ugyanis Melanchthon felsőbb osztályok számára írt *Syntaxis*ával együtt maradt fenn. Ez utóbbinak ebből a kiadásából ma ez az egyetlen ismert példánya.

THE ONLY COPY OF A 16TH CENTURY BOOK

Melanchthon, Philipp: Grammatica (Syntaxis) (Leipzig, Ernst Vögelin, 1562)

Three copies of the Latin grammar of the German humanist teacher Philipp Melanchthon (1497–1560) published in Leipzig in 1562 are known today: two in German libraries and the third in the Klebelsberg Library. The latter copy was bound together with Melanchthon's *Syntaxis* for the higher classes. It is the only known copy of this edition of the latter today.

A könyvet fatáblás kecskebőrbe kötötték, amelyet a német típusú reneszánsz könyvkötés stílusában rozettákból kialakított kerettel, a rozettákban floreális ábrázolásokkal és allegorikus alakokkal (Caritas, Fides, Spes) díszítettek. A könyvkötésen található „I H P 1563" monogram alapján a kötet első tulajdonosát Brilon környékén kell keresnünk, ugyanis a briloni Propsteikirche *St. Petrus und Andreas Historische Bibliothek*jában található egy ugyancsak 1563-ban „I H P" monogrammal ellátott könyv. A könyv már az 1740-es években Magyarországon volt és a szeged-felsővárosi minorita rendház könyvtárát gazdagította.

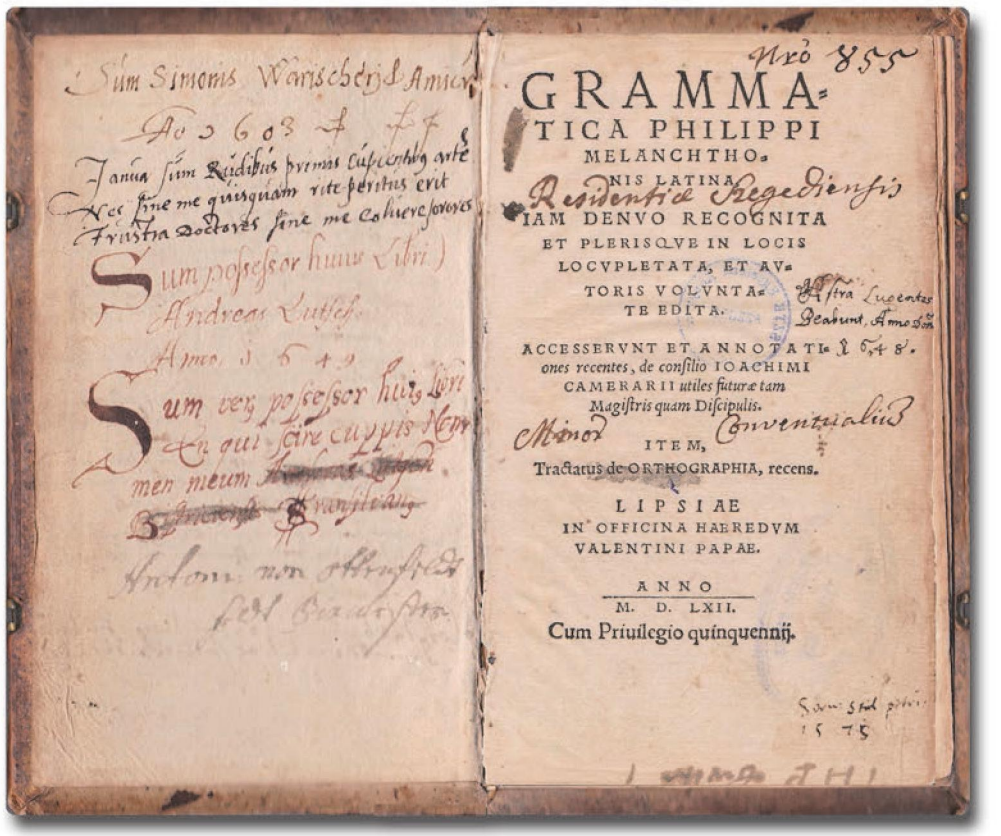
GRAMMA-
TICA PHILIPPI
MELANCHTHO-
NIS LATINA
IAM DENVO RECOGNITA
ET PLERISQVE IN LOCIS
LOCVPLETATA, ET AV-
TORIS VOLVNTA-
TE EDITA.
ACCESSERVNT ET ANNOTATI-
ones recentes, de consilio IOACHIMI
CAMERARII utiles futuræ tam
Magistris quam Discipulis.
ITEM,
Tractatus de ORTHOGRAPHIA, recens.
LIPSIAE
IN OFFICINA HAEREDVM
VALENTINI PAPAE.
ANNO
M. D. LXII.
Cum Priuilegio quinquennij.

The book was bound in goatskin on a wooden board, decorated with a frame made of rosettes in the German Renaissance bookbinding style containing floral representations and allegorical figures (Caritas, Fides, and Spes) in the rosettes. Based on the monogram "I H P 1563" on the binding, we could assume that the first owner of the volume lived in the vicinity of Brilon, Germany, as the *St. Petrus und Andreas Historische Bibliothek* of the provost church of Brilon contains a book also monogrammed "I H P" in 1563. The book was already in Hungary in the 1740s, enriching the library of the monastery of the Order of Friars Minor Conventual.

AZ ELSŐ MAGYARORSZÁGI FLÓRÁSKÖNYV

L'Écluse, Charles de: Rariorum aliquot stirpium ... historia (Antwerpen, Jean Moretus, 1583)

A magyarországi növények első tudományos leírása egy németalföldi születésű tudós, Charles de L'Écluse (1526–1609) nevéhez fűződik. Flóráskönyve 1583-ban, az antwerpeni Plantin-nyomda kiadásában jelent meg. A szerző a munkája során bejárta Bécs környékét, Alsó-Ausztriát és Stájerország egy részét, illetve Nyugat-Magyarországot Pozsonytól a horvátországi Varasdig, Pannóniája így azonos a Dunántúllal és Szlavóniával. A könyvben felsorolt csaknem ötszáz növény közül 317 származik erről a vidékről.

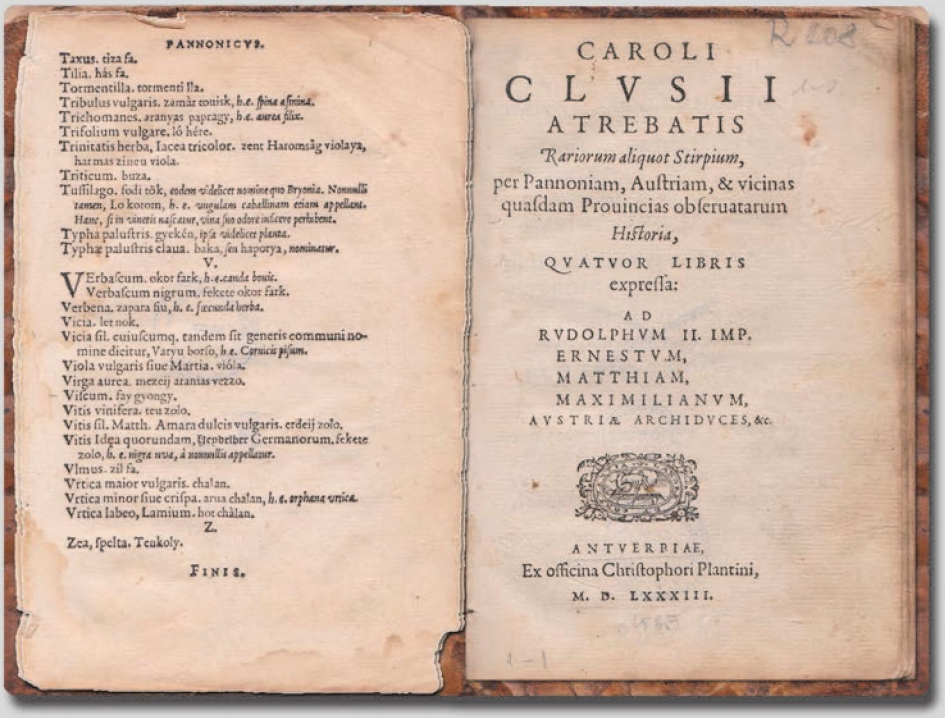

PANNONICVS.

Taxus. tiza fa.
Tilia. hás fa.
Tormentilla. tormenti lla.
Tribulus vulgaris. zamàr touisk, *h.e. spina asinina.*
Trichomanes. aranyas papragy, *h.e. aurea filix.*
Trifolium vulgare. ló hére.
Trinitatis herba, Iacea tricolor. zent Haromsàg violaya, harmas zineu viola.
Triticum. buza.
Tussilago. fodi tök, *eodem videlicet nomine quo Bryonia. Nonnulli tamen,* Lo korom, *h. e. vugulam caballinam etiam appellant. Hanc, si in vinetis nascatur, vina suo odore inficere perhibent.*
Typha palustris. gyekén, *ipsa videlicet planta.*
Typhæ palustris claua. baka, *seu haporya, nominatur.*

V.

VErbascum. okor fark, *h.e. cauda bouis.*
Verbascum nigrum. fekete okor fark.
Verbena. zapara fiu, *h. e. secunda herba.*
Vicia. let nok.
Vicia sil. cuiuscumq. tandem sit generis communi nomine dicitur, Varyu borso, *h.e. Cornicis pisum.*
Viola vulgaris siue Martia. vióla.
Virga aurea. mezeij aranias vezzo.
Viscum. fay gyongy.
Vitis vinifera. teu zolo.
Vitis sil. Matth. Amara dulcis vulgaris. erdeij zolo.
Vitis Idæa quorundam, Heydelber Germanorum. fekete zolo, *h. e. nigra uva, à nonnullis appellatur.*
Vlmus. zil fa.
Vrtica maior vulgaris. chalan.
Vrtica minor siue crispa. arua chalan, *h. e. orphana vrtica.*
Vrtica labeo, Lamium. hot chàlan.

Z.

Zea, spelta. Tenkoly.

FINIS.

CAROLI
CLVSII
ATREBATIS
Rariorum aliquot Stirpium,
per Pannoniam, Austriam, & vicinas quasdam Prouincias obseruatarum
Historia,
QVATVOR LIBRIS
expressa:
AD
RVDOLPHVM II. IMP.
ERNESTVM,
MATTHIAM,
MAXIMILIANVM,
AVSTRIÆ ARCHIDVCES, &c.

ANTVERPIAE,
Ex officina Christophori Plantini,
M. D. LXXXIII.

THE FIRST BOTANICAL BOOK OF HUNGARY

L'Écluse, Charles de: Rariorum aliquot stirpium ... historia (Antwerpen, Jean Moretus, 1583)

The first scientific description of Hungarian plants is associated with a scientist born in the Low Countries, Charles de L'Écluse (1526–1609). His herbal was published in 1583 by Christophe Plantin's printing house in Antwerp. In the course of his fieldwork, the author travelled around Vienna, Lower Austria and part of Styria, as well as Western Hungary, and his Pannonia covers today's Southern Slovakia, Transdanubia (in Hungary), and Slavonia (in Croatia). Of the nearly five hundred plants listed in the book, 317 come from this region.

A leírásokat 358 (hét kivételével) egész oldalú fametszetet díszíti, ezeket L'Écluse és Pieter van der Borcht kortárs festő természethű rajzai alapján Gerard van Kampen vagy a frankfurti Virgil Solis fia készítette el. A fametszetek eredetijét ma az antwerpeni Plantin-Moretus-Museum őrzi.

The descriptions are illustrated with 358 woodcuts (in whole-page format, except for seven, which are smaller) by Gerard van Kampen or the son of Virgil Solis of Frankfurt, based on the faithful drawings of L'Écluse and the contemporary painter Pieter van der Borcht. The original woodcuts are preserved today in the Plantin-Moretus Museum in Antwerp.

KÁRTYATÖREDÉKEK A 16. SZÁZADBÓL

1. *Magyar kártya (Bajorország, 16. század eleje);* 2. *Magyar kártya (Frankfurt, 1580)*

A könyvtárban két – napjainkban magyar kártyának nevezett, valójában német színjelzésű – fametszéssel előállított kártyatöredék található, mindkettő könyvek kötéstáblájából került elő. Az egyik a *Flores Bibliae sive loci communes* (A Biblia virágai vagy közös helyek) című, 1585-ben Lyonban megjelent mű elülső és hátsó könyvtábláját erősítette. A töredék három ívrészletből áll, ezek összesen kilenc csonka kártyalapot tartalmaznak, köztük a makk V-et, VIII-at és IX-et. Hogy a lapok tartósságát biztosítsák, az ívekre további két réteg papírt ragasztottak, a hátoldalt pedig kazettás virágmintával látták el.

FRAGMENTS OF PLAYING CARDS FROM THE 16TH CENTURY

1 *German-suited playing cards (Bavaria, early 16th century);* 2 *German-suited playing cards (Frankfurt, 1580)*

The library holds two fragmented sets of German-suited playing cards (called "Hungarian cards" in Hungarian), decorated with woodcuts. Both sets of fragments were found in book bindings. One reinforced the front and back of the book *Flores Bibliae sive loci communes* [Flowers of the Bible or Common Places], published in Lyon in 1585. The set survives on three folio fragments depicting three fragmented cards each, or a total of nine, including the 5, 8, and 9 of Acorns. To ensure the durability of the sheets, two more layers of paper were glued to the sheets, and the back was covered with a framed floral pattern.

A másik töredék hat példányban három különböző, színezetlen fametszetű ívtöredéket tartalmaz. Ezek a tök III-as szalagornamentikájában olvasható évszám szerint 1580-ban készültek, a mellékelt ceruzás feljegyzés pedig arra utal, hogy eredetileg egy frankfurti nyomtatvány kötéstábláját erősítették. A töredékekből a teljes kártyaív körülbelül egynegyede rekonstruálható. A színjelzések rajzolata, illetve a kártya ikonográfiája (címerek, dobókocka és állatok, mint például kutya, róka, szarvas és tyúk) meglepő rokonságot mutatnak az Iparművészeti Múzeumnak a bécsi Hans Forster kártyafestő műhelyében készült kártyájával, melyet a szakirodalom „korai bécsi kép"-nek nevez.

The other fragment contains three different, uncoloured woodcut folio fragments with two cards depicted on each. These were produced in 1580, according to the year indicated on the ribbon ornamentation of the 3 of Bells, while a pencilled note suggests that they originally reinforced the binding plate of a Frankfurt print. About a quarter of the total card set can be reconstructed from these fragments. The design of the suits and the iconography of the cards (coats of arms, dice, and animals such as dogs, foxes, deer, and hens) show a striking resemblance to a set of cards of what experts call "the early Vienna pattern", produced in Hans Forster's card painting workshop in Vienna, as currently preserved in the Budapest Museum of Applied Arts.

EGY 16–17. SZÁZADI PERZSA KÓDEX

Ferdausī, Abu'l-Qāsem Manşūr ben Hasan: Shahnama (16–17. század)

Ferdausī (940–1020 körül) perzsa költő százhúszezer sorból, közel hatvanezer rímpárból állította össze a perzsák által szent szövegként tisztelt iráni nemzeti eposzt, a *Shahnamát* (Királyok könyve). A mű töredékes másolata a 16–17. században keletkezett, és 1941-ben került a szegedi egyetemi könyvtárba. Egykori tulajdonosa Mader Béla (†1941) orientalista és könyvgyűjtő volt.

A PERSIAN CODEX FROM THE 16–17TH CENTURY

Ferdausī, Abu'l-Qāsem Manşūr ben Hasan: Shahnama (16–17th century)

The Persian poet Ferdausī (940–c. 1020) composed the *Shahnama* (Book of Kings), the Iranian national epic revered by the Persians as a sacred text, comprising one hundred and twenty thousand lines (or sixty thousand rhymed pairs of lines). This fragmentary copy of the work was created in the 16–17th century and found its way to the University Library of Szeged in 1941. Its former owner, Béla Mader (†1941), was an amateur orientalist and book collector.

A Klebelsberg Könyvtárban őrzött *Shahnama* kéziratát a papír rossz állapota miatt restaurálták és új kötéssel látták el. Tartalma nem egybefüggő: az eredeti eposz szövegéhez képest rövidebb, egyes részek hiányoznak belőle. A fejezeteket aranyozott keretbe foglalt aranybetűs címekkel választották el egymástól, és a szöveget öt, egész oldalas illuminált képpel díszítették.

The *Shahnama* manuscript preserved in the Klebelsberg Library was restored due to the poor condition of the paper and given a new binding. Its content, however, is not coherent, being shorter than the text of the original epic and lacking some parts completely. The chapters were separated by gold-lettered titles in a gilded frame, and the text was adorned with five full-page illuminated images.

EGY 17. SZÁZADI EPOSZ MÁSOLATA
Rákóczi-eposz (Magyarország, 20. század eleje)

A *Rákóczi-eposz* ismeretlen szerzőtől származó, közel négyezer soros epikus költemény a 17. századból. A Zrínyi Miklós utáni eposzkísérletek sorába tartozik, középpontjában II. Rákóczi György erdélyi fejedelem hadjáratai állnak. A mű az 1653–1660. évek hadi eseményeit ismerteti, szerzője Báthory Zsófia körébe tartozó katolikus nemes, aki kronologikus rendben, archaizáló stílusban, szentenciákkal díszítve tárgyalja az eseményeket.

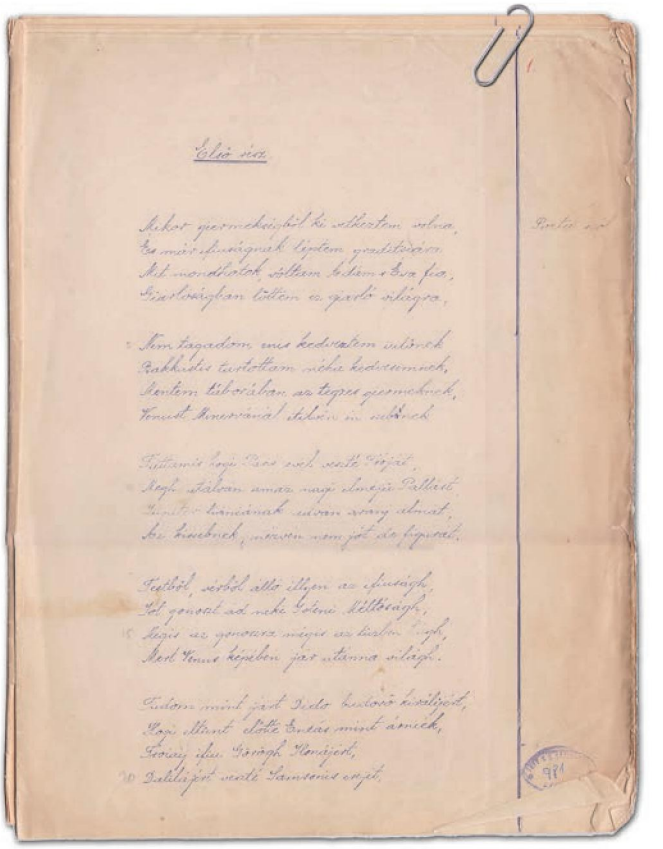

A COPY OF AN EPIC POEM FROM THE 17TH CENTURY
Epic of Rákóczi (Hungary, early 20th century)

The *Epic of Rákóczi* is an epic poem of nearly four thousand lines by an unknown author from the 17th century. It belongs to the series of attempts at epic poetry following on from Miklós Zrínyi and focusing on the military campaigns of the Transylvanian prince György Rákóczi II. The work relates the military events of 1653–1660, its author being a Catholic nobleman belonging to the circle of Zsófia Báthory, and discusses the events in chronological order, in an archaic style, embellished with moralistic statements.

Az eredeti kézirat – melyet Lukinich Imre történész fedezett fel – mára elveszett vagy lappang. Ma is meglévő másolata a 20. század elején készült, két kéz munkája. 1978-ban került elő Dézsi Lajos (1868–1932) irodalomtörténész hagyatékából, és az 1980-as évek elején jutott a Klebelsberg Könyvtár tulajdonába.

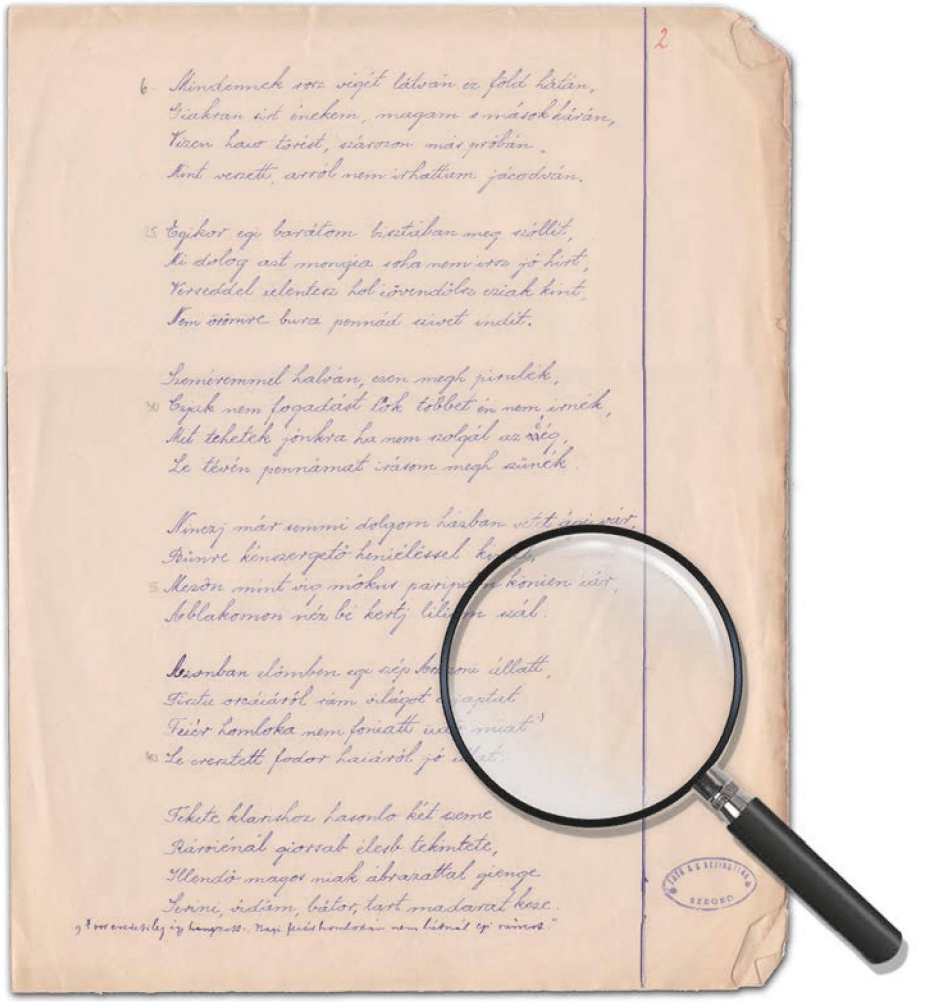

The original manuscript, discovered by historian Imre Lukinich, is now lost or hidden. This still-existing copy was made in the early 20th century, the work of two hands. It emerged in 1978 from the legacy of the literary historian Lajos Dézsi (1868–1932) and became the property of the Klebelsberg Library in the early 1980s.

EGY 17. SZÁZADI ELVESZETT KÓDEX MÁSOLATA
A Vasady-kódex másolata (Szeged, 20. század)

A 17. század első évtizedeiben keletkezett Vasady-kódexet a 19. században ajándékozta tulajdonosa, Vasady Gyula a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumnak. Harminckét – nagyrész 16. századi keletkezésű – protestáns vallásos éneket, 1624 körül bemásolt unitárius katekizmust és világi verseket, többek közt Ovidius-fordításokat tartalmaz. A 124 levélből álló kódex a második világháborúban megsemmisült, ma már csak Dézsi Lajos irodalomtörténész gondos másolatában ismerjük.

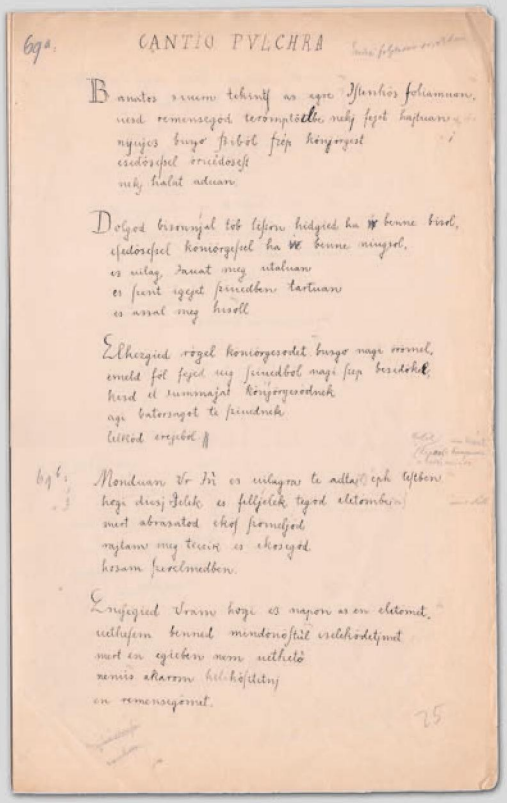

A COPY OF A LOST CODEX FROM THE 17TH CENTURY
Copy of the Vasady Codex (Szeged, 20th century)

The Vasady Codex, created in the early 17th century, was donated in the 19th century by its owner, Gyula Vasady, to the Szekler National Museum in Sfântu Gheorghe/Sepsiszentgyörgy (in today's Romania). It contains thirty-two Protestant religious songs, mostly from the 16th century, a Unitarian catechism copied around 1624, and secular poems, including translations of Ovid. The 124 folio codex was destroyed in World War II, and it is now known only in the careful copy made by the literary historian Lajos Dézsi.

A versek között szerepel Bornemisza Péter (1535–1584) evangélikus lelkész és író „Siralmas énneköm” kezdetű *Cantio optimá*ja (Nagyon szép ének), Balassi Bálint költészetének méltó előképe, illetve a *Szilágyi és Hajmási* címen ismert világi ének variánsa. Ez utóbbi azt igazolja, hogy a Szendrei Névtelen 1571-ben írt kiemelkedő szépségű költeményét még fél évszázaddal később is verselték és tovább örökítették.

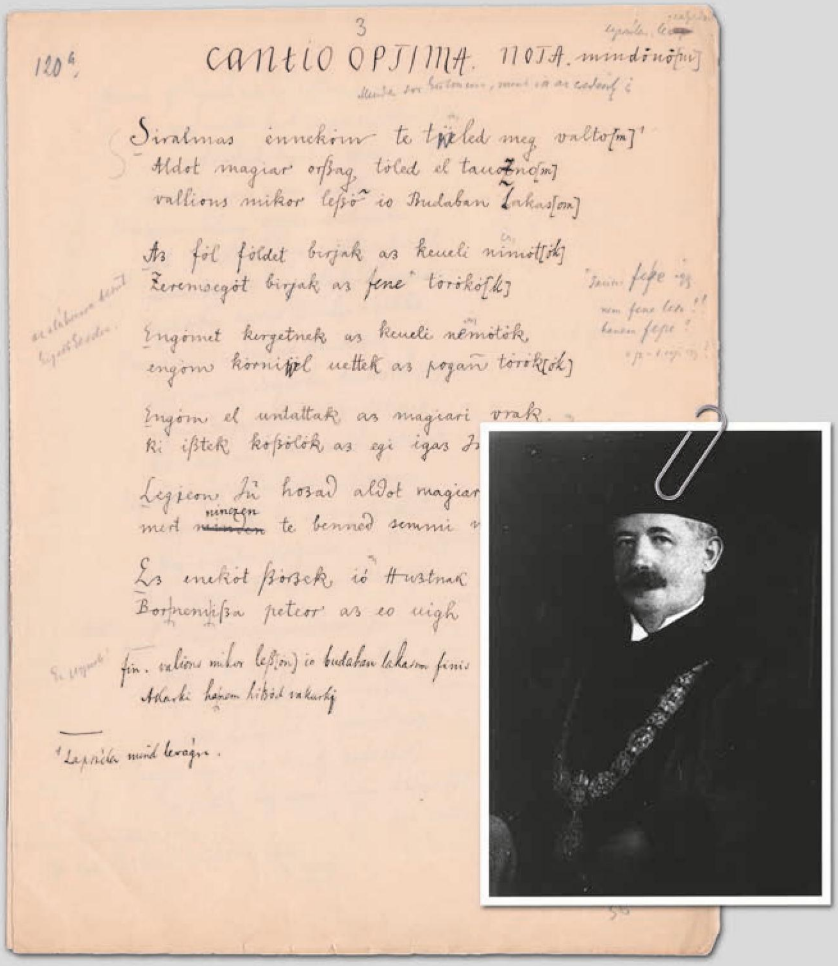

Siralmas énneköm tetűled megváltom,
Áldott Magyarország, tőled eltávoznom;
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

The poems include *Cantio optima* [Very Beautiful Song] by the Lutheran pastor and writer Péter Bornemisza (1535–1584), a worthy forerunner of Bálint Balassi's poetry, as well as a variant of the secular song known as *Szilágyi and Hajmási*. The latter fact proves that this poem of outstanding beauty, written by the Anonymous of Szendrő in 1571, was recited and passed on even half a century later.

ÚTIKÖNYVEK A 17. SZÁZADBÓL

Petites Respubliques-sorozat (Leyden, officina Elseviriana, 1625–1643)

Az Elzevier nyomdászdinasztia műhelyei a 16–17. században Németalföld több városában – Amszterdamban, Utrechtben, Hágában és Leidenben – működtek. Ez utóbbi nyomda vezetői, Abraham és Bonaventura Elsevier jó minőségű papíron, szépen metszett betűkkel, művészi szedéstükörrel, kis formátumban jelentették meg az európai és Európán kívüli államok rövid földrajzi, történeti és statisztikai leírásait. A Klebelsberg Könyvtár a sorozat 20 kötetének 23 példányát őrzi.

TRAVEL GUIDES FROM THE 17TH CENTURY

Petites Respubliques Series (Amsterdam, officina Elseviriana, 1625–1643)

The workshops of the Elzevir printing dynasty of the 16–17th century operated in several towns in the Netherlands: in Amsterdam, Utrecht, The Hague, and Leiden. The managers of the latter branch, Abraham and Bonaventura Elzevir, published short geographical, historical and statistical descriptions of European and non-European states in small format on high-quality paper, with beautifully engraved letters and artistic typing mirrors. The Klebelsberg Library holds 23 copies of the 20 volumes in the series.

A nyomtatáshoz használt betűket Christopher van Dyck metszette, a címoldalon található rézmetszetek Cornelis-Claezoon Duysend, holland rézmetsző műhelyében készültek. A címképek a bemutatott ország címerét, történelmének valamely ismert személyét, a kor jellemző ruhaviseletét ábrázolják. A sorozat részeként jelent meg a Magyarországról készült *Respublica et status Regni Hungariae* című mű is, a pozsonyi származású Martin Schödel egyik művének rövidített változata. Kétosztású címlapjának felső részén a Szent Korona és a Magyar Királyság címere, az alsón lovasíjász-ábrázolás látható.

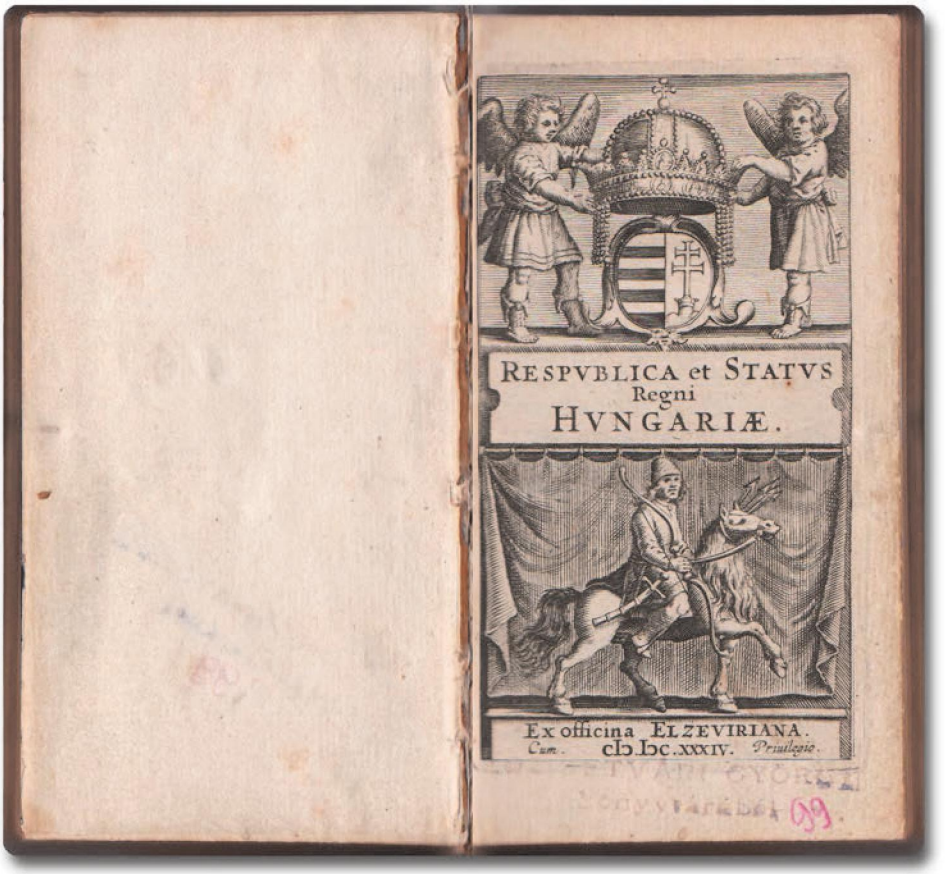

The letters used for printing were engraved by Christopher van Dyck, and the copper engravings on the title page were made in the workshop of Dutch engraver Cornelis-Claezoon Duysend. The title page emblems depict the coat of arms of the country presented, a well-known historical personality, or the typical clothes of the age. As part of the series, the volume *Respublica et status Regni Hungariae* on Hungary was also published, an abbreviated version of the work by Martin Schödel, from Pressburg/Pozsony (today's Bratislava, Slovakia). The top part of its divided cover depicts the Holy Crown and the coat of arms of the Kingdom of Hungary, while the bottom shows a horse archer.

EGY 17. SZÁZADI VERSKIADÁS EGYETLEN PÉLDÁNYA

Balassi Bálint ; Rimay János: [Istenes énekek] (Kolozsvár, Veresegyházi Szentyel Mihály, 1669–1677)

Balassi Bálint (1554–1594) a magyar késő-reneszánsz kiemelkedő költője. Az ő és tanítványa, Rimay János (1570–1631) *Istenes énekei*nek négy kiadása – pontosabban ezek töredékei – található abban a négy, 20. századi kötéssel ellátott kötetben, amelyet 1934-ben vásárolt az Egyetemi Könyvtár Dézsi Lajos irodalomtörténész örököseitől. A legérdekesebb az 1669–1677 között Kolozsvárott megjelent kiadás, amely csak ebből az egyetlen, töredékes példányból ismert.

A UNIQUE EDITION OF A POEM FROM THE 17TH CENTURY

Balassi, Bálint ; Rimay, János: [Divine songs] (Kolozsvár, Mihály Veresegyházi Szentyel, 1669–1677)

Bálint Balassi (1554–1594) was an outstanding Late Renaissance poet in Hungary. Four editions of his and his disciple János Rimay's (1570–1631) *Divine Songs* (*Istenes énekek* in the original) – more precisely, fragments of them – are included in the four volumes with 20th century bindings, purchased by the University Library in 1934 from the heirs of the literary historian Lajos Dézsi. The most interesting is the edition published in Cluj/Kolozsvár between 1669 and 1677, which is the only surviving fragmentary copy.

Bár a szövegek sorrendje megegyezik a korábbi, úgynevezett rendezett kiadásokéval, a kolozsvári edíció a pontosság tekintetében – a lőcsei 1670. évi kiadással együtt – kiemelkedik a többi közül. A 36 levélből álló kötet jelentőségét fokozza, hogy megtalálható benne az az olvasóknak szóló üdvözlet („Lectori Salutem”), amelyet csak néhány korábbi kiadás tartalmazott, s amely már több, Balassi verseinek kiadástörténetével foglalkozó kutató számára volt következtetések forrása. Érdekes, hogy a könyvecske egykori tulajdonosa, Dézsi Lajos, aki Balassi és Rimay istenes verseinek bibliográfiáját elkészítette, ezt a kiadást sehol sem ismertette.

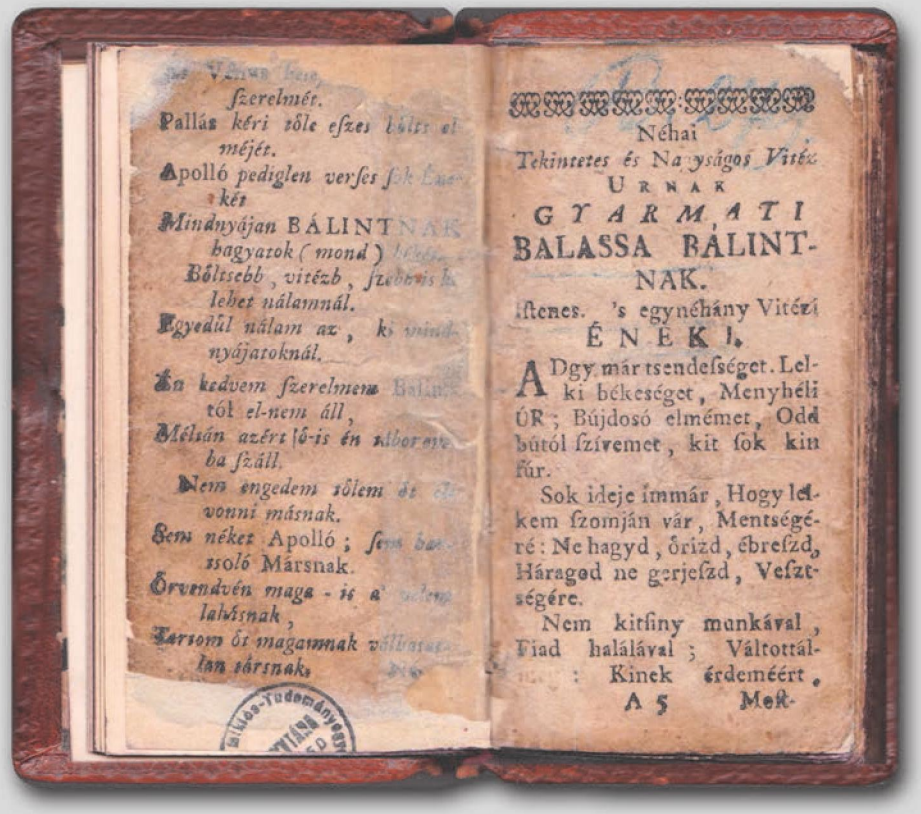
ſzerelmét.
Pallás kéri tőle eſzes bőlts el méjét.
Apolló pediglen verſes ſok Énekét
Mindnyájan BÁLINTNAK hagyatok (mond) békét.
Bőltsebb, vitézb, ſzebb is lehet nálamnál.
Egyedül nálam az, ki mindnyájatoknál.
Én kedvem ſzerelmem Bálintól el-nem áll,
Méltán azért ő-is én táborombа ſzáll.
Nem engedem tőlem őt elvonni másnak.
Sem néket Apolló; ſem bantsoló Mársnak.
Őrvendvén maga-is a' velem lahásnak,
Tartom őt magamnak válhatatlan társnak.

Néhai
Tekintetes és Nagyságos Vitéz
URNAK
GYARMATI
BALASSA BÁLINTNAK.
Iſtenes. 's egynéhány Vitézi
ÉNEKI.
ADgy már tsendeſséget. Lelki békeséget, Menyhéli ÚR; Bújdosó elmémet, Odd bútól ſzívemet, kit ſok kin fúr.
Sok ideje immár, Hogy lelkem ſzomján vár, Mentségéré: Ne hagyd, őrizd, ébreſzd, Háragod ne gerjeſzd, Veſztségére.
Nem kitſiny munkával, Fiad halálával; Váltottál: Kinek érdeméért,
A 5 Meſt-

Although the order of the texts is the same as in the previously published ordered editions (i.e. editions in which the poems indicated their author), the Cluj/Kolozsvár edition (just like a 1670 Levoča/Lőcse edition) stands out from the others in terms of accuracy. The significance of the 36-folio volume is enhanced by the fact that it contains a greeting to the readers (”Lectori Salutem”), which was included in only a few previous editions, and which has already been a source of conclusions for several researchers on the history of Balassi’s poems. Interestingly, the former owner of the booklet, Lajos Dézsi, who compiled the bibliography of the divine poetry of Balassi and Rimay, did not describe this edition anywhere.

AZ ELSŐ MAGYAR NYELVŰ NYOMTATOTT SZAKÁCSKÖNYV

Szakácsmesterségnek könyvecskéje (Kolozsvár, Tótfalusi Kis Miklós, 1698)

Kéziratos receptgyűjtemények már 1600 óta forogtak Magyarországon, de az első nyomtatott magyar nyelvű szakácskönyv csak 1695-ben és 1698-ban jelent meg Kolozsváron, Tótfalusi Kis Miklós nyomdászműhelyében. Az élvezetes stílusban megírt könyvecske 17. századi példányai igazi könyvritkaságnak számítanak: az első kiadásból csak két hiányos példányt ismerünk, a második kiadásból pedig mindössze egyetlen – igaz, teljes – példány maradt fenn. Ez utóbbi Kiss Áron pedagógiatanár hagyatékából került a szegedi Klebelsberg Könyvtár gyűjteményébe.

THE FIRST HUNGARIAN LANGUAGE PRINTED COOKBOOK

A booklet of culinary art (Kolozsvár, Miklós Tótfalusi Kis, 1698)

Recipe collections circulated in Hungary in manuscript form from 1600, but the first printed cookbook in Hungarian was published, in the printing workshop of Miklós Tótfalusi Kis, in Cluj/Kolozsvár only in 1695 and 1698. The 17th century copies of the booklet, written in a highly enjoyable style, are a true book rarity: only two incomplete copies are known from the first edition, and only one but complete copy of the second edition remains. The latter was transferred to the collection of the Klebelsberg Library in Szeged from the legacy of pedagogy teacher Áron Kiss.

A szakácskönyv 213 receptet tartalmaz, s ezekhez más forrásból liktáriumos, azaz a befőttek és gyümölcsízek készítéséről szóló toldalék járul. A főszöveg két részből, a húsevő napokra való étkek és a böjti eledelek leírásából áll. A kiadvány igazi üzleti sikernek bizonyult: a 18. században változatlan címmel és szöveggel további tíz kiadást ért meg, majd némi cím- és szövegmódosítással még a 18–19. század fordulóján is újranyomtatták. Receptgyűjteményünk tehát nemcsak a legrégibb nyomtatott magyar nyelvű szakácskönyv, hanem minden idők legdiadalmasabb magyar konyhai útmutatója, amely egy évszázadig állt a hazai szakácsmesterség szolgálatában.

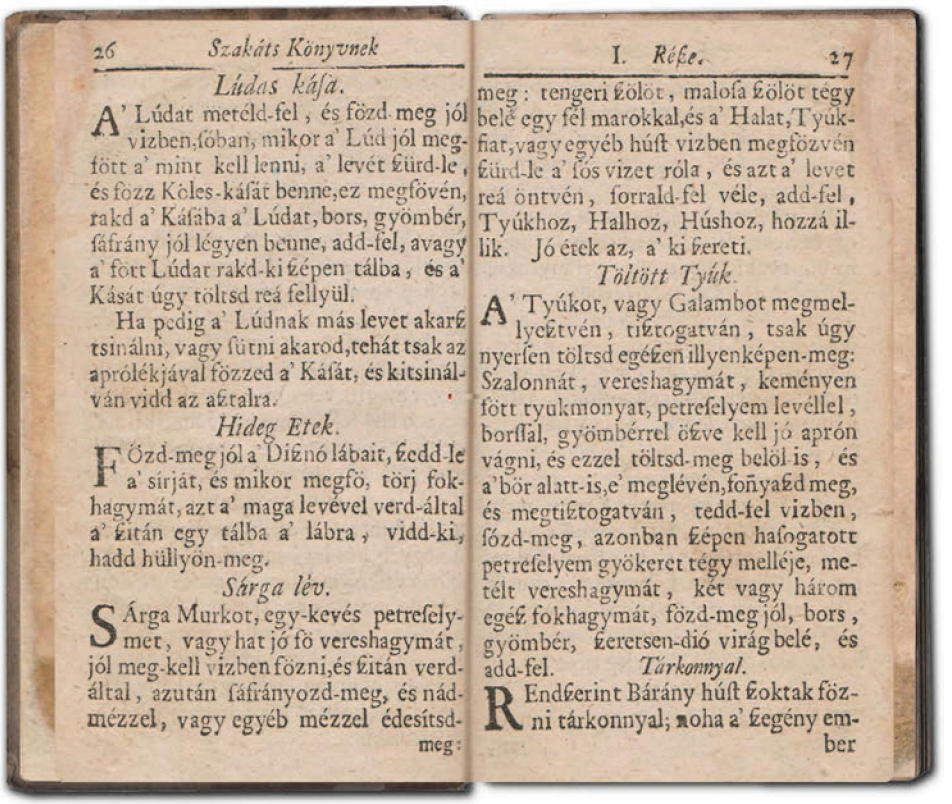

26 Szakáts Könyvnek

Lúdas káſa.

A' Lúdat meteld-fel, és főzd meg jól vizben, ſóban, mikor a' Lúd jól megfőtt a' mint kell lenni, a' levét ſzürd-le, és főzz Köles-káſát benne, ez megfövén, rakd a' Káſába a' Lúdat, bors, gyömbér, ſáfrány jól légyen benne, add-fel, avagy a' főtt Lúdat rakd-ki ſzépen tálba, és a' Káſát úgy töltsd reá fellyül.

Ha pedig a' Lúdnak más levet akarſz tsinálni, vagy fütni akarod, tehát tsak az aprólékjával főzzed a' Káſát, és kitsinálván vidd az aſztalra.

Hideg Etek.

Főzd-meg jól a' Diſznó lábait, ſzedd-le a' sírját, és mikor megfő, törj fokhagymát, azt a' maga levével verd-által a' ſzitán egy tálba a' lábra, vidd-ki, hadd hüllyön-meg.

Sárga lév.

Sárga Murkot, egy-kevés petreſelymet, vagy hat jó fö vereshagymát, jól meg-kell vizben főzni, és ſzitán verd-által, azután ſáfrányozd-meg, és nádmézzel, vagy egyéb mézzel édesítsd-meg:

I. Réſze. 27

meg: tengeri ſzölöt, maloſa ſzölöt tégy belé egy fél marokkal, és a' Halat, Tyúkfiat, vagy egyéb húſt vizben megfőzvén ſzürd-le a' ſós vizet róla, és azt a' levet reá öntvén, forrald-fel véle, add-fel, Tyúkhoz, Halhoz, Húshoz, hozzá illik. Jó étek az, a' ki ſzereti.

Töltött Tyúk.

A' Tyúkot, vagy Galambot megmellyeztvén, tiſztogatván, tsak úgy nyerſen töltsd egészen illyenképen-meg: Szalonnát, vereshagymát, keményen főtt tyukmonyat, petreſelyem levéllel, borſſal, gyömbérrel öſſve kell jó aprón vágni, és ezzel töltsd-meg belöl is, és a' bör alatt-is, e' meglévén, foñyaſd meg, és megtiſztogatván, tedd-fel vizben, főzd-meg, azonban ſzépen haſogatott petreſelyem gyökeret tégy melléje, metélt vereshagymát, két vagy három egéſz fokhagymát, főzd-meg jól, bors, gyömbér, ſzeretsen-dió virág belé, és add-fel.

Tárkonnyal.

Rendſzerint Bárány húſt ſzoktak főzni tárkonnyal; noha a' ſzegény ember

The cookbook contains 213 recipes, and these are augmented by a supplement from other sources, discussing the preparation of electuaries, i.e. compotes and fruit jams. The main text consists of two parts, describing meals days on which meat was permitted and Lenten fare, respectively. The publication proved to be a real business success: in the 18th century it had ten more editions with unchanged title and text, and was then reprinted with some changes in both at the turn of the 19th century. Thus, our collection of recipes is not only the oldest Hungarian language cookbook, but also the most triumphant Hungarian culinary guide of all time, which was in the service of the Hungarian culinary arts for over a century.

KÉZIRATOS KORÁN A 18. SZÁZADBÓL

Korán (18. század)

Két évvel a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem Szegedre költözése után, 1923-ban Tarnovszky Géza nyugalmazott ezredorvos az újonnan alapított Egyetemi Könyvtárnak adományozta 3000 kötetes – bibliofil igénnyel gyűjtött – könyvtárát. A magángyűjtemény becses darabjaként került ide a valószínűleg 18. századi, kézzel másolt Korán, melyet a könyvtár első muzeális kéziratként tartunk számon. Az ajándékozásról – a leltárkönyvön kívül – a kéziratban megtalálható tulajdonosi pecsét is tanúskodik.

QURAN MANUSCRIPT FROM THE 18TH CENTURY

Quran (18th century)

Two years after the move of the Ferenc József University from Cluj/Kolozsvár to Szeged, in 1923, retired colonel Géza Tarnovszky donated his 3,000-volume library, collected with bibliophilic care, to the newly established University Library. The handwritten Quran, probably dating from the 18th century and included as a precious piece of the private collection, is regarded as the first museum piece manuscript of the library. In addition to the inventory book, the owner's seal in the manuscript also testifies to its gifting.

A *Korán* a Klebelsberg Könyvtár leggazdagabban díszített kézirata. A bordó, vaknyomásos, aranyozott ornamensekkel díszített bőrkötést kevésbé díszes, de a kötés stílusával harmonizáló, bőrből készült tok védi. A kézirat, a kötés és a védőtok keletkezésének helye és ideje, valamint a másoló neve ismeretlen. Aranyozott, virágmintával gazdagon illusztrált címoldalak kezdik és ugyancsak különös gonddal rajzolt és festett utolsó lapok zárják az iszlámok által szent könyvként tisztelt írást. A kalligráfus a 114 szúra nevét arannyal emelte ki, díszes, aranyozott keretbe foglalta és néhány oldalon a kereten kívül ornamenssel díszítette.

This *Quran* is the most richly decorated manuscript in the Klebelsberg Library. The burgundy, embossed leather binding with gilded ornaments is protected by a leather case which is less ornate but harmonizes with the style of the binding. The place and time of the creation of the manuscript, binding, and protective case, as well as the name of the copier, are unknown. The gilded, richly decorated floral title pages begin and carefully drawn and painted pages conclude the work revered by Islam as a sacred book. The calligrapher highlighted the titles of the 114 chapters (*surah*) in gold, enclosed them in an ornate, gilded frame, and adorned them, on some pages, with ornaments outside the frame.

RÁKÓCZI FERENC, II. ALÁÍRÁSA ÉS PECSÉTJE

Articuli inclytorum statuum, et ordinum regni Hungariae, pro libertate patrae confoederatorum (1707)

A Rákóczi-szabadságharc egyik meghatározó politikai eseménye az 1707. május 16-ra Ónodra összehívott – végül május 31-én megnyílt – országgyűlés volt, melynek 24 cikkből álló törvénykönyvét a rendek június 22-én fogadták el. Ennek második cikke „Josephus királyságának lemondása, az interregnumnak, vagy király nem létének bekövetkezett ideje és az austriai ház akármi módon praetendált mindennemű jussának eltörlése" címmel foglalta össze a gyűlés legfontosabb határozatát, a Habsburg-ház trónfosztását.

ARTICULI

NCLYTORUM STATUUM, ET ORDI-UM REGNI HUNGARIÆ, PRO LIBERTATE PA-æ Confœderatorum, in Generali eorum Conventu, pro De-cima sexta Menſis Maji, Anni Milleſimi Septingenteſimi ſe-ptimi extenſo, ac in Campo ad Onod celebrato, concluſi & concinnati.

PRÆFATIO.

In qua Terminus, & Cauſa indicti Conventûs denotatur.

OS FRANCISCUS DEI Gratiâ Princeps RAKOCZI, pro Libertate Confœderatorum Regni Hungariæ Statuum, & Ordinum D U X, & Univerſi Status, ac Ordinum Regni Hungariæ pro Libertate Patriæ Confœderati. Damus pro memoria ſignificantes, quibus expedit Univerſis. Quòd cùm Nos præteritis Annis, ab intolerabili Domûs Auſtriacæ jugo preſſi, Avitæ Gentis Noſtræ Libertatis Amore Duce, arma capeſſentes, pro vindicanda ea, Animos, cordaque Noſtra, per ſtrictiſſimum Confœderationis Noſtræ nexum, in Generali Conventu Noſtro ad Oppidum Szécſény celebrato conſtrinxiſſemus, in unicus Intentionis No-ſtræ ſcopus, ut redeat Regni, Patriæque Noſtræ floreſti Status, perennaturæ felicitatis ſtræ, Noſtrorumque Poſterorum ſtreniius baſis. Quapropter oblatam quoque Pacis occa-ſionem præterire volentes, poſteaquàm in ejus experimentum, per ſpeciales ſupermiſſi conſilia-rios Noſtros, unanis votis conſentiſſemus, talemque meritò ejus ſucceſſum, tot pollicita-tionibus Mediatorum freti, omni ſyncerítate tractantes ſperare potuiſſemus, ad Generalem Con-ventum Authoritate Ducali, in Campum ad Onod exiſtentem, pro prima Maji Anni 1707. indi-ctum, ac demùm certis ex rationibus, ad 16. ejusdem Menſis translatum, Patriæ Noſtræ con-ſortes conſtituiſſemus, ſat abundéque videntes, quantum abſterit, in ea tractanda Domûs Auſtria-cæ ſyncéritas, quæ Nos diverſis technis & Artibus circumvenire volens, quodammodo innatæ Tyrannidis ſtudiata, in priſtinæ ſervitutis ſuæ miſerias reducere intendit, ad deſtructionem Patriæ, Noſtrorumque; coactis Neo-uatis Animis, ac cordibus, ſubſequentes Articulos condeſ-cendo, ac ſtatuendos eſſe duximus.

De Confœderationis manutentione, & Reorum in eam pœna, & exemplo.

ARTICULUS I.

Concordiæ, Regnorum conſervatricis Animæ effectus, proinde dum diverſorum Regnorum & Provinciarum exemplo, quàm appropriatiſſimum remedium malorum eſſe ſentimus, nemine radicitùs ſtatutum eſt, ut mutuum Confœderationis Noſtræ Vinculum permaneat, & ſiqui-dem præteritarum miſeriarum, Majorúmque Noſtrorum Exemplis, ſat abundéque experti ſumus, quam Auſtriacam Tyrannidem majora ſumpſiſſe incrementa, quàm plantatis in cordibus Re-bellarum, diſſidentiæ, & Diſſenſionis ſeminibus, præſentaneò quoquè exemplò edocti, quid effecte lætvitæ Pacis Tractæ, quæ ad capiendam Auſtriacorum promiſſorum umbram, Comita-tus quoq; de Turócz, ad nonnullorum perfidorum, patriódeúmq; Confœderationis noſtræ mem-brorum perſvaſiones, ad id uſque duxerunt, ut ſcriptis publicis ad aliquot Comitatus Literis, alios inducere, diſſidentiasque ſpargere, non modò non intenderit, ſed, & per quosdam ſuos emiſſarios ſuos, ea publicis ſalſitatibus fulcire, coram publico Confœderationis conſeſſu, in Loco Conventûs noſtro, nomine Comitatûs mainteneré non eſt veritus. Quapropter juſſo Pa-triæ Zelò, & Concordiæ, vi quoque Juramentalis Obligationis noſtræ debitæ, ardore moti, non ſolùm mortem adiſtantibus Deputatis, & quidem *Mathiæ Rabenſky* Tabulæ Aſſeſſori, tùm in præſentia Sellione iuſtitiam approbamus, & ratificamus, *Chriſtophoroque Gyúrkiano* Vice-Comi-

A tem

SIGNATURE AND SEAL OF FERENC RÁKÓCZI II

Articuli inclytorum statuum, et ordinum regni Hungariae, pro libertate patrae confoederatorum (1707)

One of the defining political events of Rákóczi's War of Independence was the Parliament convened in Ónod on May 16, 1707, the code of which, consisting of 24 articles, was adopted by the orders on June 22. Its second article, entitled "The resignation of King Josephus, the time of the interregnum or non-existence of the king, and the abolition of all the rights of the Austrian house in any way claimed," summarized the most important resolution of the assembly, the dethronement of the House of Habsburg.

Az országgyűlési törvénykönyvnek Szegeden őrzött példányát II. Rákóczi Ferenc (1676–1735) erdélyi fejedelem az aláírásával és pecsétjével hitelesítette, de az aláírók közt szerepel Sennyey István (17. század közepe–1725 k.) kancellár és Krucsay István (1670 k.–1747), Rákóczi diplomatája is. A történeti jelentőségű nyomtatványhoz a könyvtár a Központi Antikvárium 1978. évi aukcióján jutott hozzá.

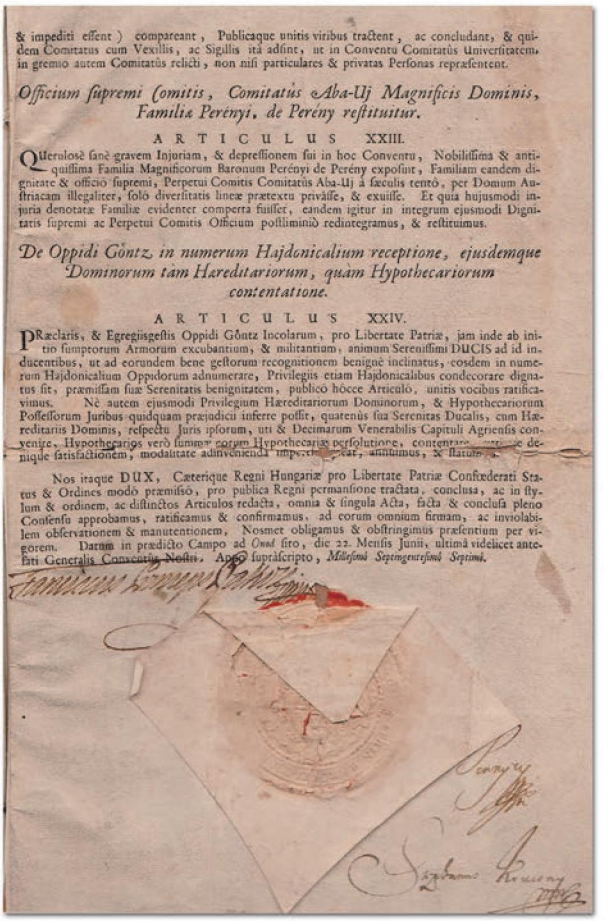

& impediti eſſent) compareant , Publicaque unitis viribus tractent , ac concludant, & quidem Comitatus cum Vexillis , ac Sigillis ità adſint , ut in Conventu Comitatûs Univerſitatem. in gremio autem Comitatûs relicti , non niſi particulares & privatas Perſonas repræſentent.

Officium ſupremi Comitis , Comitatûs Aba-Uj Magnificis Dominis , Familiæ Perényi , de Perény reſtituitur.

ARTICULUS XXIII.

Querulosè ſanè gravem Injuriam , & depreſſionem ſui in hoc Conventu , Nobiliſſima & antiquiſſima Familia Magnificorum Baronum Perényi de Perény expoſuit , Familiam eandem dignitate & officio ſupremi , Perpetui Comitis Comitatûs Aba-Uj à fœculis tentò , per Domum Auſtriacam illegaliter , ſolo diverſitatis lineæ prætextu priváſſe , & exuiſſe. Et quia hujusmodi injuria denotatæ Familiæ evidenter comperta fuiſſet , eandem igitur in integrum ejusmodi Dignitatis ſupremi ac Perpetui Comitis Officium poſtliminiò redintegramus , & reſtituimus.

De Oppidi Göntz in numerum Hajdonicalium receptione , ejusdemque Dominorum tam Hæreditariorum , quàm Hypothecariorum contentatione.

ARTICULUS XXIV.

PRæclaris , & Egregiisgeſtis Oppidi Göntz Incolarum , pro Libertate Patriæ , jam inde ab initio ſumptorum Armorum excubantium , & militantium , animum Sereniſſimi DUCIS ad id inducentibus , ut ad eorundem bene geſtorum recognitionem benignè inclinatus , eosdem in numerum Hajdonicalium Oppidorum adnumerare , Privilegiis etiam Hajdonicalibus condecorare dignatus ſit , præmiſſam ſuæ Serenitatis benignitatem , publico hôcce Articulo , unitis vocibus ratificavimus. Nè autem ejusmodi Privilegium Hæreditariorum Dominorum , & Hypothecariorum Poſſeſſorum Juribus quidquam præjudicii inferre poſſit , quatenùs ſua Serenitas Ducalis , cum Hæreditariis Dominis , reſpectu Juris ipſorum , uti & Decimarum Venerabilis Capituli Agrienſis conveniet , Hypothecariis verò ſummæ eorum Hypothecariæ perſolutione , contentare [illegible] de-nique ſatisfactionem , modalitate adinveniendi impe[illegible]eat , ſtatuimus , & ſtatuit[illegible]

Nos itaque DUX , Cæterique Regni Hungariæ pro Libertate Patriæ Confœderati Status & Ordines modò præmiſſo , pro publica Regni permanſione tractata , conclusa , ac in ſtylum & ordinem , ac diſtinctos Articulos redacta , omnia & ſingula Acta , facta & concluſa pleno Conſenſu approbamus , ratificamus & confirmamus , ad eorum omnium firmam , ac inviolabilem obſervationem & manutentionem , Nosmet obligamus & obſtringimus præſentium per vigorem. Datum in prædicto Campo ad *Onod* ſito , die 22. Menſis Junii , ultimâ videlicet antefati Generalis Conventûs noſtri , Anno ſupráſcripto , *Millesimò Septingentesimò Septimo.*

The copy of the Parliamentary Code kept in Szeged was authenticated with the signature and seal of the prince of Transylvanian Ferenc Rákóczi II (1676–1735), but the signatories also included Chancellor István Sennyey (mid-17th century–c. 1725) and Rákóczi's diplomat István Krucsay (c. 1670–1747). The library obtained the historical document at the 1978 auction of Központi Antikvárium, Hungary's oldest antiquarian bookshop.

A SZEGEDI MINORITÁK KÖNYVTÁRA

A szegedi minorita rendház könyvei (Szeged, 1726–1949)

A 15. században Szegedre települt minoriták rendháza 1530 körül elnéptelenedett, másodszor 1726-ban vetették meg szeged-felsővárosi rezidenciájuk alapjait. Már beköltözésükkor rendelkeztek könyvtárral, a 20. század elején 4080 kötetet őriztek a rendház falai között. Állt ez a bibliotéka 1949-ig, amikor az egyházi javakkal együtt állami tulajdonba került. A Klebelsberg Könyvtárba 150 kötet származott vissza.

V. Residentia Szegedinsis Ord. Minor. Conventualium
No 245
TELEMAKUS
BUJDOSÁSÁNAK TÖRTÉNETEI,
MELLYEKET
FRANCZIA NYELVEN IRT
FENELÓNI
SALIGNIAK FERENCZ
KAMERAKI ÉRSEK.
MAGYARRA FORDITOTT
HALLERKÓI
ÚDVÖZÜLT MÉLTOSÁGOS GRÓFF ÚR
HALLER LÁSZLÓ
Tekéntetes Nemes Máramaros Vár-megyének
FŐ-ISPÁNNYA.
MOST PEDIG
Magyar Hazánk Fő, közép, és alacson
Rendeinek örömére, kedves, és bölcs mu-
latságára, dicséretes költségével
ki-nyomtattatott
MÉLTÓSÁGOS, ÉS FŐ TISZTELENDŐ GRÓFF ÚR
SZALAI
BARKÓCZI FERENCZ
EGRI PÚSPÖK
Ő EXCZELLENCZIÁJA.
KASSÁN
Az Akadémiai betükkel M. DCC. LV. Esztendőben.

THE LIBRARY OF THE ORDER OF FRIARS MINOR CONVENTUAL IN SZEGED

The books of the monastery of the Order of Friars Minor Conventual in Szeged (Szeged, 1721–1949)

The monastery of the Order of Friars Minor Conventual, settled in Szeged in the 15th century, was depopulated around 1530, and the foundations of their Szeged Upper Town residence were laid for the second time in 1726. They already had a library when they moved back in. By the early 20th century, 4,080 volumes had been preserved within the walls of the monastery. This library existed until 1949, when it was nationalized along with all other church property. Of its holdings, 150 volumes were given to the Klebelsberg Library.

A könyvtár gyarapodása a tulajdonosi bejegyzések szerint csaknem kizárólag a ház tagjainak jóvoltából történt. A legelső ilyen értelmű adatok 1754–1755-ből származnak, Zerényi Szaniszló, Borbás Ignác és Jakabfalvy Román nevét örökítik meg. A 18. század folyamán több kötettel gazdagította a gyűjteményt Lendvay Gábor, Lőrik Demeter, valamint Somogyi Elek. Az 1780–1790-es évekből a tudományban, botanikában és latin nyelvű költészetben egyaránt jártas Patonyi Tádé nevét olvashatjuk.

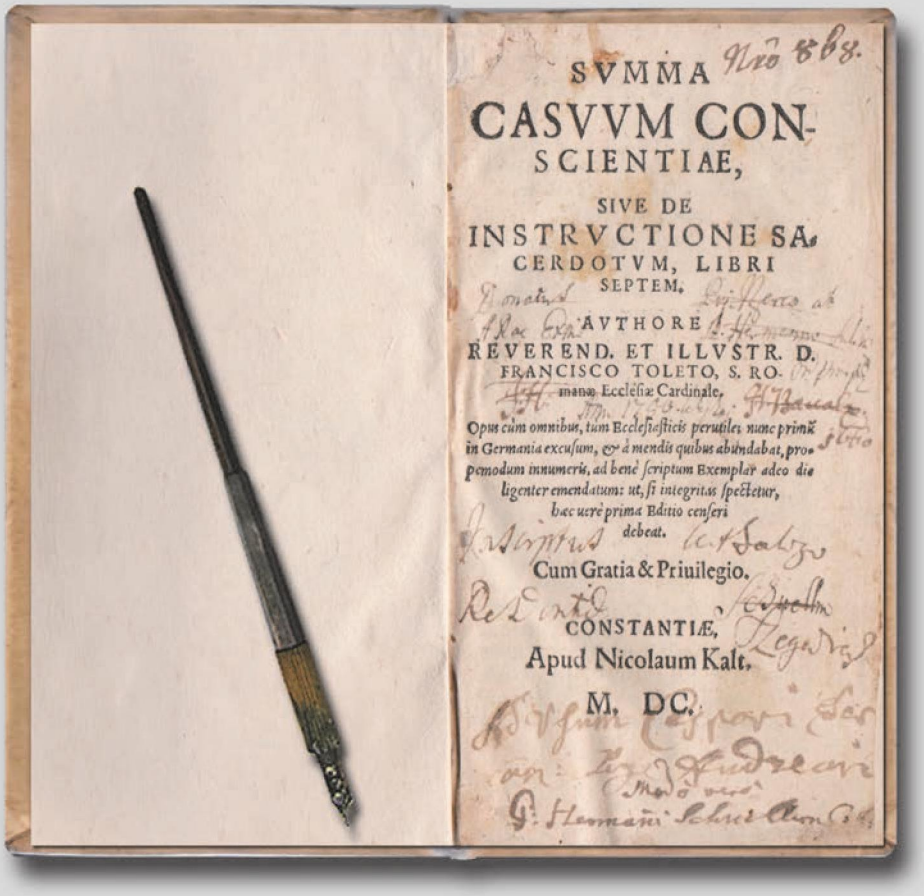
SVMMA
CASVVM CON-
SCIENTIAE,
SIVE DE
INSTRVCTIONE SA-
CERDOTVM, LIBRI
SEPTEM.
AVTHORE
REVEREND. ET ILLVSTR. D.
FRANCISCO TOLETO, S. RO-
manæ Ecclesiæ Cardinale,
Opus cùm omnibus, tùm Ecclesiasticis perutile, nunc primùm
in Germania excusum, & à mendis quibus abundabat, pro-
pemodum innumeris, ad bene scriptum Exemplar adeo di-
ligenter emendatum: ut, si integritas spectetur,
hæc uere prima Editio censeri
debeat.
Cum Gratia & Priuilegio.
CONSTANTIÆ,
Apud Nicolaum Kalt.
M. DC.

Residentia Szegedienſis Ord. Minor. Conventualium

According to the owner's records, the growth of the library was almost exclusively due to book donations by members of the monastery. The very first such records date from 1754–1755, recording the names of Szaniszló Zerényi, Ignác Borbás, and Román Jakabfalvy. During the 18th century, the collection was enriched, with several volumes, by Gábor Lendvay, Demeter Lőrik, and Elek Somogyi. Books from the 1780s to the 1790s record the name of Tádé Patonyi, who was well-versed in science, botany, and Latin poetry.

VERSGYŰJTEMÉNY A 18. SZÁZADBÓL

Szádeczky-Miscellanea (Erdély, 18. század)

A 336 számozott, valójában 348 lapot tartalmazó kéziratos versgyűjtemény Kovács Gyárfás (1852–1902) désaknai plébánostól jutott előbb Szádeczky-Kardoss Lajos (1859–1935) történész, majd – Dézsi Lajos irodalomtörténész hagyatékából – a könyvtár tulajdonába. Keletkezésének ideje a 18. század közepe, összeírásának helye pedig Erdély, talán Désakna. A 83 magyar, 23 latin, 2 német, 2 román-magyar és 1 latin-magyar vers nagy része a szerelemről szól, a többi bölcselkedő, gúnyolódó, politikai, katonai vagy vallásos tárgyú katolikus költemény.

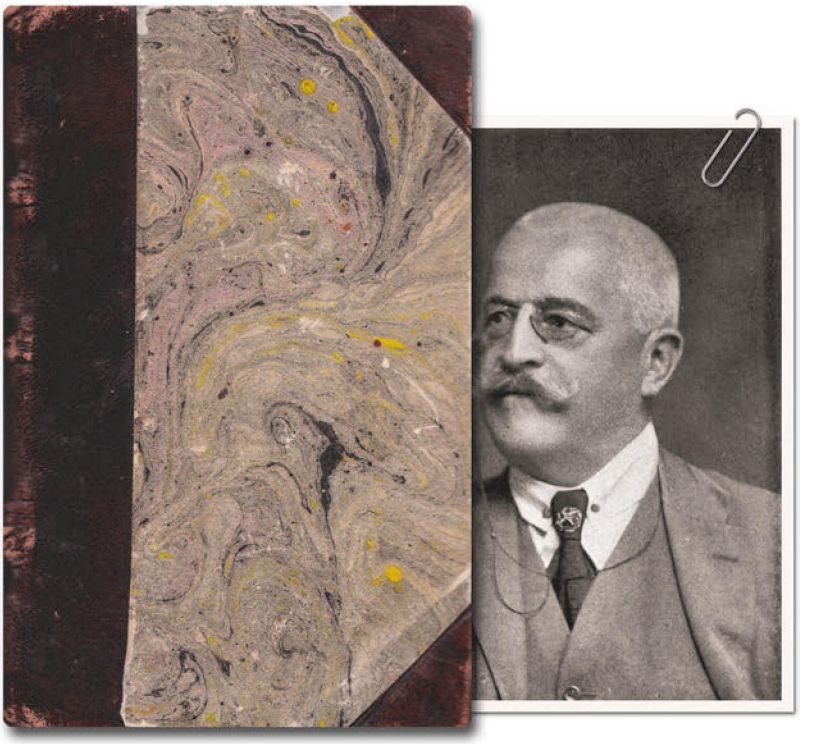

COLLECTION OF POEMS FROM THE 18TH CENTURY

Szádeczky-Miscellanea (Transylvania, 18th century)

The manuscript collection of poems of 336 numbered pages (but actually containing 348), originally the property of the Ocna Dejului/Désakna (in today's Romania) parish priest Gyárfás Kovács (1852–1902), first went to historian Lajos Szádeczky-Kardoss (1859–1935) and then, from the legacy of the literary historian Lajos Dézsi, became a property of the library. Its date of origin is the mid-18th century, and the place of its origin is Transylvania, perhaps Ocna Dejului/Désakna. Most of the 83 Hungarian, 23 Latin, 2 German, 2 Romanian and Hungarian, and 1 Latin and Hungarian poems are about love, while the rest are Catholic poems on philosophical, satirical, political, military, and religious topics.

A szerzők között Zrínyi Miklós, Amade László, Gyalogi János, Szentpáli Ferenc, Bálintitt János, Zonda Tamás, Vizkeleti József, Palocsay György, esetleg Barkóczy Krisztina szerepel, a versek összeírója pedig valamely deákos műveltségű, a nemzeti ellenállást képviselő, katolikus nemes lehetett. A gyűjtemény részben kiegészítő adatokkal szolgál néhány korábban ismert régi magyar vershez, részben új nevekkel gazdagítja 18. századi énekes költészetünket.

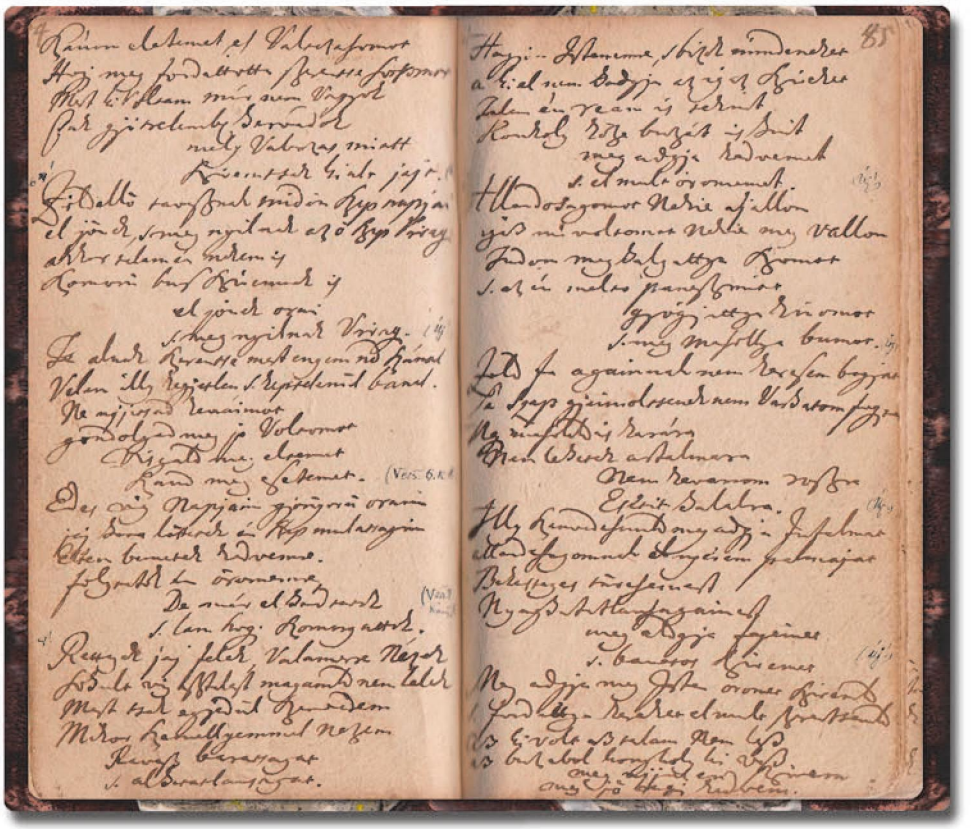

Angyal-e vagy madár, ki amaz ágon áll?
Csattogtatja szárnyát, veri szívem kénját.

The authors include Miklós Zrínyi, László Amade, János Gyalogi, Ferenc Szentpáli, János Bálintitt, Tamás Zonda, József Vizkeleti, György Palocsay, and possibly Krisztina Barkóczy, while the compiler of the poems may have been a Catholic nobleman of Latinate learning and national opposition politics. The collection provides additional data for some previously known old Hungarian poems, and also enriches 18th century Hungarian sung poetry with several new names.

A SZEGEDI PIARISTÁK KÖNYVTÁRA

A szegedi piarista rendház könyvei (Szeged, 1721–1949)

A szegedi piaristák 1721-ben, az iskola megalapításakor vetették meg a könyvtár alapjait, amely 1883-ban 10 ezer, 1931-ben pedig már csaknem 19 ezer kötetből állt. Közöttük 20 ősnyomtatványt és 55 régi magyar nyomtatványt tartottak számon. A gyűjteményt kétezer értekezés, szónoki beszéd, nekrológ, naptár és több éven át vezetett meteorológiai megfigyelés egészítette ki. 1949-ben az állomány nagyobb része szétszóródott, s ma csak azt a 284 kötetet vizsgálhatjuk, amelyek az 1970-es években a MTA Könyvtárának jóvoltából Szegedre visszakerültek.

THE LIBRARY OF THE PIARIST ORDER IN SZEGED

The books of the Piarist monastery in Szeged (Szeged, 1721–1949)

The Piarists of Szeged laid the foundations of their library in 1721, when their school was also founded: in 1883 it consisted of 10 thousand, and in 1931 of almost 19 thousand volumes. Among them were 20 *incunabula*, and 55 old Hungarian prints. The collection was complemented by two thousand treatises, speeches, obituaries, calendars, and meteorological observations conducted over several years. In 1949 most of the holdings were scattered, and today only those 284 volumes are accessible that were returned to Szeged in the 1970s, thanks to the efforts of the Library of the Hungarian Academy of Sciences.

A piaristák könyvtára mint egységes gyűjtemény ma már aligha rekonstruálható, pedig az egyes kötetben olvasható tulajdonosi bejegyzések fontos adatokkal szolgálhatnának a 18–19. századi Szeged magángyűjteményeiről. Az adományozók között Tapolcsányi Gergely piarista házfőnök, Lábady Ádám alispán, Szluha Ferenc iskolaigazgató, Józsa János udvari ágens, Vedres István mérnök, Pálfy Sándor plébános, Gúl János piarista házfőnök, Gegő Adolf tanár, Hubert Tádé tanár, Kiss József polgármester, Karácsonyi Ince tanár, Sobay György városi főorvos és Deáky Károly iskolaigazgató neve érdemel említést.

MISSALE
ROMANUM
EX DECRETO SACROSANCTI
CONCILII TRIDENTINI
RESTITUTUM,
PII V. PONTIF. MAX. JUSSU EDITUM,
ET
CLEMENTIS VIII. PRIMUM,
AC DENUO
URBANI PAPÆ OCTAVI
AUCTORITATE RECOGNITUM,
In quo omnes Missæ propriæ de Sanctis hactenus à Sacra Rituum Congregatione approbatæ ad longum positæ sunt, ad majorem Celebrantium commoditatem.
JUSSU ET AUTHORITATE
Eminent. Card. LEOPOLDI à KOLLONICZ Archiep. Strigon.
TYRNAVIÆ, EX TYPOGRAPHIA ACADEMICA SOC. JESU,
PER JOANNEM ANDREAM HÖRMANN. M.D.CC.II.

The library of the Piarists as a unified collection could hardly be reconstructed today, although the ownership entries in each volume could provide important data about the private collections of 18th–19th century Szeged. Among the donors, names that stand out include head of the Piarist monastery Gergely Tapolcsányi, deputy head of county Ádám Lábady, school principal Ferenc Szluha, court commissioner János Józsa, engineer István Vedres, parish priest Sándor Pálfy, head of the Piarist monastery János Gúl, teacher Ince Karácsonyi, city chief physician György Sobay, and school principal Károly Deáky.

DUGONICS ANDRÁS KÉZIRATA
Dugonics András: Trója veszedelme (Medgyes, 1767)

Dugonics András (1740–1818) piarista szerzetes, író, tanár *Trója veszedelme* című eposzkísérlete Gusztinyi János püspök támogatásával Pozsonyban, 1774-ben jelent meg. Az író mestere, mintája Gyöngyösi István, forrásai a klasszikus eposzok, Homérosz és Vergilius művei voltak. Dugonicsnak a könyvtárban őrzött kézirata 1767-ben készült Erdélyben, amikor a szerző a medgyesi gimnáziumban a poézis és a retorika tanáraként működött, és a *Trója veszedelme* pozsonyi kiadásának második, versben írott részét tartalmazza (az első és a harmadik rész ugyanis próza), mégpedig a nyomtatott műtől jelentősen eltérő szövegváltozatban.

A MANUSCRIPT OF ANDRÁS DUGONICS
Dugonics, András: Peril of Troy (Medgyes, 1767)

The attempt by Piarist monk, writer and teacher András Dugonics (1740–1818) at an epic poem, *Peril of Troy*, was published in Pozsony/Pressburg in 1774 with the support of Bishop János Gusztinyi. The author's teacher and model was István Gyöngyösi, while his sources were the classical epic works of Homer and Virgil. Dugonics's manuscript kept in the library, was written in Transylvania in 1767, when the author was working as a teacher of poetry and rhetoric at the Medias/Medgyes (in today's Romania) *gymnasium*, and contains the second part of the Pozsony edition of *Peril of Troy* (the first and third parts are written in prose), in a text version significantly different from the printed work.

Első regénye kapcsán így ír Dugonics az *Etelkának kúlcsa* című művében: „Még nyomtatás alá adtam, símogattam". Ugyanezt mondhatjuk el a *Trója veszedelme* kéziratáról is, amelyet hét évig csiszolt, bővített és alakított. A szerző már ebben az első könyvében meghökkenti az olvasót a klasszikus tárgyhoz társuló magyaros, népies előadásmóddal.

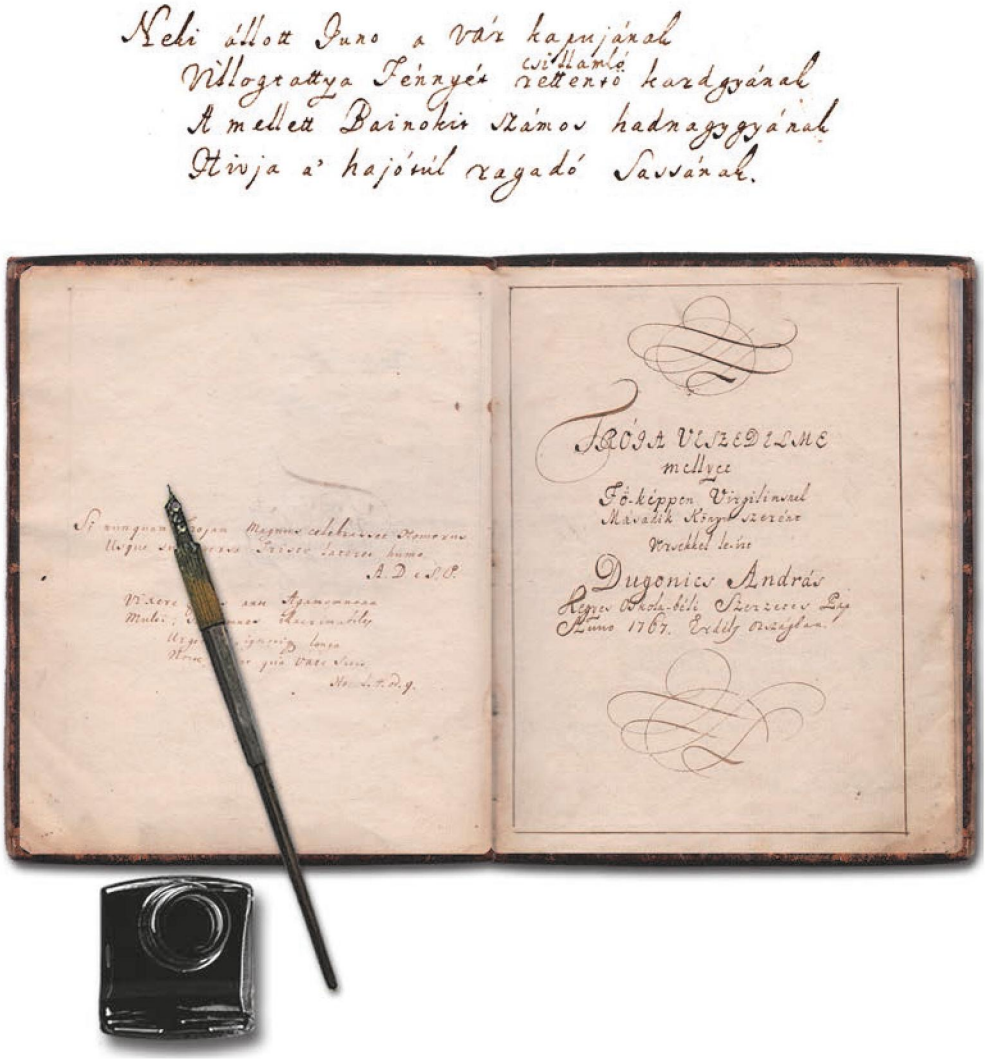

In connection with his first novel, *Etelka*, Dugonics writes in his work titled *The key to Etelka*: "I polished it to prepare it for printing." The same can be said of the manuscript of *Peril of Troy*, which he polished, expanded on, and reworked for seven years. Already in this first book, the author amazes the reader with the very Hungarian, folk style, artfully combined with the classical subject.

KARL KLAPKA GYÓGYSZERÉSZETI KÉZIRATA

Klapka, Karl: [Orvosi feljegyzések] (Temesvár, 19. század eleje)

Karl Klapka (1756–1817) elnémetesedett cseh gyógyszerész, Klapka György honvédtábornok nagyapja az 1780-as években vándorolt be a Temesi Bánságba, ahol megbízták az osztrák tábori gyógyszertárak megszervezésével. Temesváron 1794-ben megvásárolta a Fekete Sashoz címzett patikát. Orvosi és gyógyszerészeti tartalmú kézirata Jezovits Mihály pesti gyógyszerészhez, innen 1869-ben Poór Imre bőrgyógyászhoz került, akinek bibliotékája ma a Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karán, néhány muzeális jelentőségű könyve pedig a Klebelsberg Könyvtárban található.

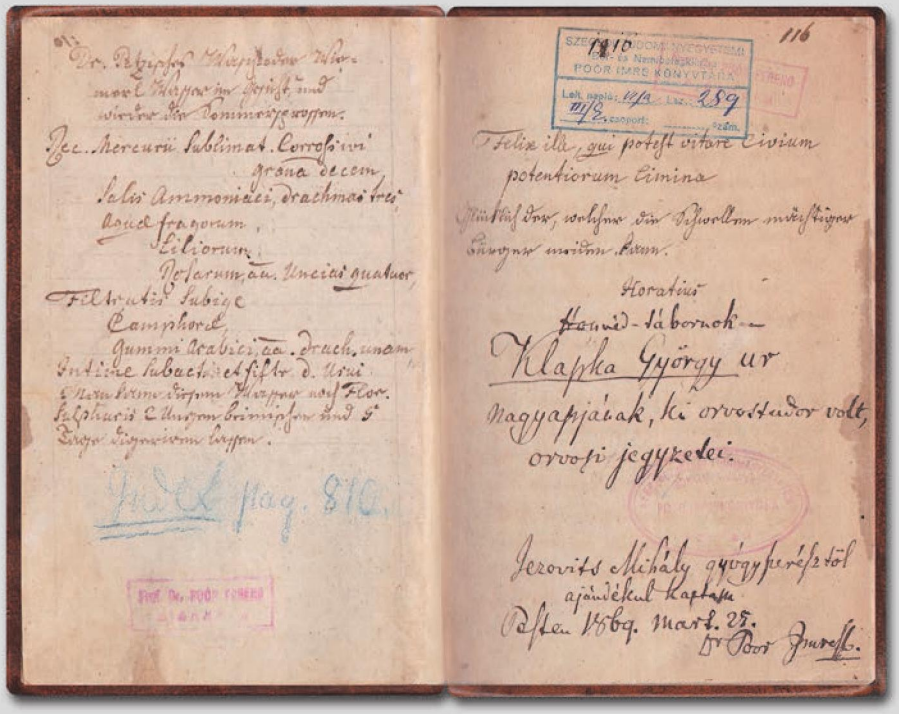

KARL KLAPKA'S PHARMACEUTICAL MANUSCRIPT

Klapka, Karl: [Medical notes] (Temesvár, early 19th century)

Karl Klapka (1756–1817), Germanized Czech pharmacist and the grandfather of General György Klapka of the Revolutionary Army of 1848, moved to the Banat of Temes in the 1780s, where he was commissioned to organize field pharmacies for the Habsburg army. In 1794 he bought the Black Eagle pharmacy of Temeswar/Temesvár/Timosoara (in today's Romania). His medical and pharmaceutical manuscript went to Mihály Jezovits, a pharmacist in Pest, and in 1869 to dermatologist Imre Poór, whose library became part of the holdings of the Faculty of General Medicine of the University of Szeged, while some of his museum piece books are now in the Klebelsberg Library.

A német nyelven írt 809 leveles kézirat a kor orvosi és gyógyszerészeti ismereteinek jelentős dokumentuma. Klapka jegyzeteit halála után 1820-ig mások folytatták s talán kiadásra szánták – Karl Klapka fia, Klapka József 1807-től a temesvári nyomda tulajdonosa volt –, mert a kötetet mutatóval is kiegészítették.

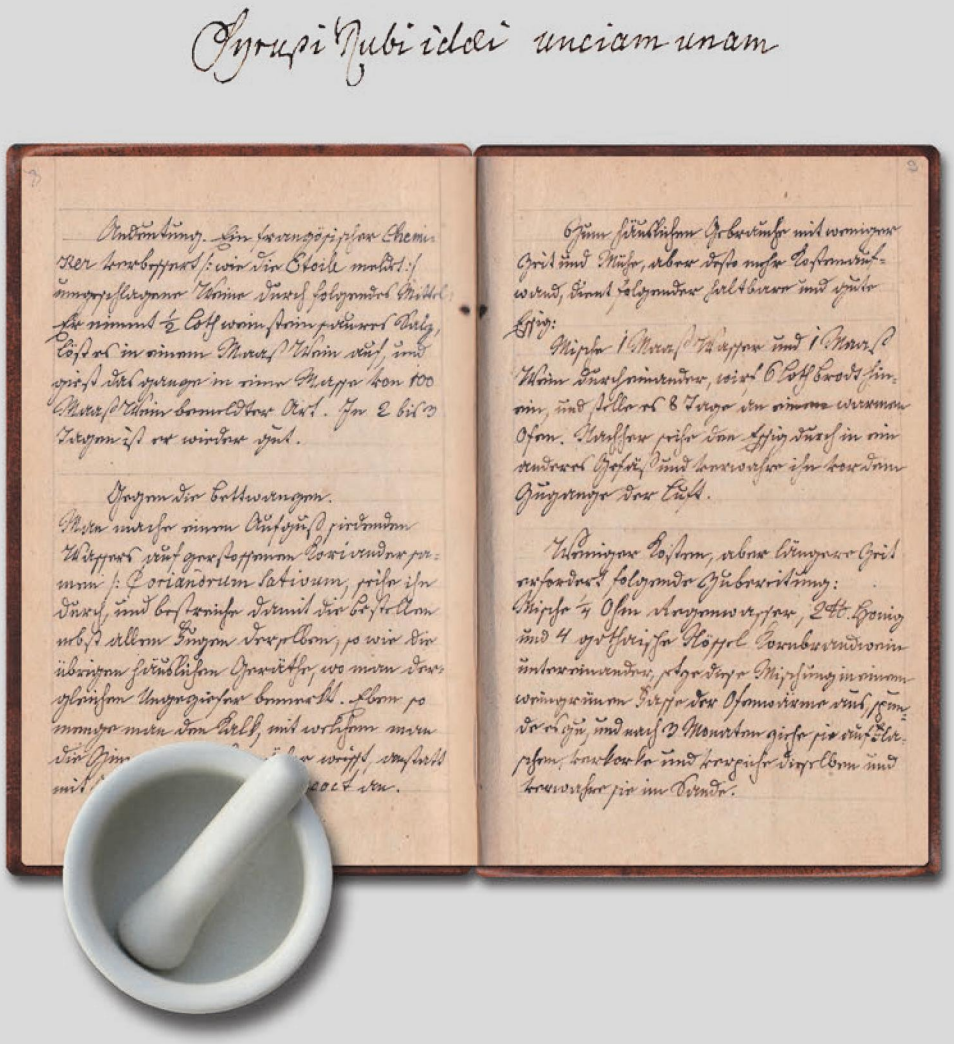

The 809 folio manuscript, written in German, is an important document of the medical and pharmaceutical knowledge of the age. After his death, Klapka's notes were continued by others until 1820, and may have been intended for publication – Karl Klapka's son, József Klapka, owned the Temeswar/Temesvár/Timosoara printing house from 1807 – indicated by the fact that the volume was supplemented with an index.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY KÖNYVBEJEGYZÉSEI

1. *Kleist, Ewald Christian von: A' Tavasz (Komárom, Weinmüllerné, 1802);* 2. *Weszprémi István: Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia. Centuria altera. pars posterior (Viennae, Johannes Thomas nobilis de Trattner, 1781)*

Csokonai Vitéz Mihály (1773–1805), a magyarországi felvilágosodás irodalmának költője 1802-ben jelentette meg tervezett életműsorozatának első kötetét, Ewald Christian von Kleist *Frühling*jének (*A' Tavasz*) fordítását. A mű elnyerte Széchényi Ferenc támogatását, s mivel Széchényi feltételei között szerepelt, hogy az ő neve nem szerepelhet a dedikációban, Csokonai a művet Julianna-napi ajándékul fölajánlotta Széchényi Ferencnének. A tiszteletpéldány címelőzéklapjára saját kezű ajánlást írt: „N. Mélt: Gróf Széchényiné, született Tolnai Gróf Festetits Juliána, Keresztes Dámának, Ő Excellentziá(jának) mélly tisztelettel a' Fordító. mk"

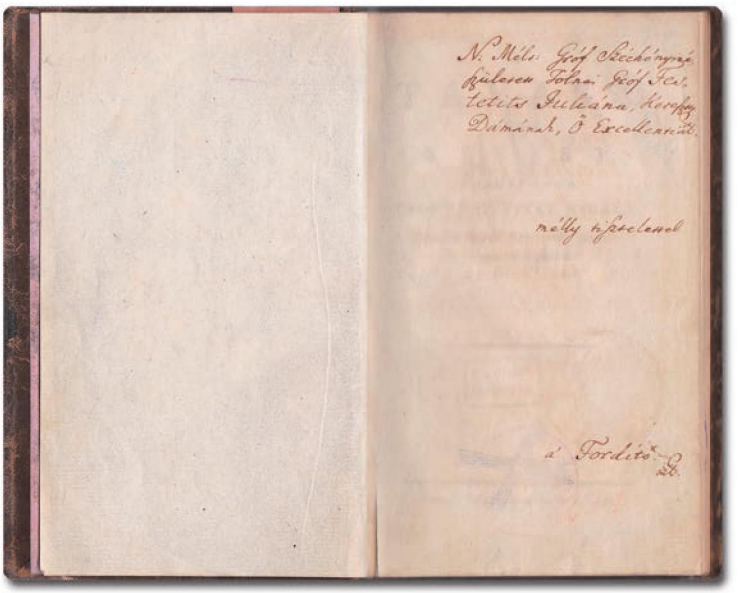

INSCRIPTIONS OF MIHÁLY CSOKONAI VITÉZ

1 *Kleist, Ewald Christian von: A' tavasz (Komárom, Weinmüllerné, 1802);* 2 *Weszprémi, István: Succinta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia. Centuria altera. pars posterior (Viennae, Johannes Thomas nobilis de Trattner, 1781)*

In 1802, Mihály Csokonai Vitéz (1773–1805), the leading poet of the Hungarian Enlightenment, published the first volume of his planned series of life work, the translation of Ewald Christian von Kleist's *Frühling* [Spring]. The work won the support of statesman Ferenc Széchényi, and since Széchényi's conditions included that his name should not be included in the dedication, Csokonai offered the work to Ferenc Széchényi's wife Julianna as a gift on her nameday. He added a handwritten inscription on the title page of the honorary copy: "To the Right Hon. wife of Count Széchényi, born Countess Juliána Festetits of Tolna, Lady of the Cross, Her Excellence, with deep respect, the Translator".

Csokonai tulajdonában volt Weszprémi István orvosi könyvének az a példánya is, amely a címlapon olvasható bejegyzés („Josephi Csokonai Chirurgi Liber") szerint eredetileg édesapja, Csokonai István könyvtárához tartozott. A költő bejegyzése a címelőzéklapon olvasható: „Iam Michaelis Csokonai A(nn)o 1788 d(ie) 1a Februar(ii)" (Már Csokonai Mihályé 1788 február 1-én).

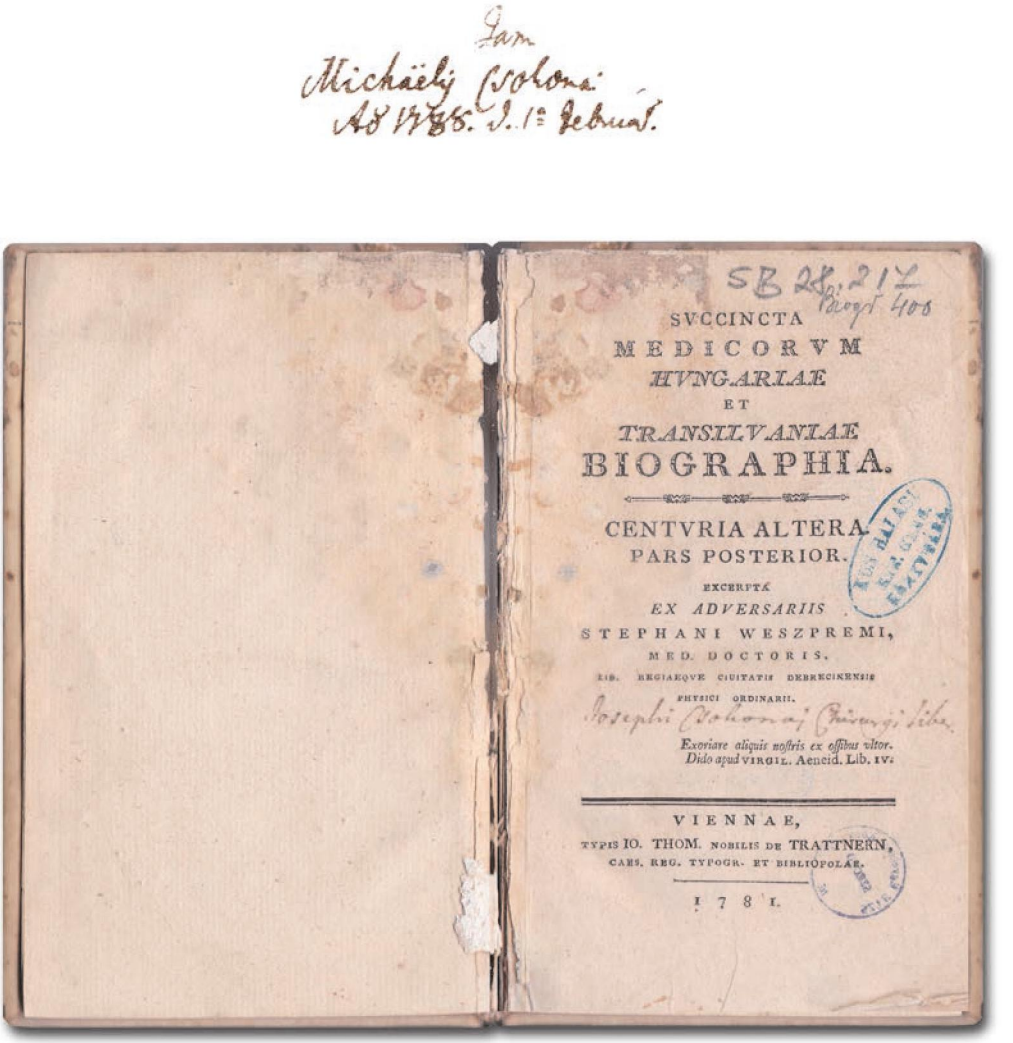

Csokonai also owned a copy of István Weszprémi's medical book, which according to the entry on the title page ("Josephi Csokonai Chirurgi Liber") originally belonged to the library of his father, István Csokonai. The poet's entry can be read, in Latin, on the title page: "Iam Michaelis Csokonai A(nn)o 1788 d(ie) 1a Februar(ii)" (On 1 February 1788 it was already owned by Mihály Csokonai).

MAGYARORSZÁG ELSŐ MODERN TÉRKÉPE

Lipszky János: Mappa generalis regni Hungariae Partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et confiniorum militarium magni item principatus Transylvaniae (Pestini, 1806)

Lipszky János (1766–1826) huszártiszt, térképész *Mappa generalis* címmel 1806-ban jelentette meg Magyarország és társországai általános térképét. A szerény kezdetekből – egy katonai mű mellékletének szánt térképből – kiteljesedő vállalkozás a magyar kartográfia történetének egyik legjelentősebb állomása. A 10 szelvényből álló művet a szerző 1808-ban névmutatóval, 1810-ben pedig egylapos áttekintő térképpel egészítette ki.

THE FIRST MODERN MAP OF HUNGARY

Lipszky, János: Mappa generalis regni Hungariae Partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et confiniorum militarium magni item principatus Transylvaniae (Pestini, 1806)

In 1806, János Lipszky (1766–1826), a hussar officer and cartographer, published a complete, general map of Hungary and its subordinate states entitled *Mappa generalis*. The enterprise developed from humble beginnings, the publishing of a map intended as an annex to a military work, yet became one of the most significant moments in the history of Hungarian cartography. The author added a name index in 1808 and a one-page overview map in 1810.

Lipszky térképe az első polgári célú, minden részletében csillagászati és geodéziai méréseken nyugvó mű, amely az egész Kárpát-medencét és környezetét egységes vetületben ábrázolja. Bár mintegy 1000 korábbi térképrészlet adatait is tartalmazza, jobbára a kortárs csillagászok és a szerző topográfiai mérésein alapul. A helymeghatározók között Mikoviny Sámuel, Hell Miksa, Zach Antal szerepel, a rajzokat Johann Gottfried Prixner, a névrajzot Karacs Ferenc készítette, de a metszésben Junker Keresztély és Falka Sámuel is részt vett.

Lipszky's map is the first work for civilian purposes, based on astronomical and geodetic measurements in all its details and depicting the entire Carpathian Basin and its surroundings in a single projection. Although it also contains data from about 1,000 previous map excerpts, it is largely based on topographic measurements by contemporary astronomers and the author himself. The locators include Sámuel Mikoviny, Miksa Hell, and Antal Zach, the drawings were produced by Johann Gottfried Prixner, the nomenclature was by Ferenc Karacs, but Junker Christian and Sámuel Falka also worked on the engravings.

LITOGRAFÁLT ÚTIRAJZ MAGYARORSZÁGRÓL
Alt, Jakob: Donau Ansichten (Wien, Leopold Grund, 1826)

A festői fekvésű városok képzőművészeti ábrázolásának (veduta) új lendületet adott a 19. században a litográfia felfedezése. A technikai fejlődés szerencsésen találkozott a romantika honismereti programjával, így hamarosan sor került az Osztrák Császárság és Magyar Királyság területének feltérképezésére is. Ezek közül a leghíresebb a *Donau-Ansichten* (Dunai látképek) volt, amely 264 képen mutatta be a folyó partvidékét a forrástól a Fekete-tengerig. Az eredeti mintalapok nagy részét 1821–1824 között a kor jeles tájképfestője, az osztrák Jakob Alt (1789–1872) és Ludwig Erminy festette, a litográfiák elkészítése pedig Adolf Kunike (1777–1738) nevéhez fűződik.

A LITHOGRAPHIC TRAVEL GUIDE TO HUNGARY
Alt, Jakob: Donau Ansichten (Wien, Leopold Grund, 1826)

The discovery of lithography in the 19th century gave a new impetus to the fine art representation of picturesque towns (*veduta*). The technical development was fortunate to meet the civilization studies program of Romanticism, so the territory of the Habsburg Empire and the Kingdom of Hungary were soon mapped as well. The most famous of these was the *Donau-Ansichten* [Danube views], which depicted the banks of the river from its source to the Black Sea in 264 pictures. Most of the original cards were painted between 1821 and 1824 by the famous landscape painters of the age, the Austrian Jakob Alt (1789–1872) and Ludwig Erminy, while the lithographs were produced by Adolf Kunike (1777–1738).

Az egyes kötetek Dél-Németország, Alsó- és Felső-Ausztria, Magyarország, a Szerémség, Bánát és az akkor török fennhatóság alá tartozó Szerbia és Bulgária tájképeit tartalmazzák. Felbecsülhetetlen értéküket az adja, hogy az illusztrációk topográfiai és logisztikai pontossága révén szinte egyedülálló történelmi hűséggel és művészi gazdagsággal ábrázolják Közép- és Délkelet-Európa Duna-menti városait, köztük Pozsony, Esztergom, Visegrád és Pest-Buda városát.

Each volume contains landscapes of southern Germany, Lower and Upper Austria, Hungary, Srem, Banat, as well as Serbia and Bulgaria, which were under Ottoman Turkish rule at the time. Their inestimable value derives from the topographical and logistical accuracy of the illustrations depicting the towns along the Danube in Central and South-Eastern Europe, including Pozsony/Pressburg, Esztergom, Visegrád and Pest-Buda, with almost unique historical fidelity and artistic richness.

KÖLCSEY FERENC KÖNYVEI
(19. század)

Kölcsey Ferenc (1790–1838) költő, politikus, a *Himnusz* szerzőjének szatmárcsekei könyvtára csaknem harminc évvel a halála után, 1867-ben került az Országos Széchényi Könyvtárba. A könyveket jórészt ő maga vásárolta vagy ajándékként kapta a szerzőktől. Az 1300 kötetes gyűjtemény harmada később fölöspéldányként elkerült a könyvtárból és az egyes kötetek más közgyűjtemények, így a szegedi Klebelsberg Könyvtár állományába jutottak. Ez utóbbi könyvtár nyolc könyvet őriz Kölcsey bibliotékájából.

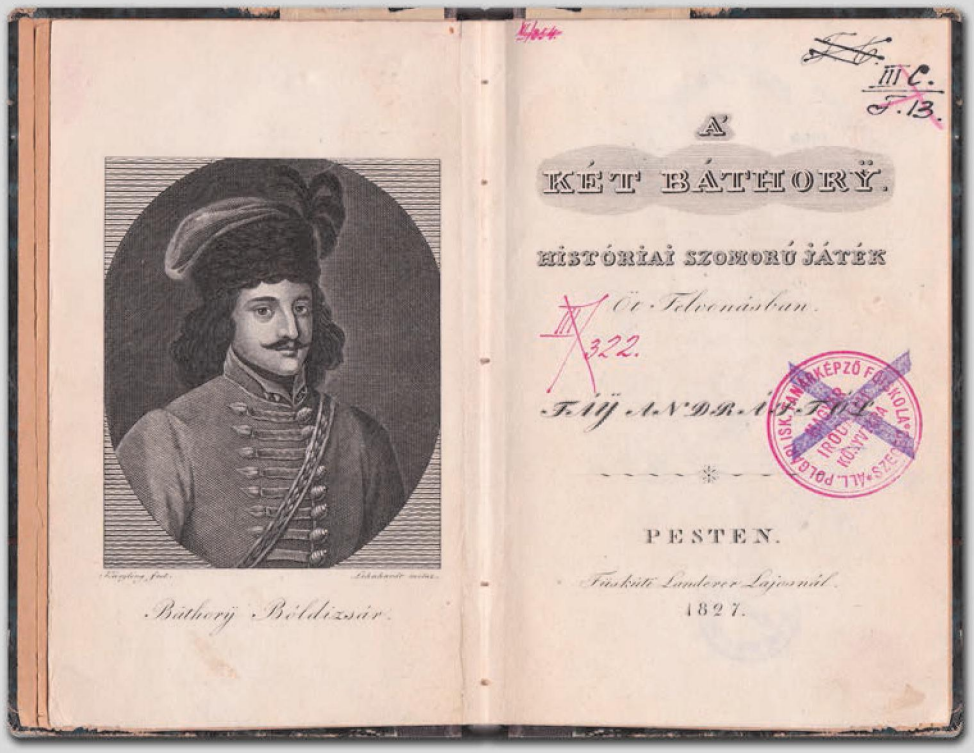

FERENC KÖLCSEY'S BOOKS
(19th century)

The library of poet, politician, and author of the Hungarian anthem Ferenc Kölcsey (1790–1838) was transferred from Szatmárcseke to the National Széchényi Library in 1867, almost thirty years after his death. Most of the books had been purchased by the man himself, or received as gifts from the authors. One third of the 1,300-volume collection was later removed from the library as duplicates, and each volume was transferred to the holdings of other public collections, such as the Klebelsberg Library in Szeged, which holds eight books from Kölcsey's library.

A tulajdonosról a könyvtári állományba vételkor tett bejegyzések („Kölcsey Ferencz könyvtárából 1867") tanúskodnak. Említést érdemel az egykori debreceni diáktársnak, Péczeli Józsefnek (1789–1849) a koraújkori európai történelemről írott könyvében olvasható ajánlás: „Tekintetes Költsey Ferentz Úrnak, barátságos tisztelettel, a' Szerző".

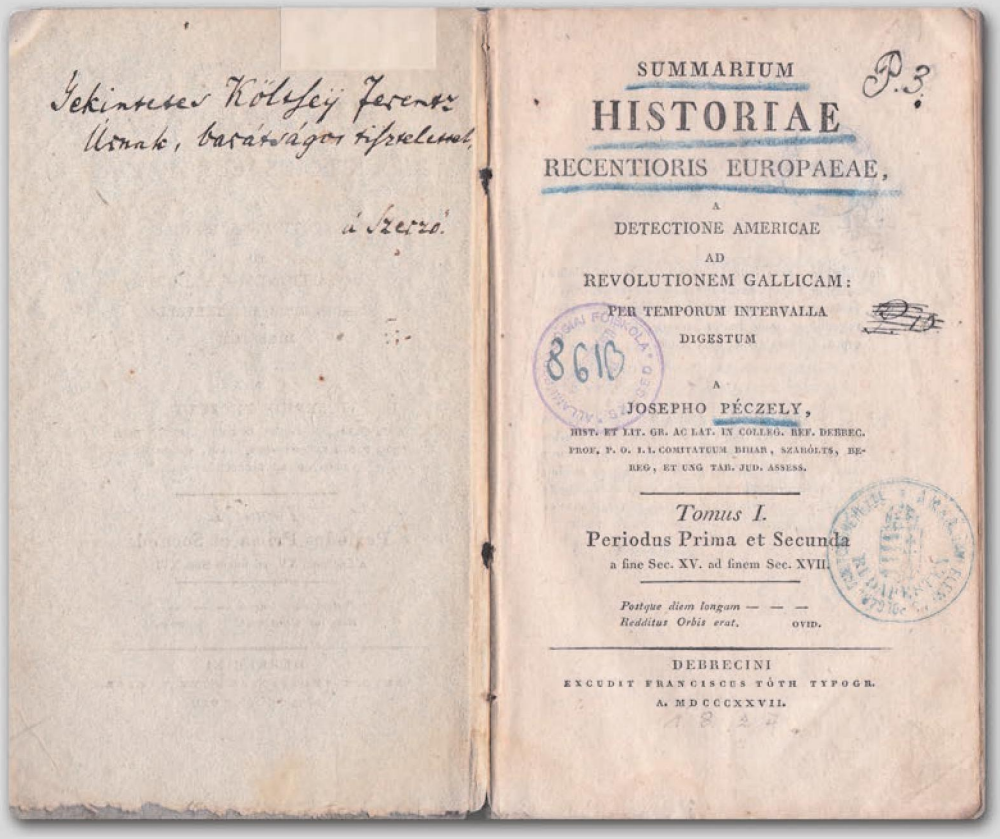
Tekintetes Kölcsey Ferencz
Úrnak, barátságos tisztelettel
a' Szerző.

SUMMARIUM
HISTORIAE
RECENTIORIS EUROPAEAE,
A
DETECTIONE AMERICAE
AD
REVOLUTIONEM GALLICAM:
PER TEMPORUM INTERVALLA
DIGESTUM
A
JOSEPHO PÉCZELY,
HIST. ET LIT. GR. AC LAT. IN COLLEG. REF. DEBREC.
PROF. P. O. I. I. COMITATUUM BIHAR., SZABOLTS., BEREG., ET UNG TAB. JUD. ASSESS.

Tomus I.
Periodus Prima et Secunda
a fine Sec. XV. ad finem Sec. XVII.

Postque diem longum — — —
Redditus Orbis erat. OVID.

DEBRECINI
EXCUDIT FRANCISCUS TÓTH TYPOGR.
A. MDCCCXXVII.

Entries made at the time the books were entered in the library holdings ("From the library of Ferencz Kölcsey 1867") testify to the owner. The recommendation of Kölcsey's former fellow student from Debrecen, József Péczeli (1789–1849) in his book on early European history, "To the Honorable Mr. Ferentz Költsey, with friendly respect, the Author", is one notable inscription.

SZÉCHENYI ISTVÁN KÖNYVBEJEGYZÉSEI

1. *Széchenyi István ; Andrássy György: Gróf Andrásy György és gróf Széchenyi Istvánnak a' budapesti Híd-egyesülethez irányzott jelentése midőn külföldrül visszatérének (Pozsony, Füskúti Landerer Lajos, 1833);* 2. *Széchenyi István: A' Kelet népe (Pozsonyban, Wigand Károly Fridrik, 1841);* 3. *Anti-urbérváltság (Lipcse, Otto Wigand, 1846.);* 4. *Széchenyi István: Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezésérül (Pozsony, Belnay örököseinél, 1848)*

Széchenyi István (1791–1860) politikus, politikai író, a „legnagyobb magyar" Nagycenken és Pesten őrzött, illetve Döblingben vásárolt könyveit tartalmazó könyvtára 1921-ben 1329 mű 3919 kötetéből állt. Ezek nagy része ma a könyvtáralapító Széchényi Ferenc könyveivel együtt az Országos Széchényi Könyvtárban található, de tudjuk, hogy Széchenyi Béla 1877-ben csaknem 300 kötetet a soproni Irodalmi és Művészeti Körnek adományozott.

ISTVÁN SZÉCHENYI'S INSCRIPTIONS

1 *Széchenyi, István ; Andrássy, György: Count György Andrásy and Count István Széchenyi's report to the Budapest Bridge Association on when they would return from abroad (Pozsony, Füskúti Landerer Lajos, 1833);* 2 *Széchenyi, István: The people of the East (in Pozsony, Wigand Károly Fridrik, 1841);* 3 *Anti-urbarium (Leipzig, Otto Wigand, 1846);* 4 *Széchenyi, István: Proposal for the settlement of the Hungarian transport case (Pozsony, Belnay örököseinél, 1848)*

The political writer and thinker revered as "the greatest Hungarian", István Széchenyi (1791–1860) purchased books for his library in Döbling and kept them in Nagycenk and Pest. His library consisted of 3,919 volumes of 1,329 works in 1921. Today, most of them, together with the books of his father and founder of the National Széchényi Library Ferenc Széchényi, can be found in that library. However, we know that in 1877 his son Béla Széchenyi donated almost 300 volumes to the Sopron Literary and Art Circle.

A Szegeden őrzött könyvek – egy kivétellel magának Széchenyinek a művei – tiszteletpéldányok voltak, amelyeket a szerző kéziratos ajánlással látott el. A *Kelet népé*nek ceruzás bejegyzése és az *Anti-urbérváltság* tulajdonosi bejegyzése mellett különösen érdekes a Rimely Mihály János (1793–1865) pannonhalmi főapátnak ajánlott könyv a magyar közlekedésügy rendezéséről.

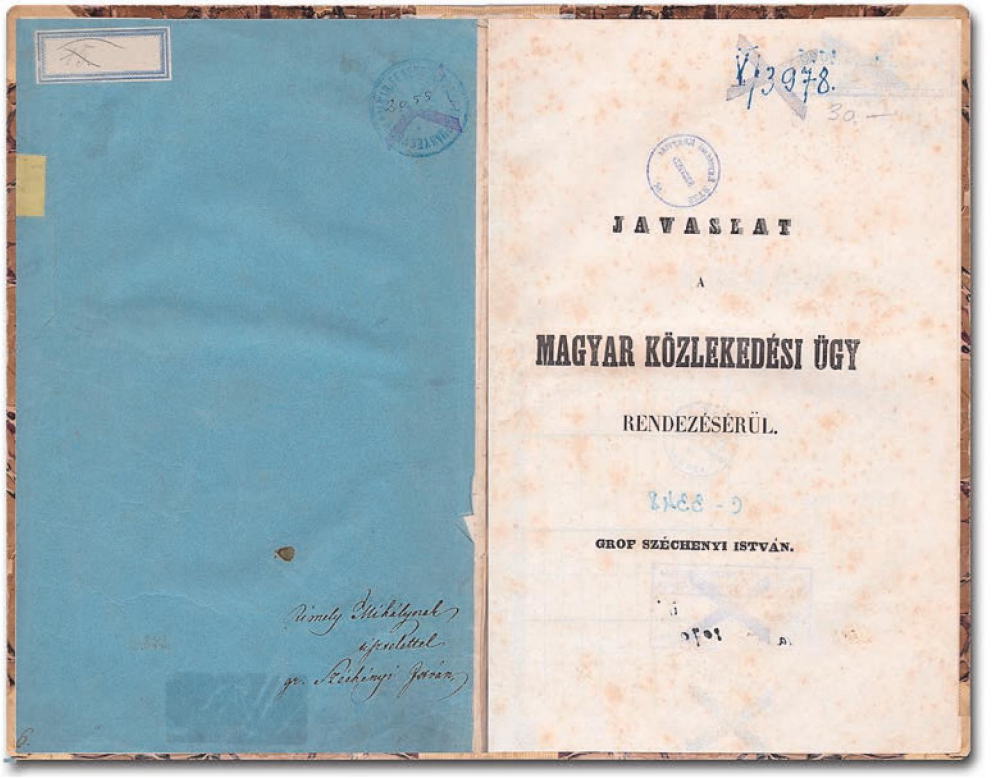

The books kept in Szeged and containing István Széchenyi's inscriptions were – with one exception – his own works and gifted copies which the author augmented with handwritten inscriptions. In addition to the penciled entry in *The people of the East* and the ownership mark in the *Anti-urbarium*, the book on the settlement of Hungarian transport, inscribed to Archbishop of Pannonhalma János Rimely Mihály (1793–1865), is of particular interest.

J ÓSIKA MIKLÓS EMLÉKALBUMÁNAK MÁSOLATA
(1811–1865)

Jósika Miklós (1794–1865) író, politikus *Emlékalbum*ának eredetije valószínűleg Kolozsváron lappang az egykori Erdélyi Múzeum Levéltárának anyagában. Másolata az 1980-as években került elő Szádeczky-Kardoss Béla hagyatékából. Az album ott volt a tulajdonosánál akkor is, amikor az 1948-as szabadságharc leverése után menekülnie kellett az országból. „Így lett az *Album* Jósikának hontalan bujdosásaiban is kísérője” – írta a tervezett kiadása elé Szádeczky-Kardoss Béla.

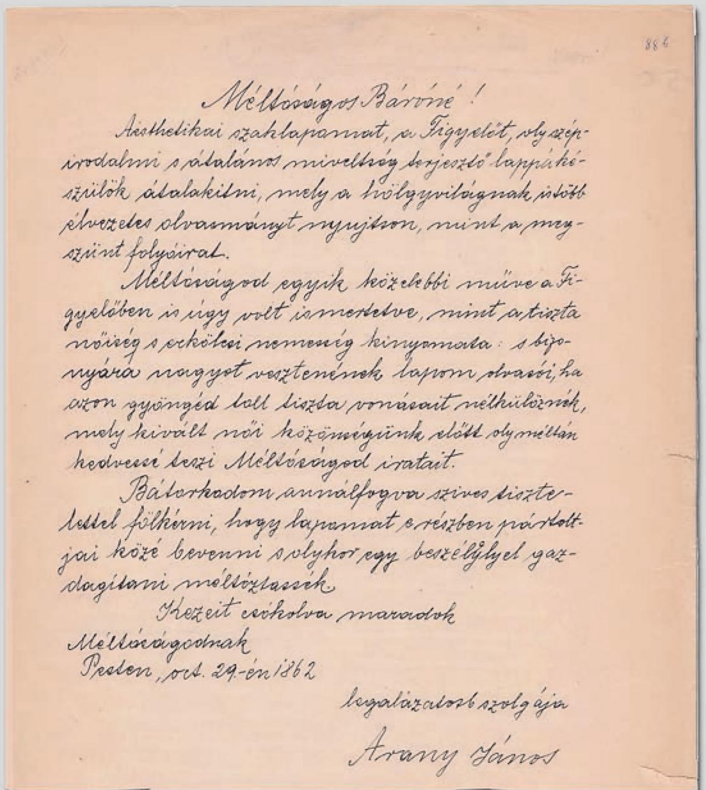
884

Méltóságos Báróné!

Aesthetikai szaklapunkat, a Figyelőt, oly szépirodalmi s általános míveltség terjesztő lappá készülök átalakitni, mely a hölgyvilágnak is több élvezetes olvasmányt nyujtson, mint a megszünt folyóirat.

Méltóságod egyik közelebbi müve a Figyelőben is úgy volt ismertetve, mint a tiszta nőiség s erkölcsi nemesség kinyomata: s bizonyára nagyot vesztenének lapom olvasói, ha azon gyöngéd toll tiszta vonásait nélkülöznék, mely kivált női közönségünk előtt oly méltán kedvessé teszi Méltóságod iratait.

Bátorkodom annálfogva szives tisztelettel fölkérni, hogy lapunkat e részben pártolójai közé bevenni s olykor egy beszélylyel gazdagitani méltóztassék.

Kezeit csókolva maradok
Méltóságodnak
Pesten, oct. 29-én 1862

legalázatosb szolgája

Arany János

A COPY OF MIKLÓS JÓSIKA'S MEMORIAL ALBUM
(1811–1865)

The original of writer and politician Miklós Jósika's (1794–1865) *Memorial Album*, probably lies unknown in Cluj-Napoca/Kolozsvár in the holdings of the Archives of the former Transylvanian Museum. A copy of it was found in the 1980s in the legacy of Béla Szádeczky-Kardoss. Jósika's album spent time there with its owner when he had to flee the country after defeat in the War of Independence of 1848–1849. ”This is how the *Album* became Jósika's companion in his exile and flight” wrote Béla Szádeczky-Kardoss in the foreword of the planned edition.

Maga az *Album* autográf kéziratok gyűjteménye, amely egyrészt kortárs leveleket, másrészt vegyes dokumentumokat, például verseket (Vörösmarty Mihály, Victor Hugo), étkezési számlát, császári kamarai okiratot tartalmaz. Az előbbiek közül irodalomtörténeti szempontból kiemelkedőek a kor neves francia írófejedelmeinek (Balzac, Dumas) Jósikához eljutott, de tőle független levelei, illetve a Világos utáni magyar irodalmi élet újraszervezőinek (Szilágyi Ferenc, Arany János és mások) Jósikával folytatott levelezése.

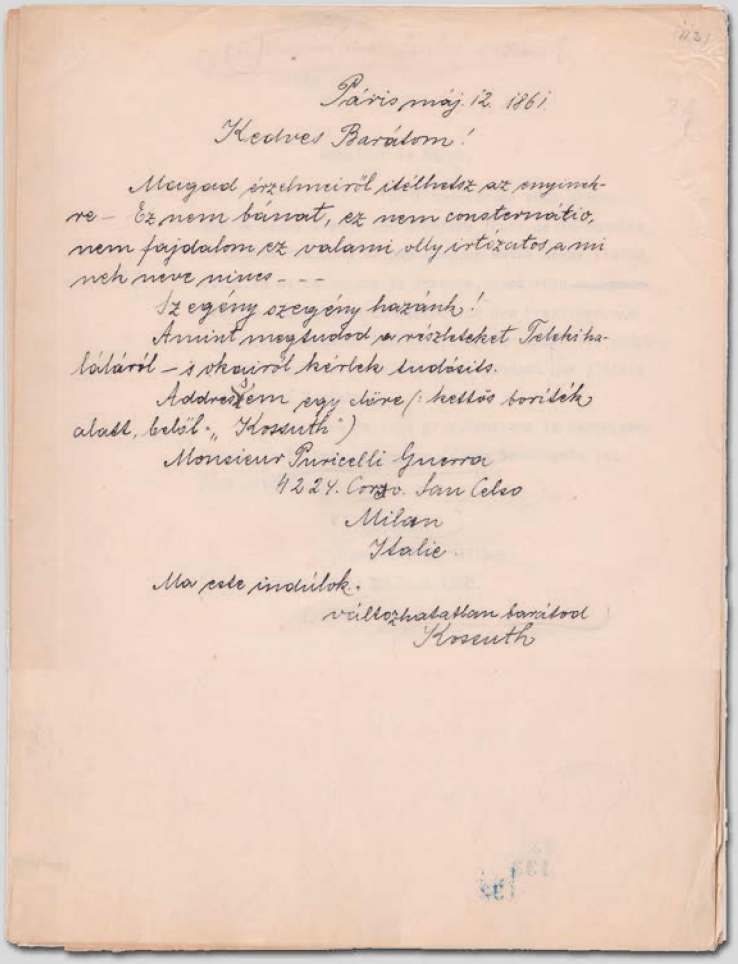

Páris máj. 12. 1861

Kedves Barátom!

Magad érzelmeiről itélhetsz az enyimekre – Ez nem bánat, ez nem consternátio, nem fajdalom ez valami olly irtózatos a mi nek neve nincs – – –

Szegény szegény hazánk!

Amint megtudod a részleteket Teleki haláláról – s okairól kérlek tudósits.

Addressem egy előre (: kettős boríték alatt, belől: „Kossuth")

Monsieur Puricelli Guerra
4224. Corso. San Celso
Milan
Italie

Ma este indúlok.

változhatatlan barátod
Kossuth

The *Album* itself is a collection of Jósika's handwritten manuscripts, which contains, on the one hand, contemporary letters and, on the other hand, miscellaneous documents such as poems (by Mihály Vörösmarty and Victor Hugo), food invoices, and imperial chamber documents. Outstanding among the former from the point of view of literary history are the letters by famous French writers of the age such as Balzac and Dumas, which came into Jósika's possession but were independent of him, and the correspondence between Jósika and the reorganizers of Hungarian literary life after the defeat of the War of Independence (Ferenc Szilágyi, János Arany, and others).

A GYŐRI OLVASÓ TÁRSASÁG KÖNYVEI
(Győr, 1838–1919 k.)

A Győri Olvasó Társaság alapítását 1838-ban Kovács Pál orvos, Jankó Kálmán, Kálóczy Lajos és Zmeskál Sándor jogászok kezdeményezték. A Társaság célja az olvasás, a szabadidő kulturált eltöltésének terjesztése és a magyar, illetve a külföldi irodalom magyar nyelvű népszerűsítése volt. Az olvasók a győri nemesek és polgárok közül kerültek ki – kezdetben férfiak, az 1840-es évek elejétől pedig nők is csatlakoztak a közösséghez. Az 1839-ben tizenhárom tagot számláló egylet 1842-ben már százkilencvenkét olvasóból állt.

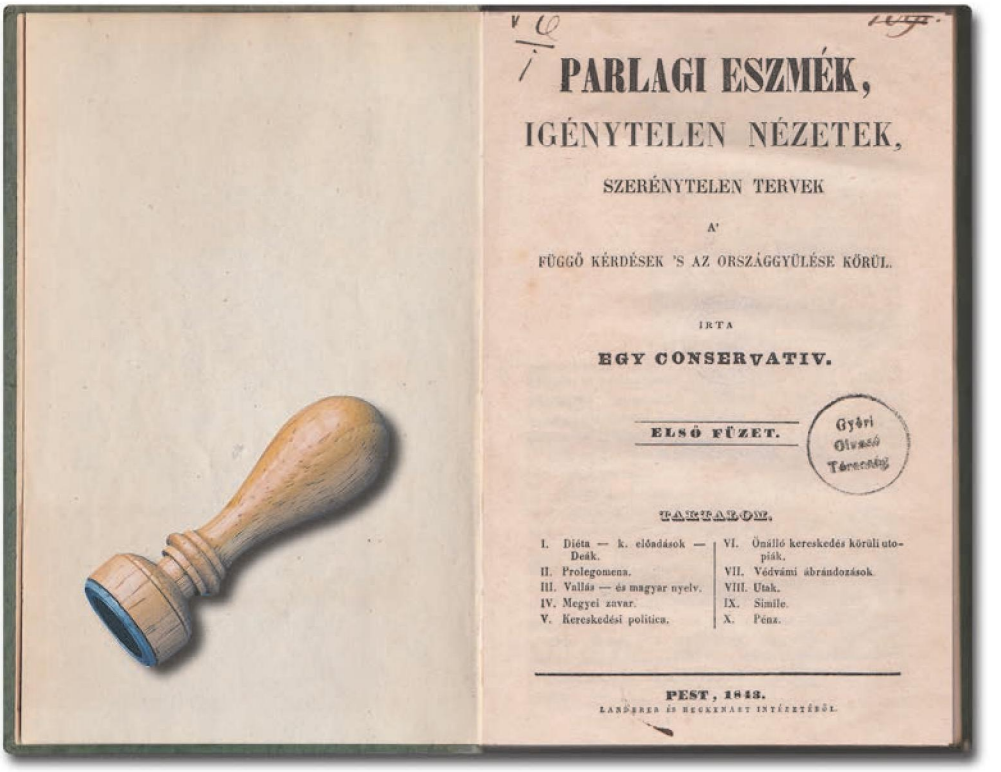
PARLAGI ESZMÉK,

IGÉNYTELEN NÉZETEK,

SZERÉNYTELEN TERVEK

A'

FÜGGŐ KÉRDÉSEK 'S AZ ORSZÁGGYŰLÉSE KÖRÜL.

IRTA

EGY CONSERVATIV.

ELSŐ FÜZET.

Győri Olvasó Társaság

TARTALOM.

I. Diéta — k. előadások — Deák.
II. Prolegomena.
III. Vallás — és magyar nyelv.
IV. Megyei zavar.
V. Kereskedési politica.
VI. Önálló kereskedés körüli utopiák.
VII. Védvámi ábrándozások.
VIII. Utak.
IX. Simile.
X. Pénz.

PEST, 1843.

LANDERER ÉS HECKENAST INTÉZETÉBŐL.

B OOKS OF THE GYŐR READERS' SOCIETY
(Győr, 1838–c. 1919)

The founding of the Győr Readers' Society was initiated in 1838 by physician Pál Kovács and lawyers Kálmán Jankó, Lajos Kálóczy, and Sándor Zmeskál. The aim of the Society was to popularize reading, to cultivate cultured leisure activities, and to promote Hungarian literature and foreign literature in Hungarian. Readers came from among the nobility and burghers of Győr – initially only men, but from the early 1840s also women. The association, which had thirteen members in 1839, already had one hundred and ninety-two members in 1842.

A gyűjtemény 612 kötete 1922–1923-ban vásárlás útján jutott Szegedre, ebből 300 – egységes, nemzeti színű vászonba kötött – mű a Klebelsberg Könyvtár muzeális gyűjteményét gazdagítja. Nyelvi és tematikai összetételükben a Társaság alapszabályában megfogalmazott cél – a magyar nyelv és irodalom népszerűsítése – tükröződik. A könyvek tartalma követi a reformkor gazdasági-politikai változásait, megtalálhatók köztük filozófiai és neveléstudományi művek, útirajzok, államelméleti írások.

A győri olvasótársaság könyvtára.

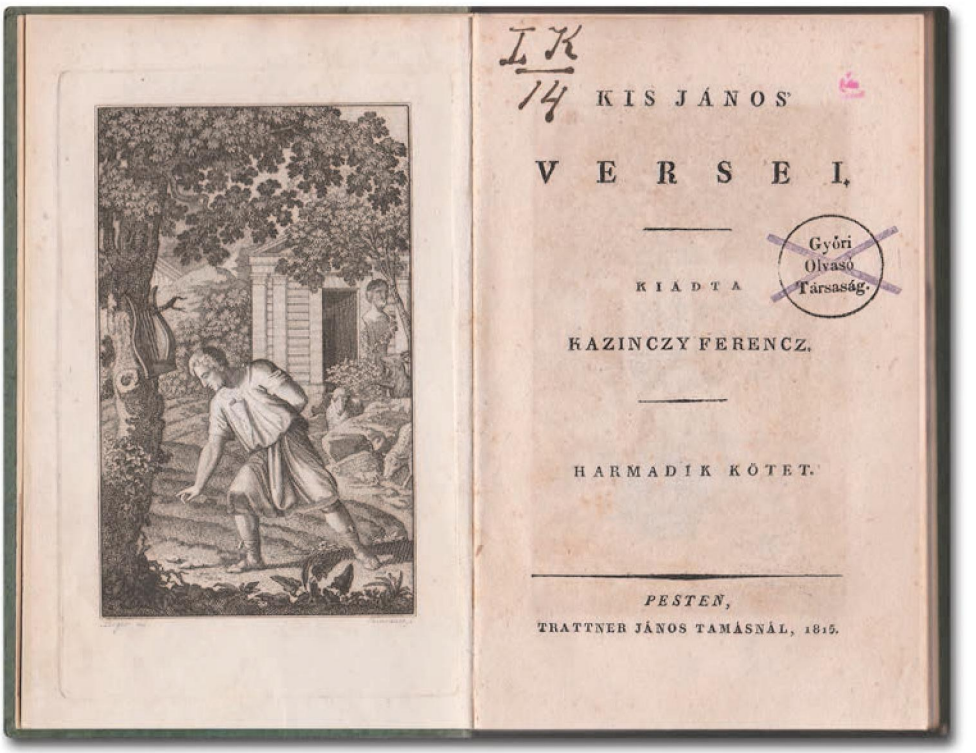

A total of 612 volumes of the collection reached Szeged in 1922–1923 by way of purchase, of which 300 works – bound in a uniform way, in canvas of the Hungarian tricolor – enrich the museum piece collection of the Klebelsberg Library. Their linguistic and thematic composition reflects the goal set down in the Society's articles of association – the promotion of the Hungarian language and literature. The content of the books follows the economic and political changes of the reform era, including philosophical and educational works, travelogues, and state theoretical writings.

FÖLDGÖMBRITKASÁGOK

1. *Kiepert, Heinrich: Erdglobus nach dem Entwurf v. C. Adami (Berlin, 1883);* 2. *Kiepert, Heinrich: Erdglobus für den Weltverkehrs (Berlin, 1892)*

Heinrich Kiepert (1818–1899), a berlini Reimer-cég kartográfus-geográfusa *Großer Erdglobus* címmel először 1883-ban jelentette meg a világ közlekedését bemutató, 80 cm átmérőjű glóbuszát. A Szegeden őrzött példány érdekessége, hogy az 1883-as térkép egy 1892-ben kiadott réteg alatt rejtőzött, amelyet a gondos restaurálás 2009-ben lefejtett és egy másik gömbre feszített. Az így keletkezett ikerglóbuszok a földrajz és a kartográfia 19. század végi állapotának fontos dokumentumai.

RARE GLOBES

1 *Kiepert, Heinrich: Globe based on the design by C. Adami (Berlin, 1883);* 2 *Kiepert, Heinrich: Globe of world traffic (Berlin, 1892)*

Heinrich Kiepert (1818–1899), a cartographer and geographer of the Reimer firm in Berlin, first published his 80 cm diameter globe in 1883 under the title *Großer Erdglobus* [Large Globe]. An interesting detail regarding the globe preserved in Szeged is that the 1883 map was hidden under a layer published in 1892, which was carefully preserved in 2009 by removing and placing it on another globe. The twin globes thus produced are important documents of the state of geography and cartography at the end of the 19th century.

A két félgömbből összeillesztett, 24-24 darab gömbszegmensből álló hordozógömb feketére lakkozott fából készült, teljes meridiángyűrűs állványon áll és a gyűrűbe rögzített tengely körül forgatható. A művészi kivitelezésű nyolcszögű naptárkeret önmagában is dísze a glóbusznak. Az 1883-as domborzati-politikai térképen a barna színnel nyomott domborzati tartalmat felületi színezés nélküli országábrázolás egészíti ki. A glóbusz tartalmi érdekessége, hogy feltünteti az Európa és az Egyesült Államok közötti gőzhajó- és vitorlásjáratokat, illetve a Kelet-Ázsiában található európai és amerikai kereskedelmi kikötőket is. Az 1892-es réteg a világ – tengeri és szárazföldi – kereskedelmi útvonalait az előzőnél jóval részletesebben ábrázolja.

The support balls, each consisting of 24 spherical segments assembled from two hemispheres, stand on black lacquered wooden stands with a full meridian ring and can be rotated around an axis fixed to the ring. The artistically executed octagonal calendar frame is itself an ornament of the globe. In the topographic-political map of 1883, the brown printed topographic content is complemented by country representations without surface coloring. An interesting feature of the globe is that it also lists steamboat and sailboat routes between Europe and the United States, as well as European and American commercial ports in East Asia. The 1892 layer depicts world trade routes over sea and land in much more detail than the earlier globe.

VALLÁSOS PONYVÁK A 19–20. SZÁZADBÓL

Bálint Sándor vallásos ponyvagyűjteménye (19–20. század)

Bálint Sándor (1904–1980) néprajztudós, a szegedi népélet kutatója, a hazai szakrális szellemi néprajz megteremtője volt. Írásos és tárgyi hagyatéka a szegedi Móra Ferenc Múzeumba, az életében eladásra kínált kisebb terjedelmű dokumentumgyűjteményei a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a szegedi Klebelsberg Könyvtár állományába jutottak. Ez utóbbi őrzi a tudós 590 tételes – 19–20. századi aprónyomtatványokat tartalmazó – vallásos ponyvagyűjteményét is.

AJTATOS
ÉNEK
AZ
ÚR JÉZUS KRISZTUSHOZ.
Oh szomorú Jézus Angyalok öröme 's a' t
INRI
Nyomatott ebben az Esztendőben.

RELIGIOUS YELLOWBACKS OF THE 19TH TO 20TH CENTURIES

Sándor Bálint's religious yellowback collection (19th to 20th century)

Ethnographer Sándor Bálint (1904–1980) was a researcher of Szeged folk life and the founder of Hungarian sacred spiritual ethnography. His written and material legacy went to the Ferenc Móra Museum in Szeged, and his smaller document collections, offered for sale in his lifetime, were transferred to the holdings of the Ervin Szabó Library in Budapest and the Klebelsberg Library in Szeged. The latter preserves the 590 item collection of 19th and 20th century cheap religious booklets.

A népénekeket, imádságokat, históriákat tartalmazó pár lapos füzetek a mindennapi népi vallásgyakorlatot, a katolikus magán- és közösségi áhítat megélését szolgálták. A nyomtatott szöveget verses formában, nagybetűvel szedték, sokak által ismert, népszerű dallamjelzéssel látták el. Az íveket gyakran a tulajdonos állította – varrta – össze füzetté és bár nagy becsben tartotta, a papír gyenge minősége és a használat sok esetben a nyomtatványok sérüléséhez, elhasználódásához vezetett.

These thin booklets contained popular religious songs, prayers, and religious ballads which served the everyday practice of folk religion and the experience of Roman Catholic devotion at the domestic and community level. The text was printed in poetic form, in large lettering, and appended with the popular musical notation widespread at the time. The folios were often assembled and sewn together by the owner into a booklet and, although highly valued, the poor quality of the paper and regular use often resulted in significant wear and tear.

KLEBELSBERG KUNONÉ HAGYATÉKA
(Szeged, 19. század–1964)

A trianoni békeszerződést követően 1921-ben kezdte meg az oktatást Szegeden a Kolozsvárról átköltözött Ferenc József Tudományegyetem professzori kara. A szegedi egyetem megalapításban, a felsőoktatás korszerű keretlehetőségeinek megteremtésében kiemelkedő szerepet játszott Klebelsberg Kuno (1875–1932) államférfi, politikus, aki ekkor a kultuszminiszteri tisztséget töltött be. Az egyetem könyvtára 2011 óta viseli nevét, tisztelegve a politikus kimagasló munkássága előtt.

MRS. KUNO KLEBELSBERG'S LEGACY
(Szeged, 19th century–1964)

Following the Treaty of Trianon, the professors of Ferenc József University, which was repatriated from Cluj/Kolozsvár, began teaching in Szeged in 1921. Statesman and politician Kuno Klebelsberg (1875–1932), who was minister of culture at the time, played an outstanding role in the founding of the University of Szeged and in the creation of the modern framework of higher education. The university library has been named after him since 2011, paying tribute to the politician's accomplishments.

Klebelsberg felesége, Botka Sarolta 1964. július 5-én hagyta a könyvtárra dokumentumgyűjteményét, benne az *Életutunk* című memoár gépiratát. Az 1992-ben nyomtatásban is megjelent irodalmi igényű visszaemlékezés Klebelsberg Kuno személyét, politikusi működését mutatja be. A hagyatékban ezen kívül levelek, korabeli dokumentumok, fényképek és Habsburg-Lotaringiai József Ágost főherceg magyar nyelvű, saját kézzel írt emlékbeszéde is megtalálható. Ez utóbbi 1935-ben, Klebelsberg Kuno síremlékének felszentelése alkalmával hangzott el.

On July 5, 1964, Klebelsberg's wife, Sarolta Botka, left her collection of documents to the library, including the typescript of the memoir *Our Life*. Written in a literary style, this work appeared in print in 1992 and describes the person and political work of Kuno Klebelsberg. The legacy also includes letters, contemporary documents, photographs, and the handwritten memorial speech in Hungarian by Archduke József Ágost of Habsburg-Lorraine delivered in 1935 on the occasion of the consecration of Kuno Klebelsberg's tomb.

AZ ISMERETLEN MÓRA FERENC

Móra Ferenc kéziratai és könyvbejegyzései (Szeged, 1905–1933)

Móra Ferenc (1879–1934) író, újságíró, könyvtár- és múzeumigazgató kéziratai leveleket, jegyzeteket, kiadott és kiadatlan cikkeket, dedikációkat, újságba szánt tréfákat tartalmaznak. A Roóz Rezső, Sz. Szigethy Vilmos, Deák Dezső és Balla Jenő hagyatékából származó Móra-relikviák Péter László irodalomtörténész útján, a Cserzy Mihállyal kapcsolatos levelek ez utóbbi örökösei révén, míg más Móra-iratok Márki Sándor és Szentiványi Róbert hagyatékával kerültek a könyvtár állományába.

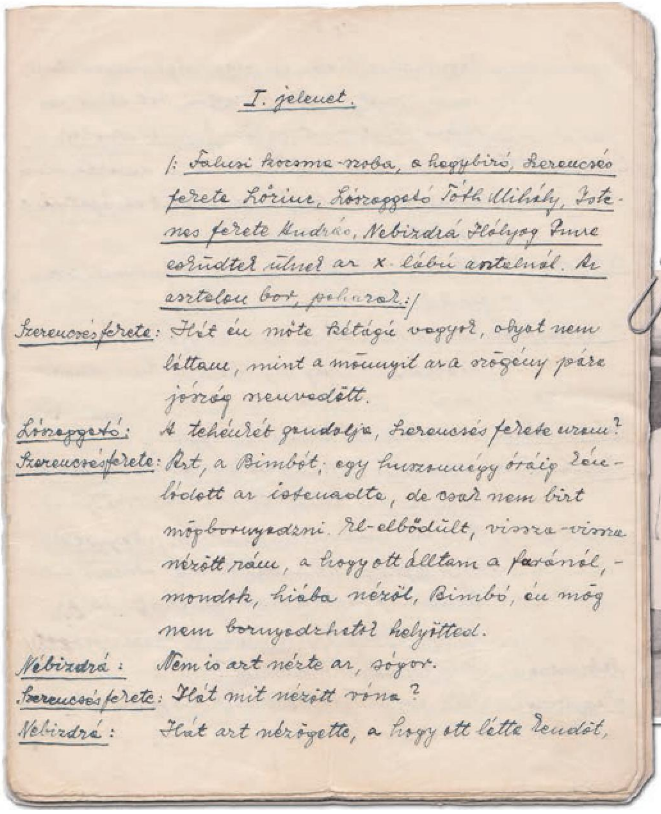
I. jelenet.

/: Falusi korcsma-szoba, a hegybíró, Szerencsés ferete Lőrinc, Lószeggető Tóth Mihály, Istenes ferete András, Nebizdrá Hólyag Imre együtt ülnek az x-lábú asztalnál. Az asztalon bor, poharak :/

Szerencsés ferete: Hát én möte kétágú vagyok, olyat nem láttam, mint a mönnyit az a szögény pára jószág szenvedött.

Lószeggető: A tehenét gondolja, Szerencsés ferete uram?

Szerencsés ferete: Azt, a Bimbót; egy huszonnégy óráig kínlódott az istenadta, de csak nem bírt mögborjadzni. El-elbődült, vissza-vissza nézött rám, a hogy ott álltam a faránál, – mondok, hiába nézöl, Bimbó, én mög nem borjadzhatok helyötted.

Nebizdrá: Nem is azt nézte az, sógor.

Szerencsés ferete: Hát mit nézött vóna?

Nebizdrá: Hát azt nézögette, a hogy ott látta kendöt,

FERENC MÓRA, THE UNKNOWN

Manuscripts and inscriptions of Ferenc Móra (Szeged, 1905–1933)

The manuscripts of Ferenc Móra (1879–1934), writer, journalist, library- and museum director, contain letters, notes, published and unpublished articles, dedications, and jokes intended for newspapers. The Móra relics from the legacies of Rezső Roóz, Vilmos Sz. Szigethy, Dezső Deák, and Jenő Balla found their way into the library via literary historian László Péter, Móra's correspondence with writer Mihály Cserzy via the latter's heirs, while other Móra documents entered the collection via the legacies of historian Sándor Márki and writer Róbert Szentiványi.

Különösen érdekes Mórának az a – csak a közelmúltban kiadott – kézirata, egyben legbátrabb politikai írása, a *Ne utána, hanem elébe!* című vezércikke, melyben a szerző elhatárolódik mind az 1919-es kommunista diktatúrától, mind az akkoriban kibontakozó ellenforradalmi fellépéstől. Itt említjük meg a könyvtár állományából azt a két Móra-könyvet (*Egy cár, akit várnak; Georgikon*), amelyet az idősödő író Horváth Istvánné Kalmár Ilonának dedikált, a múzsának, akiről az *Aranykoporsó* című regény Titanilláját is mintázta.

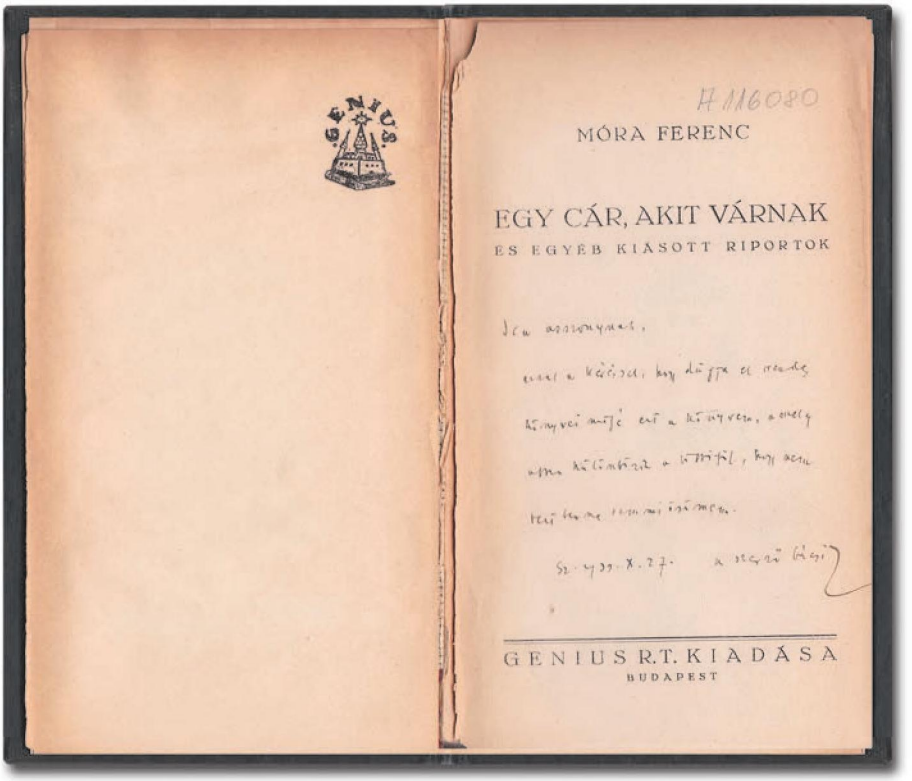

Ica asszonynak, azzal a kéréssel, hogy dugja el rendes könyvei mögé ezt a könyvem, amely abban különbözik a többitől, hogy nem telt benne semmi örömem. Sz. 931.X.27. a szerző bácsi

Of particular interest is Móra's manuscript, published only recently, but nevertheless his boldest political text, titled *Not after, but before!,* in which he dissociates himself from both the communist dictatorship of 1919 and the counter-revolutionary action that unfolded at the time. Two other books from Móra's legacy also stand out in the library's collection – a collection of his articles titled *A tsar who is expected*, and a collection of his short stories titled *Georgikon*. The aging writer dedicated these to his muse Ilona Kalmár, wife of István Horváth, on whom he also modelled the Titanilla character in his novel *The Golden Coffin*.

EGY CIGÁNY NÉPRAJZI KÉZIRAT

Horváth Rudolf: A magyarországi kóbor cigányok eredete, életmódja, szokásai és nyelvtana (Sopronkőhida, 1911)

A Klebelsberg Könyvtár kézirattárában található Herrmann Antal (1851–1926) etnográfusnak, a kolozsvári, majd szegedi egyetem professzorának hagyatéka. A kéziratanyag ma is a nemzetközi tudományos érdeklődés középpontjában áll: Herrmann ugyanis gazdag és részben publikálatlan gyűjtést hagyott hátra a kelet-európai cigányság néprajzával kapcsolatban. Ebből a gyűjtésből került elő az a belügyminisztériumi iratcsomó, amelynek szerzője a Soproni Országos Fegyintézetben raboskodó Horváth Rudolf.

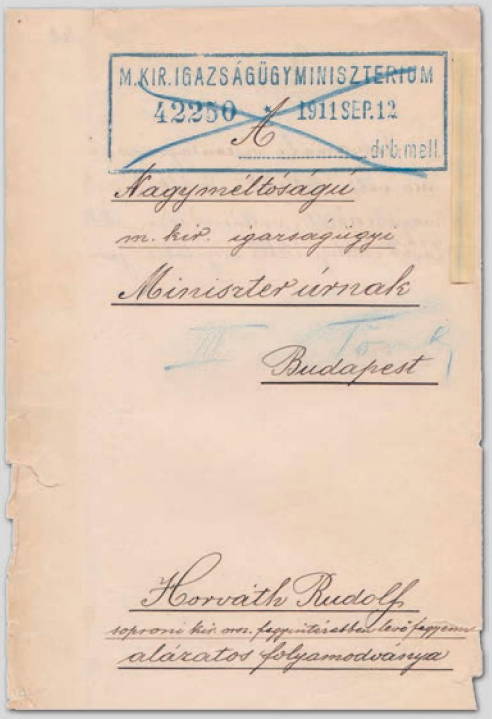

GYPSY ETHNOGRAPHIC MANUSCRIPT

Horváth, Rudolf: The origin, lifestyle, customs and language of wandering Gypsies in Hungary (Sopronkőhida, 1911)

The legacy of ethnographer Antal Herrmann (1851–1926), a professor at the University of Kolozsvár and then Szeged, is housed in the manuscript archive of the Klebelsberg Library. The manuscript material is still at the center of international scholarly interest: Herrmann left behind a rich and partly unpublished collection on the ethnography of Eastern European Gypsies. From this collection came the stack of documents of the Ministry of the Interior, the author of which is Rudolf Horváth, who was imprisoned at the National Disciplinary Institute in Sopron.

Ez az 50 oldalas írás a magyarországi cigány népszokások egyik első hiteles leírása a letelepítés előtti időből. Mivel a szerző maga is cigányok között élt, munkája első kézből való néprajzi adalékokkal szolgál. Közli egy – a cigány néprajzban teljesen ismeretlen – cigány titkosírás ábécéjét is. Különösen érdekes a mű zárófejezete, Horváth Rudolf magyar-cigány szótára, a magyarországi cigány szótárirodalom egyik legkorábbi emléke. 1643 szóból áll, emellett bemutatja az ősi és szerzett cigány férfi és női neveket, a számok neveit, valamint társalgási gyakorlatokat is tartalmaz.

A
MAGYARORSZÁGI
kóbor czigányok eredete,
élet módja, szokásai,
és
NYELVTANA.
Szerkeszté
Horváth Rudolf.

This 50-page text is one of the first authentic descriptions of Gypsy folk customs in Hungary from the time before the settlement of wandering Gypsies. As the author himself lived among Gypsies, his work provides first-hand ethnographic information. He also describes the alphabet of Gypsy cryptography, which is completely unknown in Gypsy ethnography. Of particular interest is the concluding chapter of the work, Rudolf Horváth's Hungarian–Gypsy dictionary, one of the earliest relics of Hungarian Gypsy dictionary literature. It comprises 1,643 words and also presents the ancient and acquired Gypsy male and female names, the words for numbers, and conversational phrases.

ELSŐ VILÁGHÁBORÚS TÁBORI LEVELEZŐLAPOK
Márki Sándor kéziratthagyatéka (Kolozsvár, 1914–1918)

Márki Sándor (1856–1925) történész, egyetemi tanár a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektoraként 1915. május 18-án a kolozsvári újságokban felhívást intézett az egyetem hadba vonuló tanerőihez, alkalmazottaihoz, hadköteles diákjaihoz és azok családtagjaihoz. A felhívás célja az volt, hogy összeállítsa a különböző harcterekre bevonult kolozsvári egyetemi polgárok kataszterét. Az adatgyűjtés dokumentumait Márki kéziratos hagyatékával együtt az egyetem könyvtára az 1920-as években vásárolta meg az örökösöktől.

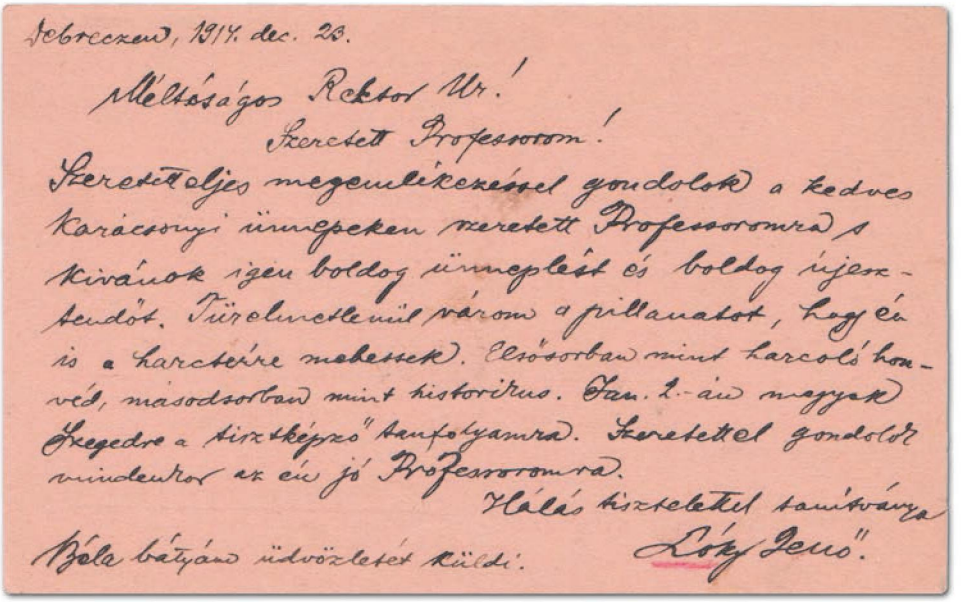
Debreczen, 1917. dec. 23.

Méltóságos Rektor Úr!

Szeretett Professorom!

Szeretettteljes megemlékezéssel gondolok a kedves karácsonyi ünnepeken szeretett Professoromra, s kívánok igen boldog ünneplést és boldog újesztendőt. Türelmetlenül várom a pillanatot, hogy én is a harctérre mehessek. Elsősorban mint harcoló honvéd, másodsorban mint historicus. Jan. 2-án megyek Szegedre a tiztképző" tanfolyamra. Szeretettel gondolok mindenkor az én jó Professoromra.

Hálás tisztelettel tanítványa

Béla bátyám üdvözletét küldi. Lőrinc".

MILITARY CAMP POSTCARDS FROM WORLD WAR I
The manuscript legacy of Sándor Márki (Cluj/Kolozsvár, 1914–1918)

On May 18, 1915, historian and university professor Sándor Márki (1856–1925) addressed a call, as rector of the Ferenc József University of Cluj/Kolozsvár, to the university's professors, teachers, staff, and students conscripted or enlisting in the army, and their families, in the newspapers of Cluj/Kolozsvár. The purpose of the call was to compile a register of Cluj/Kolozsvár university affiliates serving on the various fronts. The documents of the data collection, together with Márki's manuscript legacy, were purchased by the university library from the heirs in the 1920s.

A világháborús gyűjtés jegyzetekből, válaszlevelekből és tábori levelezőlapokból áll. Ez utóbbiak gyakran személyes hangvételűek, üzeneteket, jókívánságokat közvetítenek, és az egyetemi életre – befizetett tandíjak, mulasztott egyetemi vizsgák, félévek – vonatkozó adatokat tartalmaznak. Márki az egyedülálló életrajzi gyűjtemény egy részét *A kolozsvári egyetem hősi halottai* címmel 1914–1918 között egyetemi beszámolókban tette közzé.

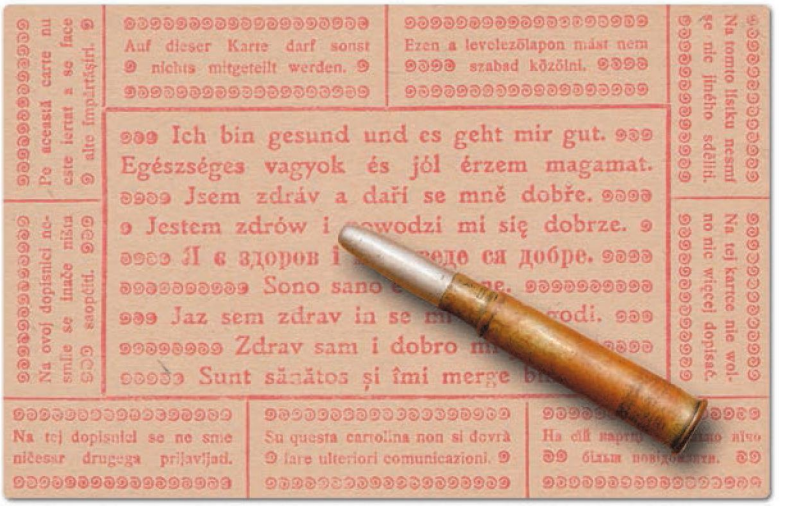

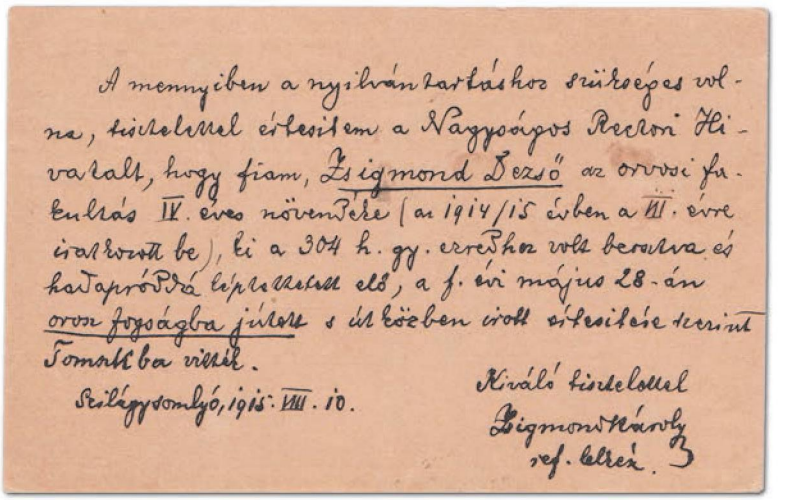
A mennyiben a nyilvántartáshoz szükséges volna, tisztelettel értesítem a Nagyságos Rektori Hivatalt, hogy fiam, Zsigmond Dezső az orvosi fakultás IV. éves növendéke (az 1914/15 évben a VII. évre iratkozott be), ki a 304 h. gy. ezredhez volt beosztva és hadapródda léptettetett elő, a f. évi május 28-án orosz fogságba jutott s út közben írott értesítése szerint Tomszkba vitték.

Szilágysomlyó, 1915. VIII. 10.

Kiváló tisztelettel
Zsigmond Károly
ref. lelkész.

The World War I collection consists of notes, letters, and military camp postcards. The latter often have a personal tone, convey messages and good wishes, and contain information about university life – paid tuition fees, missed university exams and semesters. Márki published a part of the unique biographical collection in university reports titled *The Heroic Dead of the University of Cluj/Kolozsvár* between 1914 and 1918.

JUHÁSZ GYULA, SZEGED KÖLTŐJE

Juhász Gyula kéziratai és könyvbejegyzései (Szeged, 1912–1927)

Juhász Gyula (1883–1937) költő irodalmi hagyatékán számos hazai könyvtár osztozik. Magánkönyvtára halála után szétszóródott, kéziratainak jelentős része azonban Szegeden, a Móra Ferenc Múzeumban és a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár Kilényi-gyűjteményében található. A Klebelsberg Könyvtár tizennégy Juhász Gyula-kéziratot őriz, melyeket a 20. század eleji szegedi irodalmi élet kiemelkedő jelentőségű emlékeként tartanak számon.

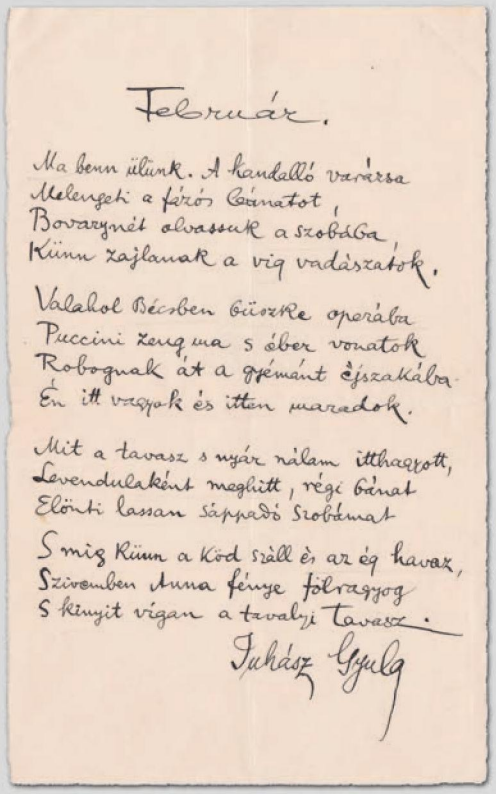

Február.

Ma benn ülünk. A kandalló varázsa
Melengeti a fázós bánatot,
Bovarynét olvassuk a szobába,
Künn zajlanak a vig vadászatok.

Valahol Bécsben büszke operába
Puccini zeng ma s éber vonatok
Robognak át a gyémánt éjszakába
Én itt vagyok és itten maradok.

Mit a tavasz s nyár nálam itthagyott,
Levendulaként meghitt, régi bánat
Elönti lassan sáppadó szobámat

S míg künn a köd száll és az ég havaz,
Szivemben Anna fénye fölragyog
S kinyit vígan a tavalyi tavasz.

Juhász Gyula

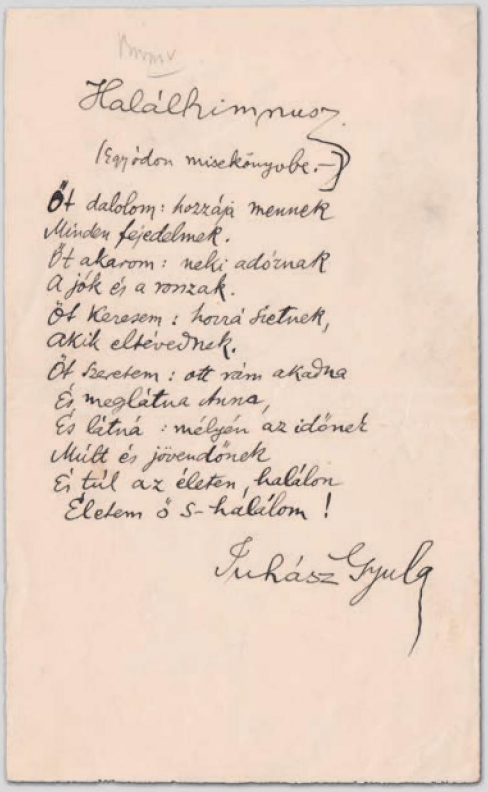

Halálhimnusz.

(Egyódon misekönyvbe.)

Őt dalolom: hozzája mennek
Minden fejedelmek.
Őt akarom: neki adóznak
A jók és a rosszak.
Őt keresem: hozzá szetnek,
Akik eltévednek.
Őt szeretem: ott rám akadna
És meglátna Anna,
És látná: mélyén az időnek
Múlt és jövendőnek
És túl az életen, halálon
Életem ő s-halálom!

Juhász Gyula

GYULA JUHÁSZ, POET OF SZEGED

Manuscripts and inscriptions of Gyula Juhász (Szeged, 1912–1927)

The literary legacy of the poet Gyula Juhász (1883–1937) is shared by many Hungarian libraries. His private library was scattered after his death, but a significant part of his manuscripts can be found in Szeged, in the Móra Ferenc Museum and in the Kilényi Collection of the Somogyi Károly City and County Library. The Klebelsberg Library preserves fourteen manuscripts of Gyula Juhász, which are considered to be of outstanding significance in the history of literary life in Szeged at the beginning of the 20th century.

A gyűjtemény tizenkét versből, egy képeslapból és egy levélből áll, szerzői autográf dokumentumok. A versek keletkezési ideje a papírok vízjele és az életrajzi adatok alapján 1912–1913-ra tehető. A levél – melyben a költő a mellékelt versek közlését kéri – feltehetően Fenyő Miksához, a *Nyugat* szerkesztőjéhez íródott, az ő hagyatékából származhatott a gyűjtemény Szegedre. Juhász Gyula dedikációját őrzi a *Szögedi színház* és a *Késői süret* című művének egy-egy könyvtári példánya is.

Hirschfeld Ernőnek
Szeretettel
Szeged, 1919 dec. 20. Juhász Gyula

The collection consists of twelve poems, a postcard, and a letter – all documents bearing the author's signature. The origin of the poems can be traced back to 1912–1913, based on the watermark of the papers and biographical data. The letter, in which the poet asks for the publication of the attached poems, was probably written to Miksa Fenyő, the editor of the literary journal *Nyugat*, and the collection may have come to Szeged from his legacy. Inscriptions by Gyula Juhász are also preserved in the library copies of his works *Szöged Theater* and *Late Harvest*.

JÓZSEF ATTILA LEVELE

József Attila levele Sz. Szigethy Vilmoshoz (Makó, 1923. március 17.)

József Attila (1905–1937) költő 1922 második felében, az őt támogató Juhász Gyula révén ismerkedett meg Sz. Szigethy Vilmos szegedi íróval, újságíróval, a *Szegedi Hiradó* című újság szerkesztőjével. Neki ajánlotta a *Szépség koldusa* című kötetben megjelent, ez év augusztusában-szeptemberében írt *Ősapám* című versét. Szigethy a *Szegedi Hiradó* 1922. november 5-i számában jelentette meg a költő *Szeged alatt* és *A bánat* című verseit.

ATTILA JÓZSEF'S LETTER

Attila József's letter to Vilmos Sz. Szigethy (Makó, 17 March 1923)

In the second half of 1922, the poet Attila József (1905–1937) met Vilmos Sz. Szigethy, a Szeged writer and journalist and editor of the newspaper *Szegedi Hiradó*, through his mentor, poet Gyula Juhász. Attila József dedicated to Szigethy his poem *My Ancestor*, written in August and September of that year, which appeared in the volume *Beggar of Beauty*. Szigethy published the poet's poems *Under Szeged* and *Grief* in the November 5, 1922 issue of *Szegedi Hiradó*.

József Attila – más fiatal szegedi művésztársakkal együtt – részt vett az 1923 elején megjelenő, mindössze három számot megélő *Csönd* című „irodalmi, művészeti, kritikai folyóirat" szervezésében. Ez ügyben Kormányos Istvánnal, Berczeli Anzelm Károllyal vagy Hont Ferenccel gyakorta „beült a Corsóba", a Kárász utca és a Dugonics tér sarkán lévő kávéházba vagy a Virág-cukrászdába. Egy ilyen szegedi tartózkodás kapcsán írta levelét a mentorként tisztelt címzettnek. A költő kézírását őrzik a *Nagyon fáj, Külvárosi éj* és *Döntsd a tőkét, ne siránkozz* című verseskötetek egy-egy könyvtári példányának ajánlásai is.

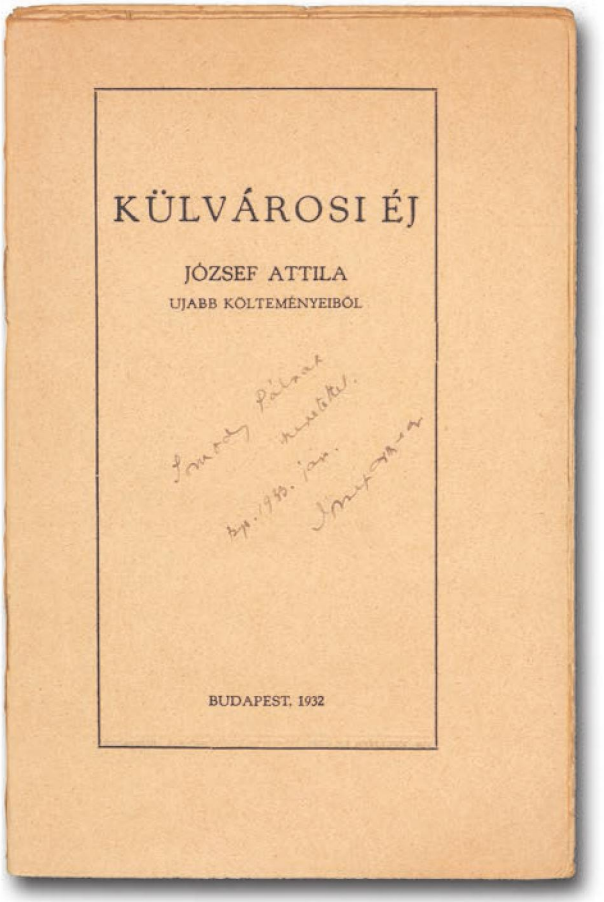
KÜLVÁROSI ÉJ

JÓZSEF ATTILA

UJABB KÖLTEMÉNYEIBŐL

BUDAPEST, 1932

Together with other young artists from Szeged, Attila József took part in the organization of the literary, artistic, and critical journal *Csönd*, of which only three issues were published in early 1923. Attila József often visited Corsó, a café on the corner of Kárász Street and Dugonics Square, or café Virág in Klauzál Square, to discuss the journal with István Kormányos, Károly Anzelm Berczeli or Ferenc Hont. He wrote this letter to his mentor during such a stay in Szeged. The poet's handwriting is also preserved in the inscriptions in library copies of his volumes of poetry *It Hurts a Lot, Night on the Outskirts,* and *Chop at the Roots*.

RADNÓTI MIKLÓS, AZ EGYETEM HALLGATÓJA

Radnóti Miklós hallgatói törzskönyve és könyvbejegyzései (Szeged, 1930–1942)

Radnóti Miklós (1909–1944) költő 1930–1935 között volt a szegedi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-francia szakos hallgatója. Ebben az időszakban döntő szellemi hatások érték, egyetemi társai közül Baróti Dezső, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor részletesen írtak közös emlékeikről. A hallgatói törzskönyv szerint Radnóti, azaz Glatter Miklós az első félévben tizenkilenc tárgyat hallgatott heti 44 órában, tanárai többek között Horger Antal, Mészöly Gedeon, Dézsi Lajos, Sík Sándor és Zolnai Béla voltak.

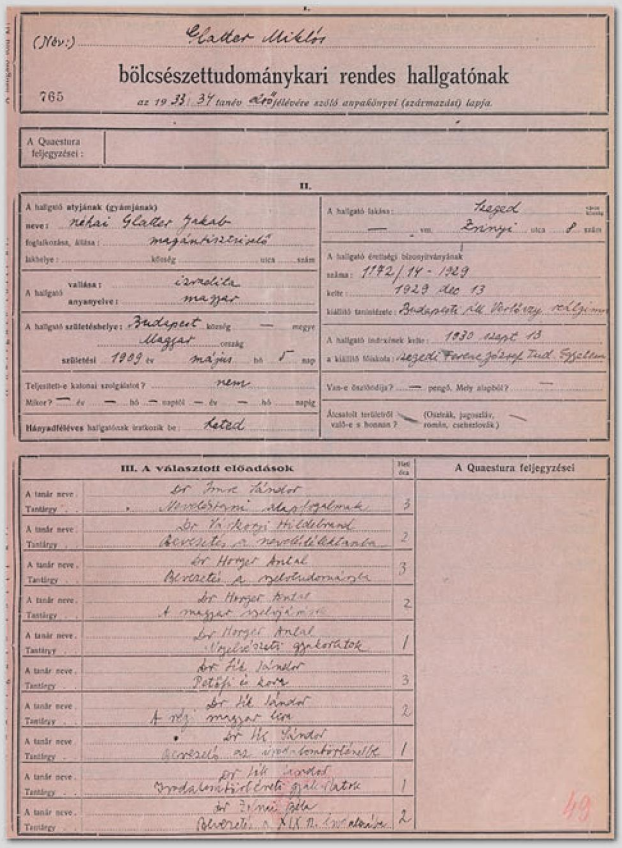

(Név:) Glatter Miklós

bölcsészettudománykari rendes hallgatónak

765

az 1933/34 tanév első félévére szóló anyakönyvi (származási) lapja.

A Quaestura feljegyzései:

II.

A hallgató atyjának (gyámjának) neve: néhai Glatter Jakab

foglalkozása, állása: magántisztviselő

lakhelye: község utca szám

A hallgató vallása: izraelita

anyanyelve: magyar

A hallgató születéshelye: Budapest község — megye Magyar ország

születési 1909 év május hó 5 nap

Teljesített-e katonai szolgálatot? nem

Mikor? — év — hó — naptól — év — hó napig

Hányadféléves hallgatónak iratkozik be: heted

A hallgató lakása: Szeged — vm. Zrinyi utca 8 szám

A hallgató érettségi bizonyítványának száma: 1172/14-1929

kelte: 1929 dec 13

kiállító tanintézete: Budapesti Ill. Verbőczy rélgimn.

A hallgató indrkének kelte: 1930 szept 13

a kiállító főiskola: szegedi Ferenc József Tud. Egyetem

Van-e ösztöndíja? — pengő. Mely alapból? —

Átcsatolt területről való-e s honnan? — (Osztrák, jugoszláv, román, csehszlovák)

III. A választott előadások		Heti óra	A Quaestura feljegyzései
A tanár neve / Tantárgy	Dr Imre Sándor / Nevelőstani alaptogalmak	3	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Várkonyi Hildebrand / Bevezetés a nevelélélektanba	2	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Horger Antal / Bevezetés a nyelvtudományba	3	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Horger Antal / A magyar nyelvjárások	2	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Horger Antal / Nyelvészeti gyakorlatok	1	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Sík Sándor / Petőfi és kora	3	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Sík Sándor / A régi magyar líra	2	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Sík Sándor / Bevezetés az irodalomtörténelbe	1	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Sík Sándor / Irodalomtörténeti gyakorlatok	1	
A tanár neve / Tantárgy	Dr Zolnai Béla / Bevezetés a XIX. sz. irodalomba	2	

49

MIKLÓS RADNÓTI, STUDENT OF THE UNIVERSITY

Miklós Radnóti's student register and book inscriptions (Szeged, 1930–1942)

Between 1930 and 1935, poet Miklós Radnóti (1909–1944) was a student, majoring in Hungarian and French, at the Faculty of Arts, Ferenc József University. He was shaped by decisive intellectual influences during this period, his fellow students Dezső Baróti, Gyula Ortutay and Gábor Tolnai writing in detail about their shared memories. According to the student register, Miklós Radnóti, i.e. Miklós Glatter, studied nineteen subjects in his first semester in a 44 hour week, and his professors included Antal Horger, Gedeon Mészöly, Lajos Dézsi, Sándor Sík, and Béla Zolnai.

A könyvtárban megtalálható a költő nyolc dedikált könyve is, a *Pogány köszöntő*, a *Lábadozó szél*, az *Ének a négerről, aki a városba ment*, az *Újhold*, a *Járkálj csak, halálraitélt!*, az *Ikrek hava*, a *Naptár* című kötetek és a *Korunk. Tizenkét fiatal költő* című antológia egy-egy példánya. Ez utóbbi 1979-ben aukciós vásárláson jutott a könyvtár állományába, az ajánlás pedig Kovács Margit (1902–1977) kerámiaművésznek és édesanyjának szól.

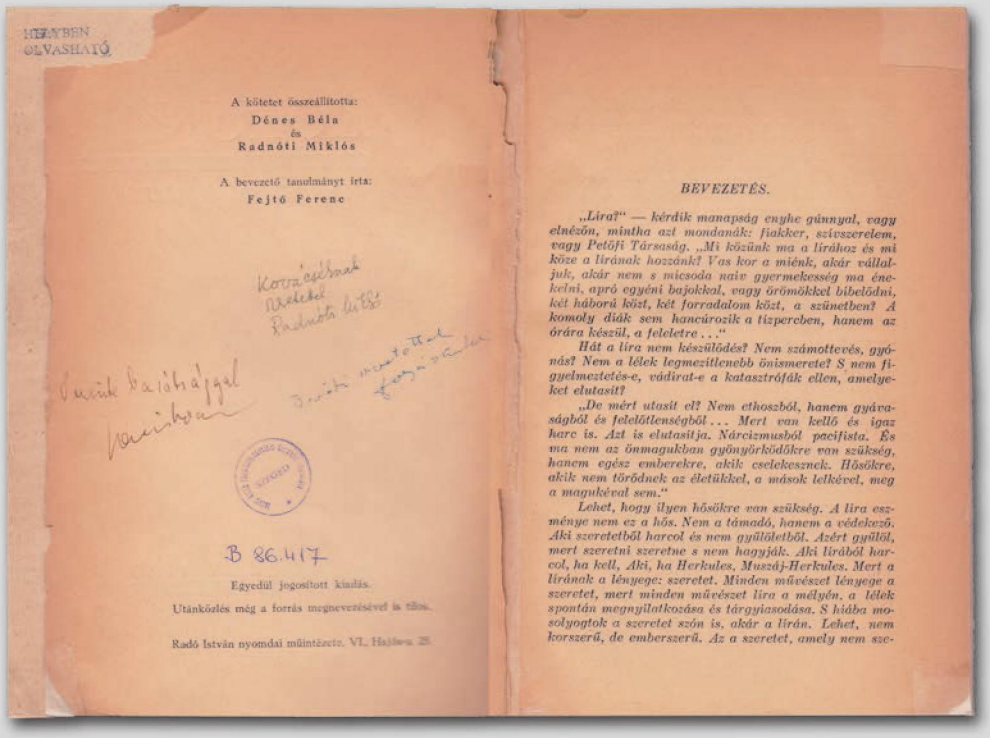

HELYBEN OLVASHATÓ

A kötetet összeállította:
Dénes Béla
és
Radnóti Miklós

A bevezető tanulmányt írta:
Fejtő Ferenc

B 86.417

Egyedül jogosított kiadás.

Utánközlés még a forrás megnevezésével is tilos.

Radó István nyomdai műintézete. VI., Hajós-u. 28.

BEVEZETÉS.

„Líra?" — kérdik manapság enyhe gúnnyal, vagy elnézőn, mintha azt mondanák: fiakker, szívszerelem, vagy Petőfi Társaság. „Mi közünk ma a lírához és mi köze a lírának hozzánk? Vas kor a miénk, akár vállaljuk, akár nem s micsoda naiv gyermekesség ma énekelni, apró egyéni bajokkal, vagy örömökkel bibelődni, két háború közt, két forradalom közt, a szünetben? A komoly diák sem hancúrozik a tízpercben, hanem az órára készül, a feleletre . . ."

Hát a líra nem készülődés? Nem számottevés, gyónás? Nem a lélek legmezítlenebb önismerete? S nem figyelmeztetés-e, vádirat-e a katasztrófák ellen, amelyeket elutasít?

„De mért utasít el? Nem ethoszból, hanem gyávaságból és felelőtlenségből . . . Mert van kellő és igaz harc is. Azt is elutasítja. Nárcizmusból pacifista. És ma nem az önmagukban gyönyörködőkre van szükség, hanem egész emberekre, akik cselekesznek. Hősökre, akik nem törődnek az életükkel, a mások lelkével, meg a magukéval sem."

Lehet, hogy ilyen hősökre van szükség. A líra eszménye nem ez a hős. Nem a támadó, hanem a védekező. Aki szeretetből harcol és nem gyűlöletből. Azért gyűlöl, mert szeretni szeretne s nem hagyják. Aki lírából harcol, ha kell, Aki, ha Herkules, Muszáj-Herkules. Mert a lírának a lényege: szeretet. Minden művészet lényege a szeretet, mert minden művészet líra a mélyén, a lélek spontán megnyilatkozása és tárgyiasodása. S hiába mosolyogtok a szeretet szón is, akár a lírán. Lehet, nem korszerű, de emberszerű. Az a szeretet, amely nem sze-

The library also features the poet's eight volumes with his inscriptions: *Pagan Greeting, Convalescent Wind, Song of the Negro Who Went to the City, The New Moon, Just Walk Around, Condemned!, Under Gemini, The Calendar*, and the anthology *Our Age: Twelve Young Poets*. The latter was auctioned off in 1979 and acquired by the library, its inscription addressed to the ceramic artist Margit Kovács (1902–1977) and her mother.

EGY TRAGIKUS SORSÚ SZEGEDI DIÁK RENDEZŐI KÖNYVE

Horváth István, ifj.: Hamlet. Rendezői kézikönyv (Szeged, 1940)

Ifj. Horváth István (1922–1941) a II. világháború előtti modern magyar színházművészet egyik ígéretes tehetsége volt. A történelem azonban tragikus véget vetett a sikeres pályakezdésnek. A zsidó származású fiatal rendező-hallgató a házassági jogról szóló harmadik zsidótörvény megjelenésekor szerelmével, színpadi és egyetemi pályatársával, Tóth Katalin vegyészhallgatóval egy budapesti hotelszobában öngyilkosságba menekült. Az általa rendezett Hamlet-bemutató (Szeged, 1941) azóta legendává érett, az egyetem elsőéves bölcsészhallgatója pedig ezzel az előadással beírta nevét a magyar színházművészet történetébe.

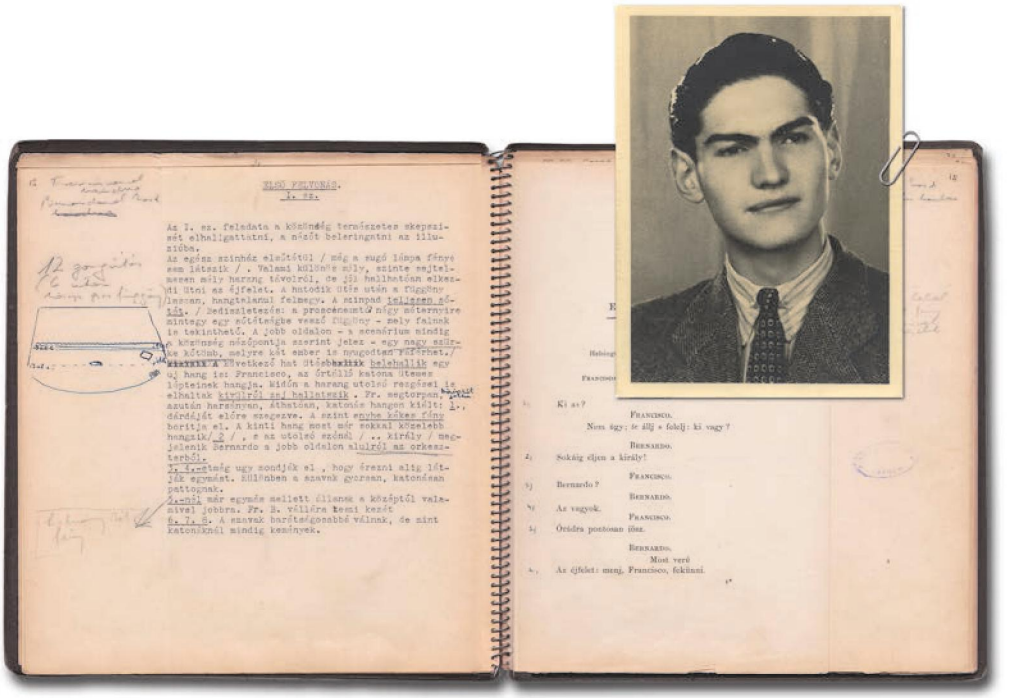

DIRECTOR'S HANDBOOK BY A STUDENT OF TRAGIC DESTINY IN SZEGED

Horváth, István Jr.: Hamlet. Director's handbook (Szeged, 1940)

István Horváth Jr. (1922–1941) was one of the most promising talents of modern Hungarian theatre before World War II. However, history put a tragic end to a successful career start. The young Jewish director and student, opted for suicide in a Budapest hotel room, together with his love, fellow theater enthusiast, and university student Katalin Tóth, after the third Jewish law prohibiting intermarriage was published in 1941. The production of Hamlet he directed (Szeged, 1941) has since become legendary, and with it, the university's first-year humanities student wrote his name into the history of Hungarian theatre.

A tényleges színpadi produkciót – persze a színészi teljesítmény ismerete nélkül – ma már csak Horváth rendezői kézikönyve alapján tudjuk rekonstruálni. A *Hamlet* rendezőpéldánya a bevezető szerint „1940 december havában készült az Egyetemi Ifjúsági Színjátszó Társasága [...] számára. A szcenárium sok helyütt átveszi nevesebb esztéták és dramaturgok véleményét és megjegyzéseit – színészpedagógiai szempontból – hogy a színész minél tömörebb és érthetőbb magyarázatokkal juthasson közelebb szerepéhez". A mű öt felvonását követve öt füzetből áll és – a formai előírásoknak megfelelően – tartalmazza a színpadi mű szövegét Arany János fordítása alapján. A könyv felvágott lapjai közé üres lapokat kötöttek, és Horváth ezekre gépelte értelmezéseit és instrukcióit.

EZ A RENDEZŐPÉLDÁNY 1940 december havában készült
A SZEGEDI ~~ELSŐ EGYETEMI JÁTÉKSZÍN~~ SZÁMÁRA.

Egyetemi Ifjusági
Színjátszó Társasága

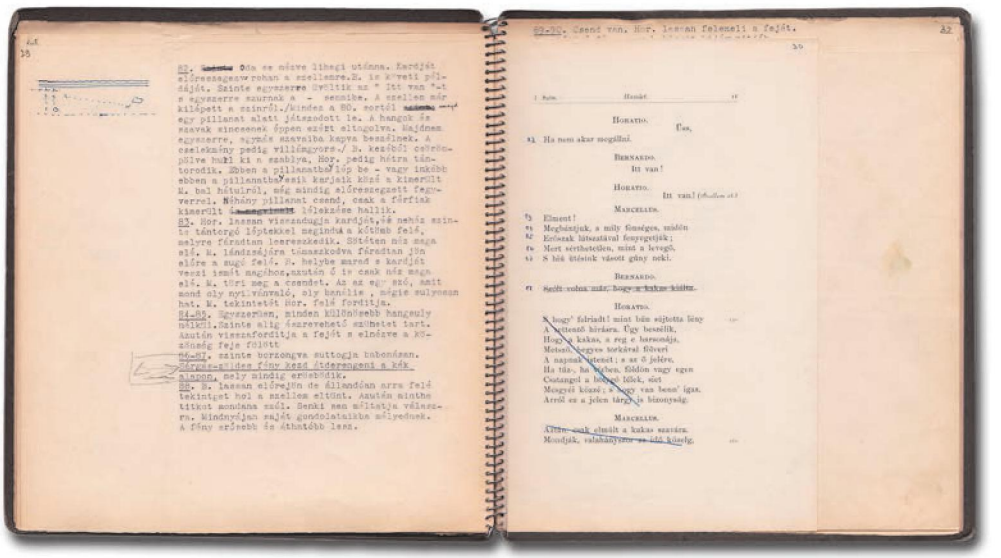

The actual stage production can now be reconstructed – without knowing the precise details of the performance, of course – only on the basis of Horváth's director's handbook. According to the introduction, the director's copy was "produced in December 1940 for the University Youth Play Society. In many places, the scenario borrows the opinions and remarks of more famous aesthetes and playwrights – from an acting pedagogical point of view – so that the actors can get closer to their roles thanks to explanations as concise and understandable as possible". Following the five acts of the play, it consists of five booklets and – in accordance with the formal requirements – contains the text of the work based on the Hungarian translation by poet János Arany. Blank pages were bound between the cut pages of the book on which Horváth typed his interpretations and instructions.

SZENT-GYÖRGYI ALBERT POHÁRKÖSZÖNTŐJE
Szent-Györgyi Albert-dokumentumok (1937–1986)

Szent-Györgyi Albert (1893–1986) Nobel-díjas orvos, biokémikus 1930–1945 között a szegedi egyetem Orvosi Vegytani Intézetének igazgatója volt, az 1940–1941-es tanévben rektorként működött. A Klebelsberg Könyvtárban őrzött hagyatéki anyaga a következő nagyobb egységekre bontható: fényképek (mintegy kétezer); az 1937-ben neki címzett eredeti gratuláló levelek (négyszáz körüli); egy korabeli vaskos, nagyméretű újságkivágat-album, amely lényegében Nobel-díjának krónikája az 1937–1938-as sajtóhíradások tükrében; és szinte teljes tudományos munkássága (több száz folyóiratcikk különlenyomata, valamint könyvpublikációk).

BANQUET TOAST BY ALBERT SZENT-GYÖRGYI
Documents of Albert Szent-Györgyi (1937–1986)

Albert Szent-Györgyi (1893–1986) a Nobel Prize-winning physician and biochemist, served as Director of the Institute of Medical Chemistry between 1930 and 1945, and as rector of the university in the academic year 1940/1941. The material from his estate kept in the Klebelsberg Library can be divided into the following main categories: photographs (about two thousand); the original congratulatory letters addressed to him in 1937 (around four hundred); a weighty, large-scale album of newspaper clippings, essentially a chronicle of his Nobel Prize as reflected in the press reports of 1937–1938; and his almost complete scientific work (hundreds of journal articles as well as books).

A fényképek között szerepel az az informális csoportkép, amely 1937. december 10-én készült, közvetlenül a Nobel-díj átadási ünnepség kezdete előtt. A friss kitüntetettek láthatók rajta (balról jobbra): Norman Haworth és Paul Karrer kémikusok, Clinton Davisson fizikus, Szent-Györgyi Albert és Roger Martin du Gard francia író. A díj átadása után még aznap sor került a hagyományos Nobel-bankettre is a városháza aranytermében. Az itt elhangzott pohárköszöntők között a legnagyobb sikert Szent-Györgyié aratta: beszéde a világbéke, az emberi szolidaritás és a nemzetek közötti együttműködés fontosságát hangsúlyozta.

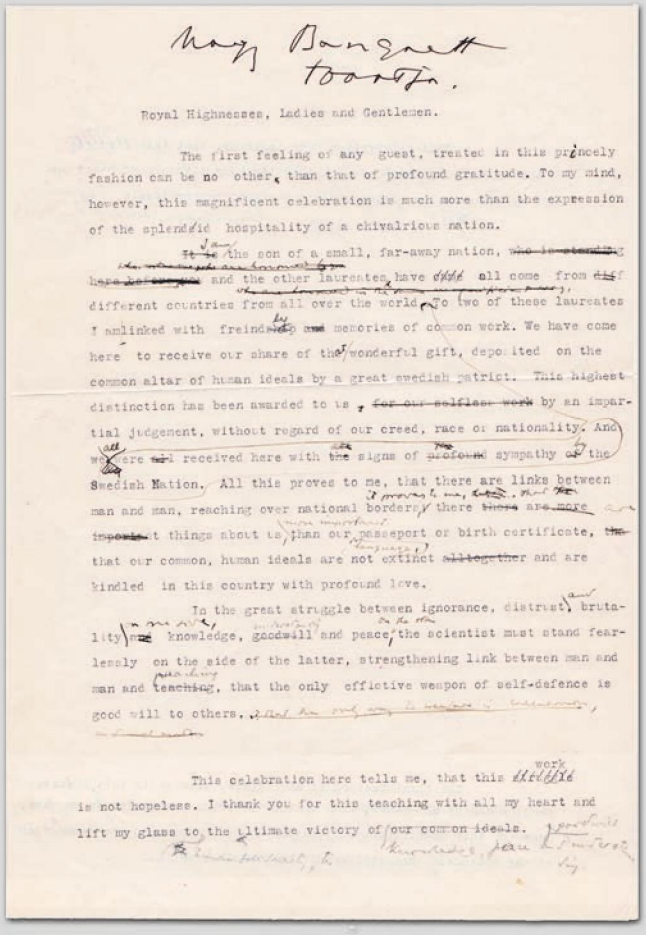

Royal Highnesses, Ladies and Gentlemen.

The first feeling of any guest, treated in this princely fashion can be no other, than that of profound gratitude. To my mind, however, this magnificent celebration is much more than the expression of the splendid hospitality of a chivalrious nation.

I am the son of a small, far-away nation, and the other laureates have all come from different countries from all over the world. To two of these laureates I am linked with freindship and memories of common work. We have come here to receive our share of the wonderful gift, deposited on the common altar of human ideals by a great swedish patriot. This highest distinction has been awarded to us, by an impartial judgement, without regard of our creed, race or nationality. And we were all received here with the signs of profound sympathy of the Swedish Nation. All this proves to me, that there are links between man and man, reaching over national borders, there are more important things about us, than our passeport or birth certificate, that our common, human ideals are not extinct altogether and are kindled in this country with profound love.

In the great struggle between ignorance, distrust, brutality and knowledge, goodwill and peace, the scientist must stand fearlessly on the side of the latter, strengthening link between man and man and teaching, that the only effective weapon of self-defence is good will to others.

This celebration here tells me, that this work is not hopeless. I thank you for this teaching with all my heart and lift my glass to the ultimate victory of our common ideals.

The photographs include an informal group photo taken on December 10, 1937, just before the start of the Nobel Prize award ceremony. Contemporary honorees can be seen in it (from left to right): chemists Norman Haworth and Paul Karrer, physicist Clinton Davisson, Albert Szent-Györgyi, and French writer Roger Martin du Gard. After the award ceremony, the traditional Nobel banquet took place on the same day in the Golden Hall of Stockholm city hall. Among the toasts spoken here, Szent-Györgyi's was the greatest success: his speech emphasized the importance of world peace, solidarity, and international cooperation.

TÖRTÉNELEM KARNYÚJTÁSNYIRA
Az 1956-os forradalom Szegeden (Szeged, 1956)

Az 1956-os forradalom és szabadságharc idején több vidéki városban zajlottak tüntetések, megmozdulások. A szegedi események kiemelkedő jelentőségűek, ugyanis 1956. október 23-át megelőzően a szegedi Bölcsészettudományi Kar épületének nagy előadójában alakult újjá a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ). A diákok az október 20-án megfogalmazott 16 pontos követelésüket több magyarországi egyetemnek is megküldték. A szegedi egyetemisták így váltak az országos események elindítójává és részesévé.

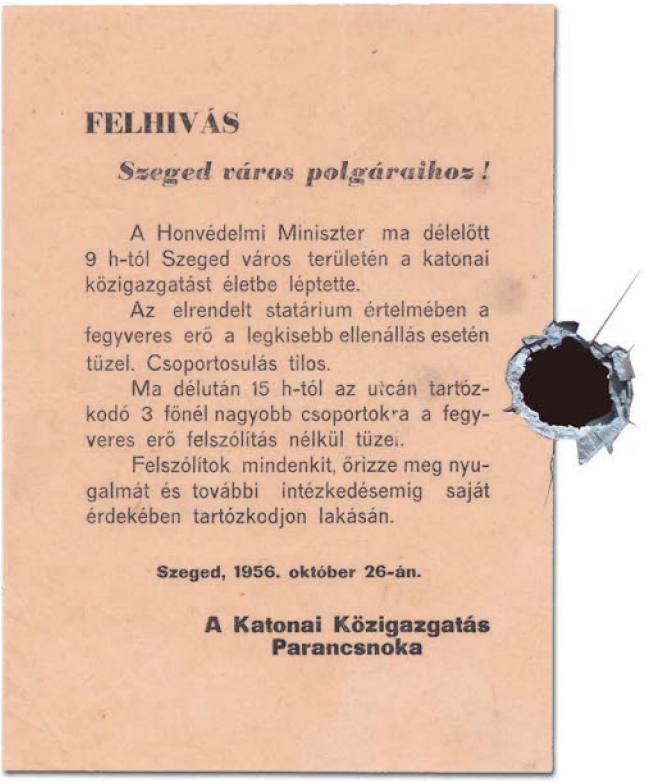

FELHIVÁS

Szeged város polgáraihoz!

A Honvédelmi Miniszter ma délelőtt 9 h-tól Szeged város területén a katonai közigazgatást életbe léptette.

Az elrendelt statárium értelmében a fegyveres erő a legkisebb ellenállás esetén tüzel. Csoportosulás tilos.

Ma délután 15 h-tól az utcán tartózkodó 3 főnél nagyobb csoportokra a fegyveres erő felszólítás nélkül tüzel.

Felszólítok mindenkit, őrizze meg nyugalmát és további intézkedésemig saját érdekében tartózkodjon lakásán.

Szeged, 1956. október 26-án.

A Katonai Közigazgatás Parancsnoka

HISTORY AT ONE'S FINGERTIPS
The Hungarian revolution of 1956 in Szeged (Szeged, 1956)

During the 1956 revolution and ward of independence in Hungary, demonstrations took place in several towns. The events in Szeged are of outstanding significance, because before October 23, 1956, the Association of Hungarian University and College Students (MEFESZ) was re-established in the largest lecture hall of the building of the Faculty of Arts. The students sent their 16-point list of demands, formulated on October 20, to several Hungarian universities. The students of Szeged thus became the initiators and participants of the national events.

A forradalom dokumentumainak könyvtárba kerülésére nincsenek adatok, kézirattári rendezésük 1985-ben történt. Tartalmuk szerint több csoportra oszthatók. Egyedülálló a gyűjteménynek az a része, amely a Szegeden és a szegedi egyetemen történt eseményeket dokumentálja. A hely- és egyetemtörténeti kutatást is segítik a röpcédulák, aprónyomtatványok és gépiratok. Kiemelkedő jelentőségűek a külföldi diákok és diákszervezetek levelei: íróik tiszteletüket fejezik ki az 1956-os forradalom és szabadságharc eszméi előtt és nagyrabecsülésüket fogalmazzák meg a magyar fiatalok és forradalmárok iránt. Az 1956-os kisnyomtatványokon és gépiratokon kívül a könyvtárban található a MEFESZ pecsétje is.

MEGBIZÓLEVÉL.

A szegedi M.E.F.E.Sz. Intéző Bizottsága hivatalosan igazolja, hogy N a gy I m r e egyetemi hallgató mint a fenti bizottság tagja működik.
Tevékenységében kérjük támogatni.
Jelen megbizó levél személyazonossági igazolvány nélkül érvénytelen.

Szeged, 1956. dec. 6.

Intéző Bizottság h.

There is no record of when the documents of the revolution became part of the library's holdings, but the manuscripts were processed in 1985. They can be divided into several groups according to their content. The part of the collection that documents the events in Szeged and the University of Szeged is unique. Leaflets and manuscripts also help with local and university history research. The letters of foreign students and student organizations are of outstanding significance: their writers pay their respects to the ideals of the 1956 revolution and war of independence and express their appreciation for Hungary's young people and revolutionaries. In addition to the revolutionary leaflets and typescripts, the library also preserves the seal of MEFESZ.

A MAGYAR INFORMATIKA ÚTTÖRŐJE

Kalmár László hagyatéka (Szeged, 1920 körül–1976)

Kalmár László (1905–1976) matematikaprofesszor a hazai számítástudomány egyik megalapozója. 1959-ben az ő vezetésével állították össze Szegeden az M-3 számítógépet, 1963-ban Magyarországon elsőként a szegedi egyetemen elindította a programtervező matematikus képzést. Kapcsolatban állt Neumann Jánossal. Felismerte, hogy az elméleti matematikából új alkalmazott tudomány – korabeli elnevezéssel – a kibernetika alakul ki, mely alapjaiban alakítja át az adattárolást és -feldolgozást.

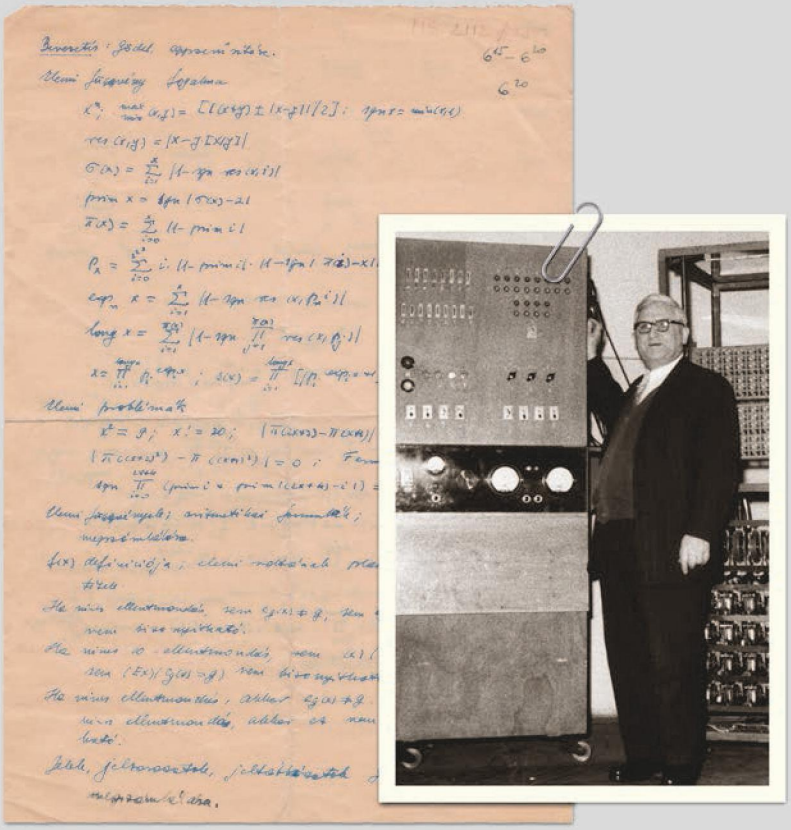

A PIONEER OF INFORMATION SCIENCE IN HUNGARY

László Kalmár's legacy (Szeged, around 1920–1976)

Professor of mathematics László Kalmár (1905–1976) was one of the founders of Hungarian computer science. In 1959, under his leadership, the M-3 computer was assembled in Szeged, and in 1963, he was the first in Hungary to start a "program designer mathematician" training course at the Szeged university. He was in contact with John van Neumann. He recognized that a new applied science was emerging from theoretical mathematics – cybernetics, as it was called then – which would fundamentally transform data storage and processing.

Kalmár angol, német, francia, orosz, lengyel és kínai nyelven tartotta a kapcsolatot kollégáival; ez utóbbi nyelven írt kéziratai az 1958–1959-es kínai útjához köthetők és a gyűjtemény különleges részét képezik. Kína négy egyetemén angolul adott elő, s bár előadásait tolmács fordította, maga is elsajátította a kínai nyelv alapjait. Nyelvtudását a hazaérkezés után a kínai professzorokkal folytatott levelezésben kamatoztatta.

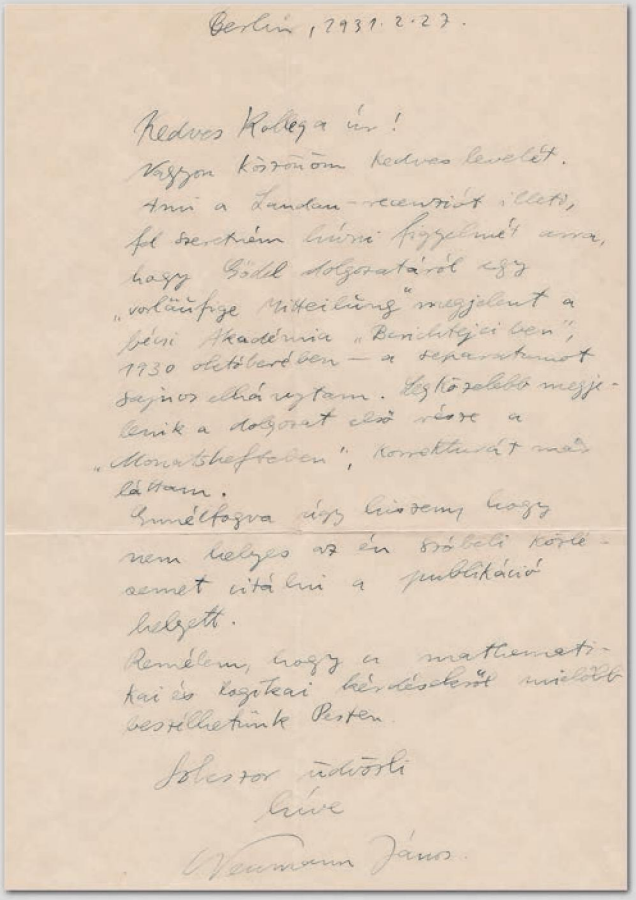

Berlin, 1931. 2. 27.

Kedves Kollega úr!

Vagyon köszönöm kedves levelét. Ami a Landau-recenziót illeti, fel szeretném húzni figyelmét arra, hogy Gödel dolgozatáról egy „vorläufige Mitteilung" megjelent a bécsi Akadémia „Berichtejei ben", 1930 októberében – a separatumot sajnos elhánytam. Legközelebb megjelenik a dolgozat első része a „Monatsheftben", korrekturát már láttam.

Emlékfogva úgy hiszem, hogy nem helyes az én szóbeli közlésemet citálni a publikáció helyett.

Remélem, hogy a mathematikai és logikai kérdésekről mielőbb beszélhetünk Pesten.

Sokszor üdvözli
híve
Neumann János.

Kalmar kept in touch with his colleagues in English, German, French, Russian, Polish, and Chinese. The manuscripts he wrote in Chinese can be linked to his trip to China in 1958–1959 and form a special part of the collection. He lectured in English at four Chinese universities, and although his lectures were translated by an interpreter, he himself mastered the basics of the Chinese language. He used his language skills in correspondence with Chinese professors after returning home.

TILTOTT IRODALOM MAGYARORSZÁGON
(1956–1990)

1990 előtt, a pártállami rendszer évtizedeiben a nyomtatott kiadványok csak állami engedéllyel jelenhettek meg. A jóváhagyással nem rendelkező, jobbára író- vagy stencilgéppel sokszorosított könyvek és folyóiratok tiltott irodalomnak, úgynevezett szamizdatnak számítottak, terjesztésük és birtoklásuk súlyos következményekkel járt. Megjelentetésüket illegálisan működő alternatív kiadók – például az ABC Kiadó, az AB Független Kiadó, a Katalizátor Iroda, az Alulnézet Kiadó és a Magyar Október Kiadó – vállalták.

BANNED BOOKS IN HUNGARY
(1956–1990)

Prior to 1990, in the decades of the one-party state, printed publications could only be published with state permission. Unapproved books and periodicals, mostly reproduced by typewriter or the Gestetner, were considered forbidden literature, called samizdat, and their distribution and possession had serious consequences. Their publication was undertaken by illegally operating alternative publishers, such as ABC Kiadó, AB Független Kiadó, Katalizátor Iroda, Alulnézet Kiadó and Magyar Október Kiadó.

Tiltott irodalomnak számítottak azok az emigráns kiadványok is, amelyek az amerikai kontinens és Nyugat-Európa különböző városaiban – a magyar politikai emigráció által létrehozott – magyar könyvkiadók jóvoltából láttak napvilágot. Magyarországi terjesztésük szintén tilos volt. A legismertebb emigráns kiadók a Püski Kiadó, az Újváry Griff, az Auróra, a Látóhatár, az EPMSZ, a Hollandiai Mikes Kelemen Kör és a Magyar Műhely voltak. Magyarországon a szamizdat és emigráns kiadványok egyik legteljesebb gyűjteménye a Klebelsberg Könyvtárban található.

Books that were published in various cities of the American continent and Western Europe by Hungarian political émigrés were also considered forbidden literature, and their distribution in Hungary prohibited. The best-known émigré publishers were Püski Publishing, Újváry Griff, Auróra, Látóhatár, EPMSZ, the Mikes Kelemen Circle in Holland, and Magyar Műhely. One of the most complete collections of samizdat and émigré publications in Hungary can be found in the Klebelsberg Library.

EGY TŐZSDESZAKÉRTŐ BIBLIOTÉKÁJA

André Kostolany könyvtára (Paris, 20. század)

André Kostolany (1906–1999) tőzsdeszakértő, közgazdász 219 műből álló bibliofil könyvgyűjteménye 2003-ban jutott a Klebelsberg Könyvtár állományába. Tulajdonosa kifinomult ízlésű, műértő gyűjtő volt: impresszionista festményekből álló kollekciója kiemelkedő helyet foglalt el a kortárs gyűjtemények között. A magyar irodalom és nyelv iránti rajongása, illetve közgazdasági, pénzügyi érdeklődése a könyveinek összetételében is tükröződik. Kedvelte Mikszáth Kálmán és Molnár Ferenc műveit, ez utóbbinak tőzsdei befektetési tanácsokat is adott.

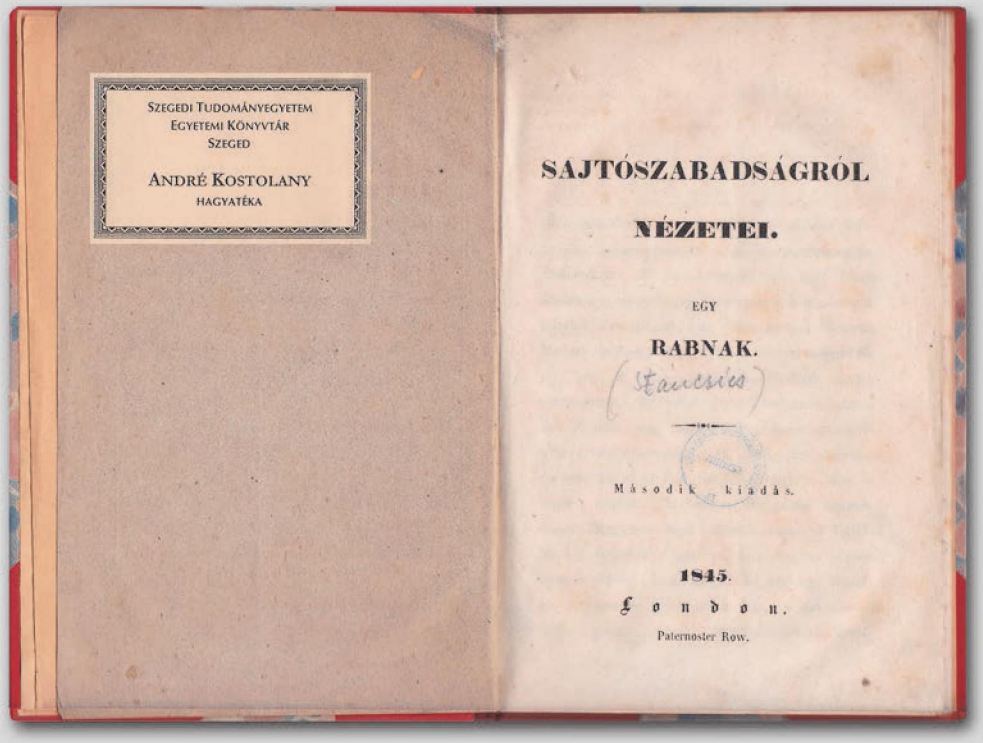

THE LIBRARY OF A STOCK BROKER

André Kostolany's library (Paris, 20th century)

Stock exchange expert and economist André Kostolany's (1906–1999) book collection of 219 works was added to the Klebelsberg Library in 2003. Its owner was a sophisticated, art-savvy collector: his collection of Impressionist paintings held in high esteem by contemporary connoisseurs. His passion for Hungarian literature and language, as well as his interest in economics and finance, are also reflected in the composition of his library. He was fond of the works of Kálmán Mikszáth and Ferenc Molnár, and even gave the latter advice on investing on the stock exchange.

Gyűjteményének kiemelkedő része a 65 tételből álló muzeális állomány, ennek darabjai 1778–1853 között – főként a magyar reformkort megelőző és az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc körüli években – jelentek meg. Témájukat tekintve elsősorban a magyar irodalom és nyelvészet, a reformkori gazdaságtudomány és politika, a történelem, kisebb részben az orvos- és neveléstudomány körébe sorolhatók. Közülük tíz Széchenyi István műve, a *Felelet gróf Széchenyi Istvánnak Kossuth Lajostól* című mű pedig Deák Ferenc politikus, államférfi könyvtárából származik.

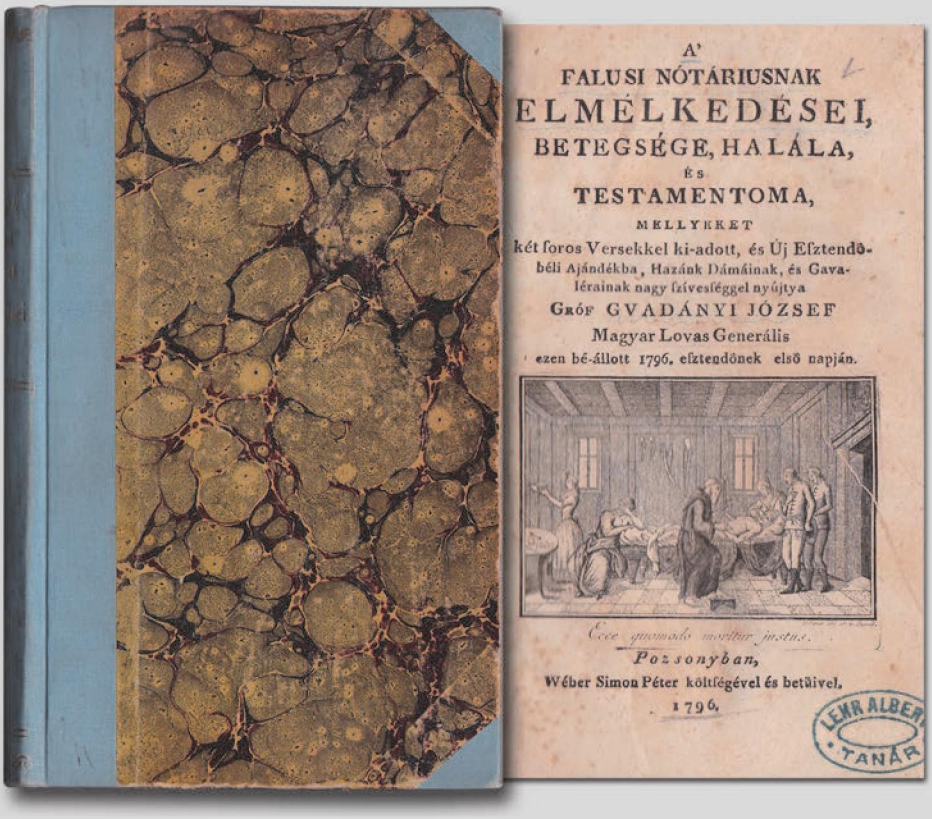
A'
FALUSI NÓTÁRIUSNAK
ELMÉLKEDÉSEI,
BETEGSÉGE, HALÁLA,
ÉS
TESTAMENTOMA,
MELLYEKET
két soros Versekkel ki-adott, és Új Esztendő-béli Ajándékba, Hazánk Dámáinak, és Gavalérainak nagy szívességgel nyújtya
GRÓF GVADÁNYI JÓZSEF
Magyar Lovas Generális
ezen bé-állott 1796. esztendőnek első napján.
Pozsonyban,
Wéber Simon Péter költségével és betűivel.
1796.
LEHR ALBERT
TANÁR

An outstanding part of his collection is the 65-item collection of rare books, published between 1778 and 1853, mostly in the years before the Hungarian Reform Era and around the 1848 Revolution and 1848–1849 War of Independence. In terms of their topics, they can be classified primarily as Hungarian literature and linguistics, economics and politics of the Reform Era, history, and to a lesser extent medicine and education. Ten of them are the works of István Széchenyi, and *The Response to Count István Széchenyi from Lajos Kossuth* comes from the library of politician and statesman Ferenc Deák.

A KÉPEK JEGYZÉKE / ILLUSTRATION CREDITS

2. p.: I. Zsigmond oklevele (1406. január 26.) SZTE KK MS 1836
3. p.: A veszprémi káptalan oklevele (1500. január 22.) SZTE KK MS 1837
4–5. p.: Aristoteles: De bona fortuna interprete Bartholomaeo de Messana (15. század). SZTE KK MS 1713
6–7. p.: Biblia (Venezia, Franciscus de Hailbrun ; Nicolaus de Frankofordia, 1476). SZTE KK RC 192
8–9. p.: Chronica Hungarorum (in civitate Brunensi, Konrad Stahel ; Matthias Preinlein, 1488). RC 190
10–11. p. Bartholomaeus Anglicus: Tractatus de proprietatibus rerum (Nürnberg, Anthonius Koburger, 1483). SZTE KK RC 188
12. p.: Stapleton, Thomas: Promptuarium morale super evangelia dominicalia totius anni (Antverpiae, off. Plantiniana, vidua et Ioannes Moretus, 1593). SZTE KK ANT 87
13. p.: Temesvári Pelbárt: Sermones pomerii fratris Pelbarti de Themeswar […] de sanctis (Hagenaw, per industrium Henricum Gran […] pervidi Johannis Rymman, 1499. 20. febr.) SZTE KK RA 3119
14–15. p.: Szegedi Minea (16. század). SZTE KK MS 1
16–17. p.: Melanchthon, Philipp: Grammatica … Latina (Syntaxis) (Leipzig, Ernst Vögelin, 1562). SZTE KK ANT 172
18–19. p.: L'Écluse, Charles de: Rariorum aliquot stirpium per Pannoniam, Austriam et vicinas quasdam provincias observatarum historia (Antwerpen, Jean Moretus, 1583). SZTE KK ANT 15
20. p.: Magyar kártya (16. század). SZTE KK RT 16
21. p.: Magyar kártya (Frankfurt, 1580). SZTE KK RT 17
22–23. p.: Ferdausī, Abu'l–Qāsem Manşūr ben Hasan: Shahnama (16–17. század). SZTE KK MS 355
24–25. p.: A Rákóczi-eposz másolata (20. század). SZTE KK MS 981
26–27. p.: A Vasady-kódex másolata (20. század). SZTE KK MS 834
28. p.: Laet, Johannes de: De imperio magni Mogolis sive India vera commentarius (Lugduni Batavorum. ex officina Elzeviriana, 1631). SZTE KK RA 9187
29. p.: Respublica et status Regni Hungariae (Leiden, ex officina Elzeviriana, 1634). SZTE KK RA 3405
30–31. p.: Balassi Bálint ; Rimay János: [Istenes énekek] (Kolozsvár, Veresegyházi Szentyel Mihály, 1669–1677). SZTE KK RA 3117
32–33. p.: Szakácsmesterségnek könyvecskéje (Kolozsvár, Tótfalusi Kis Miklós, 1698). SZTE KK RA 5096
34–35. p.: Korán (18. század). SZTE KK MS 393
36–37. p.: Articuli inclytorum statuum, et ordinum regni Hungariae, pro libertate patrae confoederatorum (1707). SZTE KK RC 252
38. p.: Fénelon, François de Salignac de la Mothe: Telemakus bujdosásának történetei, mellyeket franczia nyelven irt Fenelóni Saligniák Ferencz ; magyarra forditott [...] Haller László (Kassán, az akadémiai bet., 1755). SZTE KK RA 1807
39. p.: Toledo, Francesco: Summa casuum conscientiae. sive de instructione sacerdotum, libri septem (Constantiae, Nicolaus Kalt, 1600). SZTE KK ANT 73

40–41. p.: Szádeczky-Miscellanea (18. század). SZTE KK MS 394
42. p.: Garthe, Balthasar: Theol. lexicon Latinograecum (Francofurti, 1613). SZTE KK RA 2022
43. p.: Missale Romanum ex decreto sacrosancti concilii Tridentini restitutum (Tyrnaviae, typ. academica Societatis Jesu ; Joannes Andreas Hörmann, 1702). SZTE KK RD 319
44. p.: Czetter Sámuel: Dugonics András portréja (Bécsben, 1797). ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár RD21561
45. p.: Dugonics András: Trója veszedelme (Medgyes, 1767). SZTE KK MS 2137
46–47. p.: Klapka, Karl: Orvosi feljegyzések (Temesvár, 19. század). SZTE Bőrgyógyászati Klinika, Poór Imre Könyvtára VI/a.289.III/k. Letétben: SZTE KK Régi Könyvek Tára
48. p.: Kleist, Ewald Christian von: A' tavasz. Írta Kleist ; fordította Csokonay Vitéz Mihály (Komáromban, özvegy Weinmüllerné bet., 1802). SZTE KK RA 8229
49. p.: Weszprémi István: Succincta medicorum Hungariae et Transilvaniae biographia (Viennae, typis Io. Thom. nobilis de Trattnern, 1778–1781). SZTE KK RA 7475
50–51. p.: Lipszky János: Mappa generalis regni Hungariae Partiumque adnexarum Croatiae, Slavoniae et confiniorum militarium magni item principatus Transylvaniae (Pestini, 1806). SZTE KK RB 3372
52–53. p.: Alt, Jakob: Donau Ansichten (Wien, Leopold Grund, 1826). SZTE KK RD 787
54. p.: Fáy András: A' két Báthory. Históriai szomorú játék öt felvonásban (Pesten, Füskúti Landerer Lajosnál, 1827). SZTE KK RA 5317
55. p.: Péczeli József: Summarium historiae recentioris Europaeae, a detectione Americae ad revolutionem Gallicam: per temporum intervalla digestum (Debrecini, Franciscus Tóth, 1827). SZTE KK RA 8424
56. p.: Bartek Ágoston: Széchenyi István portréja (1850 körül). Nagycenki Széchenyi Mauzóleum
57. p.: Széchenyi István: Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezésérül (Pozsony, Belnay örököseinél, 1848). SZTE KK RC 415
58–59. p.: Jósika Miklós Emlékalbumának másolata (20. század). SZTE KK MS 13
60. p.: Parlagi eszmék, igénytelen nézetek, szerénytelen tervek a' függő kérdések 's az országgyűlése körül (Pest, Landerer és Heckenast intézetéből, 1843). SZTE KK RA 2880
61. p.: Kis János' versei (Pesten, Trattner János Tamásnál, 1815). SZTE KK RA 3605
62. p.: Kiepert, Heinrich: Erdglobus nach dem Entwurf v. C. Adami (Berlin, 1883). SZTE KK Régi Könyvek Tára
63. p.: Kiepert, Heinrich: Erdglobus für den Weltverkehrs (Berlin, 1892). SZTE KK Régi Könyvek Tára
64. p.: Ájtatos ének az Úr Jézus Krisztushoz (19. század). SZTE KK Bálint Sándor hagyatéka
65. p.: Négy uj istenes énekek (Budán, Bagó Mártonnál, 1868). Bálint Sándor hagyatéka
66. p.: Klebelsberg Kuno és Klebelsberg Kunoné Botka Sarolta fényképe (Pest, 1899). SZTE KK MS 2124

67. p.: Klebelsberg Kunoné Botka Sarolta fényképe (Pest, 1908). SZTE KK MS 2124
68. p.: Móra Ferenc: Csőszfogadás (Szeged, 1920?). SZTE KK Szegedi Irodalmi Anyag
69. p.: Móra Ferenc: Egy cár, akit várnak és egyéb kiásott riportok (Budapest, Genius, 1933?). SZTE KK A 116080
70–71. p.: Horváth Rudolf: A magyarországi kóbor cigányok eredete, életmódja, szokásai és nyelvtana (Sopronkőhida, 1911). SZTE KK MS 1934/3
72–73. p.: Tábori levelezőlapok (1914–1918). SZTE KK MS 174–182.
74. p.: Juhász Gyula: Február (Télutó) ; Halálhimnusz (Szeged, 1912). SZTE KK Szegedi Irodalmi Anyag
75. p.: Juhász Gyula levelezőlapja Rozsnyay Kálmánnéhoz (Szeged, 1914). SZTE KK Szegedi Irodalmi Anyag
76. p.: József Attila levele Sz. Szigethy Vilmoshoz (Makó, 1923. március 17.) Móra Ferenc Múzeum 66.51. Letétben: SZTE KK Régi Könyvek Tára
77. p.: József Attila: Külvárosi éj (Budapest, Szerző, 1932). SZTE KK B 83324
78. p.: M. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem. Bölcsészettudományi Kar rendes és rendkivüli hallgatói. I. (1933–1934.) SZTE KK MS 2135
79. p.: Korunk. Tizenkét fiatal költő. Összeáll. Dénes Béla, Radnóti Miklós (Budapest, Független Szemle, 1935). SZTE KK B 86417
80–81. p.: Horváth István, ifj.: Hamlet. Rendezői kézikönyv (Szeged, 1940). SZTE KK MS 1785
82. p.: Nobel-díjasok fényképe (1937). SZTE KK Szent-Györgyi Albert hagyatéka
83. p.: Szent-Györgyi Albert pohárköszöntője (1937). SZTE KK Szent-Györgyi Albert hagyatéka
84–85. p.: 1956-os szegedi röplapok (Szeged, 1956). SZTE KK 1956–os szegedi dokumentumok
86. p.: Kalmár László fényképe (Szeged, 1958 körül). SZTE KK MS 1965
87. p.: Neumann János levele Kalmár Lászlóhoz (Berlin, 1931). SZTE KK MS 1965
88. p.: Méray Tibor: Miért kellett meghalniuk (Budapest, AB Független Kiadó, 1982). SZTE KK TEGY 5395. ; Munkások '80. A dokumentumfilm szövegkönyve (Budapest, AB Független Kiadó, 1982). SZTE KK TEGY 5391
89. p.: Solidarnosc – augusztus 31. (1982). SZTE KK TEGY 5393 ; Havel, Václav: Audiencia. Ford. Károly Ignác Ábrahám (Budapest, ABC Független K., 1983). SZTE KK TEGY 5396
90. p.: Táncsics Mihály: Sajtószabadságról nézetei egy rabnak (London, Paternoster Row, 1846). SZTE KK RA 8125
91. p.: Gvadányi József: A' falusi nótáriusnak elmélkedései, betegsége, halála, és testamentoma (Posonyban, Wéber Simon Péter, 1796). SZTE KK RA 8162

A kiadásért felelős a SZTE Klebelsberg Könyvtár
Nyomdai munkálatok: Innovariant Nyomdaipari Kft.
Felelős vezető: Drágán György
Szeged, 2021
Megjelent 500 példányban
ISBN 978-963-306-788-8

A Szegedi Tudományegyetem 12 karával egyike a legnagyobb hazai felsőoktatási intézményeknek. Az intézmény tudományos és oktatási teljesítményének rangja számos hazai és nemzetközi együttműködés alapja, egyben a további fejlődés motorja.

A teljes tudományegyetemet kiszolgáló könyvtár széles társadalmi összefogással, majd tudatos gyarapító politikával alakította mára másfél milliós, jelentős mennyiségű digitális tartalmat is magában foglaló gyűjteményét. Küldetésének megfelelően egyszerre őrzi az egyetem és könyvtára múltjának dokumentumait, és építi a 21. század kihívásainak is megfelelő szolgáltatásait.

Az egyetem és a könyvtár alapításának centenáriuma alkalmából örömmel nyújtjuk át az egyetemi polgároknak és minden érdeklődő olvasónak ezt a válogatást az elmúlt évszázadban gyűjtött, féltve őrzött, ritkán látható kincseinkből.

The University of Szeged, with its 12 faculties, is one of the largest higher education institutions in Hungary. The high standing of the institution's scientific and educational performance is the basis of many domestic and international collaborations, and at the same time the engine of further development.

The library, which serves the entire university, has developed a collection of one and a half million items, including a significant amount of digital content, through broad societal collaboration followed by a scrupulous acquisition policy. In keeping with its mission, it simultaneously preserves documents from the past of the university and the library, and builds on its services to meet the challenges of the 21st century.

On the occasion of the centenary of the founding of the university and of the library, we are pleased to present to university faculty and students as well as all to interested readers this selection of our meticulously preserved and rarely seen treasures, collected over the past century.